

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»**

ФАКУЛЬТЕТ ПРАВНИЧИХ НАУК

**КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА ШКОЛА ВРЯДУВАННЯ
ІМЕНІ АНДРІЯ МЕЛЕСЕВИЧА**

**ПОЛІТИКА І ВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ
ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ:
НАЦІОНАЛЬНИЙ І РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР**

Збірник наукових праць студентів, аспірантів і молодих учених

**Київ
НаУКМА
2025**

УДК 351/354
П50

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету правничих наук
Національного університету «Києво-Могилянська академія»
(протокол № 10 від 08 вересня 2025 року)

П50

Політика і врядування в умовах війни та повоєнного відновлення: національний і регіональний вимір : зб. наук. пр. студентів, аспірантів і молодих учених / за наук. ред. Н. А. Малиш, Г. Л. Рябцева. Київ : НаУКМА, 2025. 115 с.

ISBN 978-617-7668-86-1

До збірника увійшли праці українських студентів, аспірантів і молодих учених – учасників третьої Міжнародної науково-практичної конференції «Суспільна політика, врядування й комунікації в державах-кандидатах і членах Європейського Союзу» (27 червня 2025 р., Київ, Україна), яку щорічно організує та проводить Києво-Могилянська школа врядування імені Андрія Мелешевича Національного університету «Києво-Могилянська академія» у співпраці з кафедрами адміністративного права і права місцевого самоврядування Ягеллонського університету в Кракові (Польща), кафедрою державного управління та менеджменту Університету Бабеш Болай (Румунія) та академічним департаментом соціальних наук Європейського гуманітарного університету (Литва).

УДК 351/354

© НаУКМА, 2025

ISBN 978-617-7668-86-1

ЗМІСТ

ДО ЧИТАЧА	6
Валерія БИЧКОВСЬКА. Цифровий розрив в Україні в умовах війни: соціальні та просторові виклики	7
Іванна БУРДУН. Взаємозв'язок між громадською думкою та виробленням внутрішньої політики (на прикладі впорядкування обігу зброї в Україні в 2014-2024 роках)	10
Катерина ВОРОБЕЙ. Проблеми та виклики надання послуг з державної реєстрації актів цивільного стану в умовах війни	15
Євгенія ГАЙФЕР. Чинники професійного вигорання працівників регіональних філій Національної суспільної телерадіокомпанії України в умовах війни	18
Костянтин ГОММА. Рівний доступ до інформації про безбар'єрність як завдання для місцевої влади: посилення спроможності громад у сфері відкритих даних.....	21
Тарас ДИШЛЮК. Переваги та ризики проведення електронного голосування на місцевих виборах	23
Ярослава ДМИТРИШИН. Державна політика щодо забезпечення Збройних Сил України виробами медичного призначення	26
Вероніка ДОВГА. Право на альтернативну (невійськову) службу в умовах воєнного стану	31
Roman LYSENKO. Perspectives of digital public service delivery development for displaced ukrainians	37
Сергій ЛИТВИНЕНКО. Японський досвід розвитку транспортного машинобудування: роль державної політики та інновацій	40
Ірина МАКСИМЧУК. Реалізація соціальної політики для внутрішньо переміщених осіб в умовах війни	44
Кирило МАРАХОВ. Порівняльний аналіз реалізації політики соціального захисту в Україні та Канаді: історичний контекст	47

<i>Софія МАРКОСЯН.</i> Оцінювання реалізації публічної політики у сфері культури в територіальних громадах України	53
<i>Ілля МІРОШКІН.</i> Формування ціннісного публічного образу Одеси шляхом ребрендингу.....	58
<i>Владислав МІРОШНИЧЕНКО.</i> Державна політика щодо врегулювання статусу іноземців, які незаконно перетнули державний кордон України та оселилися на тимчасово окупованій території АР Крим та м. Севастополя	60
<i>Кристина НАУМЕЦЬ.</i> Стійкість охорони здоров'я в умовах війни	64
<i>Олена ПАЛАМАР.</i> Демографічна ситуація в Україні в умовах воєнного стану	66
<i>Андрій ПЕТРУНЬОК.</i> Проблеми в екологічній сфері в Україні в умовах війни та повоєнного відновлення	70
<i>Дар'я ПИСАРЕНКО.</i> Державна політика медичної реабілітації ветеранів та ветеранок в Україні	72
<i>Софія ПОЛІЩУК.</i> Реінтеграція ветеранів на ринку праці: виклики, міжнародний досвід	77
<i>Anastasiia PROKHORENKO.</i> New Urbanism in urban transport policy: A comparative analysis of European practices	81
<i>Анна САМОЙЛЕНКО.</i> Монополія Укрзалізниці як бар'єр на шляху до європейської інтеграції України.....	85
<i>Олександр СИНИЦЬКИЙ.</i> Екосистемний підхід у дослідженні пенсійної системи: соціальний, економічний та інституційний виміри	90
<i>Дарія СТОЛЯРОВА.</i> Місце локальних кінотеатрів у культурній політиці європейських міст	95
<i>Олексій ТРЕТЬЯКОВ-ГРОДЗЕВИЧ.</i> Стратегічна реформа публічної служби України в контексті євроінтеграції: виклики та перспективи	95
<i>Андрій ЧЕРЕВКО.</i> Державно-приватне партнерство в Україні як перспектива відновлення промисловості	102
<i>Єгор ЧЕРКУН.</i> Упровадження електронного кейс-менеджменту як інструменту підвищення результативності державної політики реабілітації осіб з інвалідністю	105

*Політика і врядування в умовах війни та повоєнного відновлення:
національний і регіональний вимір*

Дар'я ШУЛЬГА. Зарубіжний досвід реалізації публічної політики
у сфері медичного туризму..... 107

Дарина ЩЕРБАКОВА. Виклики на ринку праці в умовах війни 110

Єлизавета ЮРЧЕНКО. Інклюзивно-ресурсні центри як фактор
регіонального розвитку в малих громадах 112

ДО ЧИТАЧА

Міжнародну науково-практичну конференцію «Суспільна політика, врядування й комунікації в державах-кандидатах і членах Європейського Союзу» щорічно організує та проводить Києво-Могилянська школа врядування імені Андрія Мелешевича Національного університету «Києво-Могилянська академія» у співпраці з кафедрами адміністративного права і права місцевого самоврядування Ягеллонського університету в Кракові (Польща), кафедрою державного управління та менеджменту Університету Бабеш Болай (Румунія) та академічним департаментом соціальних наук Європейського гуманітарного університету (Литва).

Основною метою конференції є створення форуму для обговорення актуальних питань суспільного врядування й комунікацій, вироблення доказової політики з урахуванням нових викликів у державах-членах ЄС і державах-кандидатах, вирішення проблем, актуальних для України у воєнний період і під час повоєнного відновлення, а також розроблення рекомендацій із підвищення ефективності діяльності органів державної влади й місцевого самоврядування, впровадження принципів належного врядування й демократичних цінностей.

Збірник містить стислий виклад наукових праць українських студентів, аспірантів і молодих учених, які брали участь у конференції в 2025 році. Ці дослідження охоплюють питання політики і врядування в умовах війни та повоєнного відновлення України на національному й регіональному рівні. Їх спрямовано на вирішення суспільних проблем, що виникли до й після початку війни в Україні в економічній, соціальній, екологічній, освітній, медичній та інших сферах. Проаналізовано тенденції розвитку ринку праці, пенсійного й соціального забезпечення, реабілітації ветеранів і ветеранок, внутрішньо переміщених осіб. Наголошено на важливості цифрової трансформації й подоланні цифрового розриву, європейській та євроатлантичній інтеграції, застосуванні в Україні кращих світових та європейських інструментів політики та врядування.

Валерія БИЧКОВСЬКА

*студентка першого курсу освітньо-наукової програми
«Суспільна політика і врядування»*

ЦИФРОВИЙ РОЗРИВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ: СОЦІАЛЬНІ ТА ПРОСТОРОВІ ВИКЛИКИ

Ключові слова: цифрова нерівність, доступ до інтернету, сільська місцевість, вразливі групи, штучний інтелект, цифровізація держави.

Метою дослідження є виявлення ключових форм прояву цифрового розриву в Україні після початку повномасштабної війни 2022 року.

Виклад основного матеріалу. З початку повномасштабного вторгнення РФ цифрові технології в Україні перетворилися з інструменту модернізації на критично важливий елемент життєзабезпечення, національної безпеки та управління державою. Онлайн-доступ до державних послуг, цифрова ідентифікація, електронна взаємодія з органами влади через портали на кшталт «Дія», а також дистанційна освіта, телемедицина, цифрові платежі – усе це стало основою функціонування держави та суспільства в умовах війни. Однак така трансформація виявила і загострила структурні проблеми нерівного цифрового доступу між різними соціальними й територіальними групами.

За результатами дослідження Програми розвитку ООН (UNDP), станом на 2024 рік лише 49 % мешканців сільських територій задоволені якістю мобільного інтернету, у той час як у містах цей показник становить 60 % [1]. Технічна інфраструктура в багатьох сільських громадах є застарілою або пошкодженою через бойові дії, а оператори часто не мають фінансової мотивації до модернізації мереж у малонаселених районах. Цифрова ізоляція сільського населення ускладнює доступ не лише до побутових онлайн-послуг, але й до систем соціальної підтримки, медичних консультацій і навіть до критично важливих сповіщень під час ракетних загроз.

Особливо вразливими залишаються соціальні групи, які й до повномасштабного вторгнення мали обмежений доступ до цифрових послуг — внутрішньо переміщені особи (ВПО), особи з інвалідністю, малозабезпечені родини. Згідно з Omnibus-опитуванням UNDP, ці категорії громадян найменше користуються електронними державними сервісами, і, що важливо, не завжди через відсутність технічних можливостей, а здебільшого через низький рівень цифрової обізнаності або недовіру до інституцій [2].

Цифровий бар'єр має й технологічний вимір – зокрема у сфері новітніх технологій, таких як штучний інтелект (ШІ). Як виявило опитування Інституту масової інформації, лише 26 % українців мають практичний досвід використання ШІ [3]. Молодь віком до 30 років значно активніше взаємодіє з інноваційними цифровими платформами, у той час як старші вікові групи часто відчують відчуження через складність нових сервісів або відсутність навчання. Це також посилює економічну нерівність, адже ринок праці все частіше вимагає базової або просунутої цифрової компетентності.

Проблеми цифрової освіти проявилися найгостріше у контексті дистанційного навчання, яке стало основною формою здобуття знань у частині України в умовах війни. Згідно з міжнародними дослідженнями, учні із сільських регіонів та родин із низьким доходом частіше відчували нестачу пристроїв, стабільного інтернету або підтримки з боку батьків, що формує потенціал до відтворення цифрового розриву вже в наступних поколіннях [6].

Регіональна диспропорція цифрового розвитку має і безпосередні економічні наслідки. За даними Business Perspectives, регіони з вищою щільністю цифрової інфраструктури демонструють більшу стійкість у часи воєнної економічної нестабільності, оскільки мають кращі умови для онлайн-підприємництва, дистанційної зайнятості та ефективнішого управління ресурсами [4]. У цьому контексті варто звернути увагу на рекомендації OECD, які підкреслюють необхідність публічно-приватного партнерства в розвитку цифрових компетенцій та підтримки цифровізації МСП – малого та середнього бізнесу [5].

Крім цього, згідно з результатами соціологічного дослідження КМІС (2023), 64 % українців скористалися щонайменше одним державним сервісом онлайн упродовж року, середній рівень користування – 3 цифрові послуги на особу [7]. Водночас спостерігається суттєвий віковий розрив: 89 % молоді віком 18–29 років використовують цифрові сервіси проти лише 30 % серед громадян віком 70+ [8]. Це свідчить про необхідність державної політики не лише розбудови інфраструктури, але й інклюзивної цифрової освіти.

Висновки. Цифровий розрив в Україні є не лише технічною, але й глибоко соціальною проблемою. Просторова, вікова та соціальна нерівність у доступі до цифрових ресурсів створює нові виклики для публічної політики. Для їх подолання необхідна комплексна стратегія: інвестиції в інфраструктуру, розвиток цифрових навичок та підтримка вразливих груп населення. Цифрова трансформація має стати не лише технологічною, а й гуманітарною політикою.

Список використаних джерел

1. UNDP (2024). Survey finds 89 % of Ukrainians satisfied with quality of mobile communications. URL: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/survey-finds-89-ukrainians-satisfied-quality-mobile-communications-most-all-cities>
 2. UNDP (2023). Use of e-services in Ukraine (Omnibus 2023). URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-01/undp-ua-e-services-use-omnibus-2023.pdf>
 3. ІМІ (2025). Лише 26 % українців мають досвід використання ШІ. URL: <https://imi.org.ua/news/opytuvannya-lyshe-26-ukrayintsiv-mayut-dosvid-praktychnogo-vykorystannya-shi-i68219>
 4. Business Perspectives (2024). Digital transformation and regional resilience in Ukraine. URL: https://www.businessperspectives.org/index.php/journals?controller=pdfview&item_id=20664
 5. OECD (2024). Enhancing resilience by boosting digital business transformation in Ukraine. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/uk/publications/reports/2024/05/enhancing-resilience-by-boosting-digital-business-transformation-in-ukraine_c2e06e50/5d9e86a7-uk.pdf
 6. ERIC (2024). Barriers to digital education access during crisis. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1430815.pdf>
 7. КМІС (2024). Аналітичний звіт: Думки і погляди населення України щодо державних електронних послуг у 2024 році. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/analitychnyy-zvit-dumky-i-pohlyady-naselennya-ukrayiny-shchodo-derzhavnykh-elektronnykh-posluh-u-2024-rotsi>
 8. Детектор медіа (2024). 80 % громадян України використовують інтернет щодня. URL: <https://ms.detector.media/internet/post/34073/2024-01-26-80-gromadyan-v-ukraini-korystuyutsya-internetom-shchodnya-sotsopytuvannya>
-

*Іванна БУРДУН
студентка третього курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»*

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ГРОМАДСЬКОЮ ДУМКОЮ
ТА ВИРОБЛЕННЯМ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ
(на прикладі впорядкування обігу зброї
в Україні в 2014-2024 роках)**

Ключові слова: громадська думка, публічна політика, регулювання обігу зброї, внутрішня політика, соціологічні опитування, контент-аналіз, екстраординарні події.

Мета дослідження: виявити взаємодію та узгодженість громадської думки з виробленням внутрішньої політики на прикладі українського регулювання обігу зброї у 2014-2024 роках.

Виклад основного матеріалу. У демократичних країнах думки та погляди суспільства мають значення для влади. Український контекст є особливим, оскільки свої корективи і до думок громадян, і до внутрішньої політики внесла російсько-українська війна, яка розпочалась у 2014 році. Ряд питань, пов'язаних з державною обороною, національним спротивом, та громадською безпекою, стали надважливими для українців внаслідок та впродовж російської збройної агресії. Одним з таких питань, що почали більше цікавити громадян внаслідок пережитої події, є право на цивільне володіння вогнепальною зброєю для самозахисту та відсічі агресора.

Оскільки згідно з Конституцією Україна не може провести вибори під час воєнного стану, у деяких міжнародних партнерів та вітчизняних експертів виникає питання до демократичності сучасної української влади та її легітимності, тобто сприйняття та схвалення народом. У зв'язку з цим, одним з способів перевірити легітимність влади є розглянути громадську думку у державі та оцінити її вплив на вироблення внутрішньої політики. Так як Україна перебуває у стані війни з російською федерацією, яка порушила державну безпеку та суверенність України, є сенс перевірити взаємодію громадської думки та вироблення внутрішньої політики саме у сфері, дотичній до питання безпеки, наприклад, регуляція обігу зброї в Україні у період з 2014 до 2024 року. До політики регуляції входять спроби законодавчо врегулювати ситуацію не лише з напливом зброї у державу у зв'язку з російською збройною агресією, а й з правом на володіння зброєю цивільними, які виявилися залученими до військових дій. Громадська думка буде представлена, по-перше, динамікою відповідей громадян на

соціологічні опитування, пов'язані з темою легалізації зброї та проведені у період 2015-2021 трьома громадським опитуванням різних агенцій. Для аналізу громадської думки у період 2022-2024 був застосований контент-аналіз онлайн дискурсу, а саме відгуки користувачів на пов'язані з регулюванням зброї події у соціальних мережах Facebook та Twitter (X). З боку внутрішньої політики були проаналізовані переваги та недоліки поточної нормативної бази, запропонованих законопроектів, заяв політичних діячів тощо. Окремою категорією впливу виступала група захисту інтересів, яка лобіює власні проекти щодо законодавства та створює відповідні петиції.

Було проведено достатньо досліджень про громадську думку та її вплив на внутрішні політичні процеси, які показують, що соціальна нерівність зберігається у всіх сферах суспільного життя [1]. Спостерігається расова, гендерна, та економічна нерівність не лише з доступом до політики, а й з узгодженням думок громадян та вектору розвитку державної політики. Простими словами, внутрішня політика більш прихильна до членів всіх привілейованих станів суспільства [2]. Також було виявлено, що узгодженість громадської думки змінам у державній політиці не завжди можна визначити як наявну, оскільки не завжди громадяни можуть проявити власну думку — чи через певну позицію в суспільстві, чи через те, що їх ніхто не спитав. А якщо ж узгодженість громадської думки змінам в політиці присутня, то потрібно дивитися глибше – внаслідок чого вона виникла та що це означає для суспільства.

Окремо були проведення дослідження політичної поведінки у часи катастроф, тобто вплив екстраординарних, незвичайних подій на кшталт ураганів та війн на політичне життя. Так, було з'ясовано, що непередбачувані ситуації підвищують нашу ситуативну уважність та тривожність, і громадяни починають цікавитися конкретними кроками, які мають бути здійснені задля виходу з катастрофічної ситуації, тобто політикою, яка має бути сформована [3]. Внутрішня політика починає цікавити громадян виходячи з, по-перше, медіа контексту, коли журналісти починають розслідувати причини та шукати винуватців подій, а по-друге, емоційних тригерів, через які ми намагаємося обмежувати себе від схожих ситуацій. Отже, у незвичайні часи не лише формується інша громадська думка, але й може бути присутній інший вплив цієї думки на внутрішню політику, адже тривожність громадян викорінює політичну апатію. З цього можна зробити висновок, що у часи біди держава не лише повинна слухати власних громадян, а й виконувати таку політику, яка не відірве владу від народу. Коли суспільство переживає катастрофу, розбіжності між діями влади та думкою громадян є критично важливими та не можуть

перевищувати певний рівень невдоволення громадян задля подальшого подолання екстраординарної ситуації, виходу з кризи, та, інколи, існування держави.

Накладаючи ці дві течії дослідження політичної поведінки та громадської думки, можна оцінити вплив громадян на вироблення внутрішньої політики в Україні в умовах російської збройної агресії з 2014 по 2024 рік.

Починаючи з 2015 і до 2021 року, суспільна підтримка володіння вогнепальною зброєю для цивільних не перевищувала 34 %. Рух за легалізацію короткоствольної вогнепальної зброї був керований відповідною групою захисту інтересів та не був підтриманий ані президентами цього періоду, ані міністрами внутрішніх справ, ані соціологами [4]. Водночас, в уряді була присутня корупція, що дозволяла заможним громадянам, близьким до відповідних органів, отримати особисту нагородну зброю, що підтверджують розслідування незалежних журналістів [5]. Отже, хоч ідея про самозахист громадян способом володіння та носіння вогнепальної зброї не була підтримана, існувала одна категорія осіб, які піднімали цю тему петиціями та розголосом, та інша, соціально привілейована категорія осіб, яка невідомими способами володіла та носила засоби самозахисту. З цього також можна зробити висновок, що події 2014-го року, а саме початок російської збройної агресії на Сході та Півдні України, не стали каталізаторами для зміни громадської думки у питанні володіння зброєю.

Станом на травень 2022 року, через три місяці після російського вторгнення, за даними соціологічної групи "Рейтинг" більшість українців хотіли б володіти вогнепальною зброєю [6]. Згідно зі звітом одинадцятого загальноукраїнського опитування, опитані висловлюють більше занепокоєння за безпеку своїх близьких та рідних (91 %), аніж за свою власну безпеку (63 %). За власну безпеку більше хвилюються жінки, мешканці півдня і сходу, респонденти з місць, де були бойові дії, або ж окупація, що узгоджується з фактором соціальної нерівності у виробленні внутрішньої політики. Наявність власної зброї або зброї у володінні когось з близьких чи рідних викликає більше відчуття захищеності (48 %), ніж наявність поруч інших громадян з легальною вогнепальною зброєю (33 %). В умовах війни більш ніж удвічі зросла кількість тих, хто підтримує надання громадянам України права на володіння вогнепальною зброєю та боєприпасами: підтримують таку ініціативу 58 %, не підтримують – 39 %, таким чином вперше за історію дослідження цього питання кількість прихильників ідеї перевищила кількість противників. Цим може бути пояснений інцидент надзвичайної явки у опитуванні про легалізацію вогнепальної зброї в Дії, яке було завершене у червні 2022 та набрало 1,7

мільйонів респондентів. Як і у опитуванні від “Рейтингу”, більшість опитуваних виступили за володіння цивільною вогнепальною зброєю. Так само в умовах очікування російської загрози та зміненому політичному контексті Верховна Рада прийняла у першому читанні законопроект 5708 “Про цивільну вогнепальну зброю”. 23 лютого, за день до вторгнення, та два дні після заяви президента РФ Владіміра Путіна про визнання суверенітету так званих “ЛНР” та “ДНР”, депутати Верховної Ради спочатку проголосували за скорочену процедуру голосування за законопроект, а потім проголосували за нього. Уже на наступний день люди змогли отримати зброю у військоматах. Уже на наступний день почалася повномасштабна війна, що і змінила думку громадян на таку, що виступає «за» легалізацію зброї.

Таким чином, українську внутрішню політику у сфері обігу зброї можна вважати узгодженою з громадською думкою. Аналіз факторів узгодженості демонструє, що під час кризових періодів збіг між бажаннями громадян та діями влади зростає, оскільки суспільство і влада мають спільний інтерес у подоланні загроз. Проте в мирний час можуть виникати значні розбіжності між очікуваннями громадян та діями держави, що нерідко спричиняє політичні протести або зміну політичного курсу.

При детальнішому аналізі громадської думки способом контент-аналізу цифрових середовищ, було виявлено незадоволення громадянами деякими елементами збройної політики. Наприклад, жінками в соціальних мережах було згадано загрозу збільшення випадків домашнього насильства за участі вогнепальної зброї та була виражена необхідність у чіткому, суворому законодавстві щодо прав потерпілих і нападників [7]. Багато була згадана нагородна зброя, яка у сучасних законопроектах оминається загальними правилами та створює несправедливу ситуацію у соціумі. Отже, ще є куди рухатися: хоч політика узгоджена з загальною громадською думкою («за» легалізацію зброї), але є деталі, які були упущені авторами законопроектів.

На основі проведеного дослідження було сформовано рекомендації для формування та реалізації політики. Для ефективного регулювання обігу зброї в Україні необхідно запровадити комплексні механізми контролю, що забезпечать безпеку громадян і врахують суспільні очікування. Ключовим кроком є ухвалення єдиного закону про зброю, який чітко визначатиме класифікацію зброї, правила володіння, використання та обмеження. Створення Єдиного державного реєстру зброї вже дозволяє централізовано відстежувати її обіг, що мінімізує корупційні ризики та сприятиме прозорості реєстрації [8]. Посилення критеріїв отримання дозволів передбачає обов’язкові психологічні перевірки, поглиблене навчання, а також ретельну перевірку на предмет

правопорушень, особливо пов'язаних із домашнім насильством. Важливим аспектом є запровадження зон, вільних від зброї, що включатимуть громадські місця, урядові установи, школи та лікарні. Національна поліція повинна відігравати провідну роль у контролі за дотриманням норм – від видачі дозволів до перевірки умов зберігання зброї та реагування на порушення. Регулювання діяльності магазинів зброї та стрілецьких тирів включатиме сувору ліцензійну перевірку, заборону продажу без відповідного дозволу та контроль за навчальними закладами, що навчають поводженню зі зброєю. Запропоновані механізми спрямовані на балансування між правом громадян на самозахист і необхідністю державного контролю за безпекою суспільства, що особливо важливо в умовах воєнного стану та потенційних загроз внутрішньої стабільності.

Висновки. У незвичайні часи, коли суспільство стривожене катастрофою на кшталт активної фази російсько-української війни, влада має врахувати ризик втрати довіри своїх громадян. Оскільки в Україні неможливі вибори, поточній каденції парламенту та Офісу Президента доведеться йти на поступки з політично активними громадянами, тобто просувати закони, проводити опитування та дослухатися до їхніх результатів, забезпечувати їхню безпеку такими методами, з якими громадяни будуть згодні. Основною функцією держави є забезпечення безпеки; у таких дестабілізуючих ситуаціях, як війна, заради громадської безпеки можна і варто змінювати напрямок політики.

Список використаних джерел

1. Page B. I., Shapiro R. Y. Effects of Public Opinion on Policy. *American Political Science Review*. 1983. № 77. С. 175–190.
2. Gilens M., Page B. I. Testing Theories of American Politics: Elites, Interest Groups, and Average Citizens. *Perspectives on Politics*. 2014. № 12. С. 564–581.
3. Atkeson, L. R., & Maestas, C. D. (2012). *Catastrophic Politics: How Extraordinary Events Redefine Perceptions of Government* (1st ed.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139108560>
4. Бекешкіна І. Прихильників лібералізації правил володіння зброєю у суспільстві не більше 11 %. URL: <https://dif.org.ua/article/ibekeshkina-prikhilnikiv-liberalizatsii-pravil-volodinnya-zbroeyu-u-suspilstvi-ne-bilshe-11>
5. Мотрунич М. Арсенове військо. Вогнепальні дарунки Авакова прем'єрам, депутатам, суддям і прокурорам. *Bihus.info*. 2016. 6 грудня. URL: <https://bihus.info/arsenove-vijsko-vognepalni-darunki-avakova-premyeram-deputatam-suddyam-i-prokuroram/>

6. Одинадцять загальнонаціональне опитування: особиста свобода, безпека та питання зброї. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/odinnadcatyy_obschenacionalnyy_opros_lichnaya_svoboda_bezopasnost_i_vop_rosy_oruzhiya.html

7. Зв'язок між насильством із застосуванням вогнепальної зброї та гендерно зумовленим насильством. CAASE. 2023. 2 липня. URL: <https://www.caase.org/gun-violence-and-gender-based-violence/>

8. Єдиний реєстр зброї відсьогодні повноцінно працює, – очільник МВС Ігор Клименко. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yedynyi-reiestr-zbroi-vidsohodni-povnotsinno-pratsiuie-ochilnyk-mvs-ihor-klymenko>

Катерина ВОРОБЕЙ

*студентка першого курсу освітньо-наукової програми
«Суспільна політика і врядування»*

ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ НАДАННЯ ПОСЛУГ З ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ АКТИВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ключові слова: реєстрація смерті, воєнний стан, доступність, державна реєстрація активів цивільного стану, ДРАЦС, адміністративні послуги, цифровізація життєвих подій

Метою дослідження є аналіз поточного стану доступності державної реєстрації активів цивільного стану, зокрема смерті, в умовах воєнного стану в Україні, а також виявлення основних викликів, ризиків та бар'єрів, які виникають перед громадянами.

Виклад основного матеріалу. Послуги з державної реєстрації активів цивільного стану (ДРАЦС) – затребувана група адміністративних послуг для всіх громадян України. Впродовж останніх років поступово впроваджувалися можливості швидкої реалізації таких послуг як реєстрація народження чи шлюбу, але для реєстрації смерті досі не впроваджено подібних змін. Паперовий документообіг, передбачений процедурою реєстрації смерті, уповільнює адміністративні процеси, потребує додаткових фінансових витрат, стимулює помилки та неточності, а відсутність єдиного електронного реєстру для синхронізації даних між різними органами вимагає багатоступінчастого погодження. Для прикладу, вся

система реєстрації життєвих подій в Естонії, включаючи смерть, інтегрована в національну цифрову платформу e-Health та систему e-Government. Лікар, який констатує смерть, одразу вносить дані до електронної медичної системи, що автоматично передається до Реєстру населення. Дані одночасно стають доступними іншим державним інституціям (пенсійний фонд, нотаріус, податкові органи тощо) [1], що зменшує кількість бюрократичних дій для родичів, адже процес не вимагає фізичного відвідування держустанов – все здійснюється онлайн. У Швеції також діє система з автоматичним обміном даними, до якої підключені органи влади та багато приватних компаній, банків та страхових компаній. Випадки смерті реєструються через Skatteverket (Податкове агенство Швеції) одразу після отримання свідоцтва про смерть від лікаря чи лікарні, а замовлення сертифікату про смерть здійснюється родичами через Skatteupplysningenwith (Податковий інформаційний центр) по телефону або через похоронне бюро [2].

Хоча застарілість підходу до реєстрації смерті в Україні має загальнодержавний характер, наразі найбільш гостро проблема стосується віддалених населених пунктів, прифронтових та деокупованих громад на сході та півдні України, які межують із лінією фронту, оскільки обставини воєнного стану і руйнування інфраструктури не дозволяють виконувати адміністративні послуги на тому ж рівні, що і в мирних умовах [3].

Що стосується реєстрації смерті осіб, які загинули або померли на тимчасово окупованих територіях, для їх рідних українським законодавством передбачено спеціальний механізм – встановлення факту смерті через суд, оскільки свідоцтва про смерть, видані окупаційною владою, не визнаються чинними на території України і не мають жодної юридичної сили [4]. Хоча Верховна Рада України ухвалила рішення про можливість врахування таких документів як доказів у суді, це не прирівнює їх до офіційних актів цивільного стану. Заяву до суду також можна подати онлайн через сервіс «Електронний суд» із використанням кваліфікованого електронного підпису [5], поза тим встановлення факту смерті через “Електронний суд” вимагає доступу до інтернету та володіння цифровими навичками, що не завжди можливо для людей літнього віку або осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Окрім зазначених труднощів, пов’язаних із фізичною недоступністю ДРАЦС у зонах активних бойових дій або на окупованих територіях, існують й інші системні проблеми. В першу чергу, нестача кваліфікованих кадрів у регіонах, де значна частина населення була евакуйована або змушена залишити свої домівки, ускладнює надання послуг. По-друге,

значна частина реєстраційної документації залишається в паперовому вигляді, а її втрата через руйнування будівель, пожежі чи інші наслідки бойових дій може призвести до юридичних колізій.

Висновки. Реєстрація смерті в умовах воєнного стану в Україні залишається складним і багатоетапним процесом, що супроводжується значними адміністративними та технічними бар'єрами. Існуюча система не враховує в повній мірі потреби людей, які перебувають у критичних обставинах, зокрема в зонах бойових дій, деокупованих та окупованих територіях.

Для вирішення проблем доцільно прискорити цифровізацію послуг, створити єдиний електронний реєстр актів цивільного стану з можливістю інтеграції з іншими державними базами даних. Не менш важливо забезпечити мобільні офіси ДРАЦС (подібні до "мобільної валізи ЦНАП", що вже пілотуються в окремих громадах). Комплексне вирішення цієї проблеми є не лише адміністративним викликом, а й елементом забезпечення прав людини в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Registration of a death. *Siseministerium*. URL: <https://www.siseministerium.ee/en/registration-death>
2. Dödsfallet registreras. *Skatteverket*. URL: <https://www.skatteverket.se/privat/folkbokforing/narenanhorigdor/dodsfalletregistreras.4.76a43be412206334b89800018611.html>
3. Біла книга у сфері державної політики у сфері адміністративних послуг. URL: https://prosto.in.ua/documents/870/White%20Book_web_2024.pdf
4. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 19 трав. 2024 р. № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
5. Встановлення факту смерті на тимчасово окупованій території: покрокова інструкція для членів сім'ї. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/vstanovlennya-faktu-smerti-na-timchasovo-okupovaniy-teritorii-pokroкова-instruktsiya-dlya-chleniv-simi>

Євгенія ГАЙФЕР

*студентка першого курсу освітньо-наукової програми
«Суспільна політика і врядування»*

ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ РЕГІОНАЛЬНИХ ФІЛІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ СУСПІЛЬНОЇ ТЕЛЕРАДІОКОМПАНІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ключові слова: професійне вигорання, Суспільне мовлення, АТ «НСТУ», регіональні філії, війна, медіа, емоційне виснаження, ризики, кадрова плінність.

Метою дослідження є виявлення чинників професійного вигорання працівників на прикладі дослідження регіональних філій АТ «НСТУ» в умовах повномасштабної війни, а також визначення ризиків, що зумовлюють наміри звільнення з роботи.

Виклад основного матеріалу. Суспільне мовлення відіграє важливу роль у забезпеченні оперативної, об'єктивної та достовірної інформації для громадян. Його діяльність регламентується Законом України «Про Суспільні медіа України». Відповідно до статті 4 основним завданням НСТУ є об'єктивне, повне, своєчасне і неупереджене інформування про суспільно значущі події в Україні та за кордоном» [2]. В умовах повномасштабної війни стабільне функціонування Суспільного мовника (АТ «НСТУ») є не лише питанням інституційної спроможності, а й критично важливою умовою забезпечення інформаційної безпеки України, оскільки воно не лише інформує, а й протидіє дезінформації, забезпечуючи комунікацію між державою і громадянами.

АТ «НСТУ» має розгалужену мережу регіональних філій, які забезпечують виробництво локального контенту, оперативне реагування на події в громадах і відображення регіонального контексту в загальнонаціональному ефірі [4]. Після початку повномасштабного вторгнення навантаження на медіасферу зокрема на регіональні редакції суттєво зросло. За даними Інституту масової інформації у 2024 році, головними викликами для журналістів залишаються психологічне виснаження (79,2 %) та економічні труднощі (68,3 %). Попередні опитування ІМІ показали, що з вересня 2023 до жовтня 2024 року лише 32 % українських редакцій змогли зберегти стабільність у кадровому складі та уникнути втрати працівників [3]. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження стану професійного вигорання серед працівників саме регіональних філій АТ «НСТУ».

Для виявлення чинників професійного вигорання та ризиків, що впливають на намір звільнення кадрів у регіональних філіях АТ «НСТУ», у березні 2025 року авторкою було проведено власне дослідження методом онлайн-анкетування. До опитування долучилися 200 медіа працівників з усіх регіональних філій Суспільного мовлення України. Анкета охоплювала питання, що дозволяли зібрати як кількісні (вік, стаж), так і якісні дані (самооцінка емоційного стану, ставлення до змін у професії, рівень підтримки з боку керівництва, вплив безпекової ситуації тощо). Дослідження не є репрезентативним однак, його результати дозволяють виявити ключові тенденції, характерні для регіональних філій.

Обробка даних здійснювалася за допомогою порівняльного аналізу частот, побудови перехресних табуляцій, оцінки базових статистичних показників, а також через виявлення кореляцій між рівнем вигорання, соціально-демографічними показниками та намірами змінити професійну діяльність.

У структурі вибірки переважали жінки – 73 % усіх опитаних. Найбільш представленими є вікові групи 25–34 роки (35,5 %) та 35–44 роки (35 %), що разом охоплюють понад 70 % респондентів. Середній вік – 35,3 роки. У більшості респондентів зафіксовано значний професійний досвід: 35,5 % мають 8–15 років стажу, ще 24,5 % – понад 16 років [1].

Близько 62 % респондентів повідомили, що періодично відчувають емоційне виснаження, а 15,5 % перебувають у стані стійкого високого вигорання. Лише 4,5 % опитаних не відзначають жодних симптомів. Найбільш поширеними причинами емоційного виснаження названі надмірне навантаження, недостатній рівень фінансової винагороди, психологічний тиск пов'язаний із війною, відсутність професійного розвитку. На запитання про намір змінити сферу діяльності 30 % респондентів відповіли ствердно, зазначивши, що така думка виникла саме під впливом повномасштабної війни. Ще 62 % респондентів розглядали можливість звільнення або зміну професійної діяльності з інших причин – зокрема, через емоційне вигорання, відсутність системної підтримки, а також складнощі у поєднанні роботи й особистого життя. 58 % респондентів не мають дітей. 44 % не відзначають значного впливу родини на роботу, ще 43 % – вважають сімейну підтримку позитивним чинником. Лише 13 % респондентів зазначили труднощі в поєднанні роботи й сімейних обов'язків. 57 % працівників задоволені рівнем підтримки з боку керівництва, 30 % вважають її частковою або недостатньою. Відчуття браку організаційної підтримки корелює з підвищеним рівнем вигорання [1].

Здійснений аналіз виявив взаємозв'язок між рівнем вигорання та готовністю змінити професію. Працівники з високим або середнім рівнем емоційного виснаження частіше планують зміну місця роботи або сфери діяльності. Натомість респонденти з нижчим рівнем вигорання здебільшого демонструють готовність залишатися у професії. Також встановлено, що особи з більшим стажем роботи менш схильні до змін. Проведений аналіз дозволив комплексно охарактеризувати соціально-демографічний та професійний профіль працівників регіональних філій АТ «НСТУ», а також виокремити ключові чинники, що впливають на їхнє професійне самопочуття в умовах повномасштабної війни.

Аналіз якісних характеристик показав, що професійне вигорання є поширеним явищем серед працівників, зокрема в умовах війни, зростаючого навантаження, обмежених ресурсів і невизначеності. Перехресний аналіз підтвердив наявність чіткої кореляції між високим рівнем вигорання і намірами змінити професію. Особливу увагу в дослідженні приділено впливу сімейного стану, наявності родини може як забезпечувати емоційну підтримку, так і посилювати тиск через додаткову відповідальність.

Загальні результати демонструють, що забезпечення стійкості кадрового потенціалу регіональних філій НСТУ вимагає впровадження системної підтримки, це передбачає розвиток програм психологічної допомоги, створення умов для професійного зростання, удосконалення внутрішньої комунікації та покращення трудових умов з урахуванням викликів воєнного часу.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що професійне вигорання працівників регіональних філій АТ «НСТУ» в умовах повномасштабної війни має системний характер і пов'язане з низкою взаємопов'язаних чинників: надмірним навантаженням, оплатою праці, нестачею ресурсів і перспектив професійного розвитку.

Аналіз показав, що високий рівень емоційного виснаження суттєво корелює з намірами змінити професію або звільнитися. Натомість позитивне сприйняття підтримки з боку керівництва частково знижує ризики емоційного вигорання та плинності кадрів. Вплив сімейного стану на професійне самопочуття є неоднозначним: у частини працівників він має підтримувальний ефект, у частини – створює додаткове навантаження.

Отримані результати підкреслюють потребу в системній підтримці працівників Суспільного мовника – через впровадження програм психологічної допомоги, посилення внутрішньої комунікації та розвиток

умов для стабільної професійної діяльності в умовах тривалого стресу й невизначеності.

Список використаних джерел

1. Гайфер Є. (2025). Опитування працівників регіональних філій АТ «НСТУ», березень 2025 р. Київ.
 2. Про суспільні медіа України : Закон України від 17 квіт. 2014 р. № 1227-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1227-18#Text>
 3. Українські медіавники назвали п'ять основних викликів 2024 року. *Інститут масової інформації*. 19.12.2024. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/ukrayinski-medijnyky-nazvaly-pyat-osnovnyh-vyklykiv-2024-roku-shhorichne-opytuvannya-imi-i65573>
 4. Чернолицкий М. Програма розвитку АТ «НСТУ» 2021-2025. URL: https://corp.suspilne.media/media/documents/zagalni-dokumenty/Kandydaty_na_posadu_holovy_NSTU/Prohrama_rozvytku_NSTU_Mykola_Chernotytskyi.pdf
-

Костянтин ГОММА

*студент першого курсу освітньо-наукової програми
«Суспільна політика і врядування»*

РІВНИЙ ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ПРО БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ ЯК ЗАВДАННЯ ДЛЯ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ: ПОСИЛЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ГРОМАД У СФЕРІ ВІДКРИТИХ ДАНИХ

Ключові слова: безбар'єрність, відкриті дані, цифрова інклюзія, місцеве самоврядування, інформаційна доступність, публічна політика, маломобільні групи населення.

Мета дослідження. Проаналізувати дилему на перетині фізичної та інформаційної безбар'єрності: як місцева влада може забезпечити рівний доступ до даних про безбар'єрність у публічному просторі. У фокусі – не технічне моделювання, а практичні передумови реалізації політики. Методологічно дослідження спирається на аналіз чинної нормативної бази (Постанови № 537 і № 835, Національну стратегію зі створення в Україні безбар'єрного простору), успішні практики громад, міжнародні приклади.

Виклад основного матеріалу. Після початку повномасштабної війни в Україні помітно зростає кількість громадян, які належать до маломобільних груп населення (МГН): людей з інвалідністю, літніх людей,

батьків малолітніх дітей, вагітних жінок, військових і цивільних з тимчасовими порушеннями мобільності. За офіційними даними, у 2023 році в Україні налічувалося понад 3 мільйони осіб з інвалідністю, на 300 тисяч більше, ніж до війни [3]. Це зумовлює зростаючий суспільний запит на доступність публічного простору – як фізичну, так і інформаційну.

Попри окремі інфраструктурні поліпшення, громадяни досі не мають достатньої інформації про ступінь безбар'єрності об'єктів міст, в яких вони живуть. Інформаційна безбар'єрність – це доступність актуальних, зрозумілих і повних даних про фізичну доступність будівель, транспорту, об'єктів інфраструктури. Її відсутність знецінює фізичні інвестиції, посилює соціальну ізоляцію, унеможлиблює самостійне планування переміщень, підриває довіру до сервісів. У дослідженні Центру соціальних змін (2024) 48 % респондентів відзначили інфраструктуру як сферу з найбільшими бар'єрами, а 32 % – закликали до створення адаптованого середовища [1].

У 2025 році ключову для цієї сфери Постанову № 537 Про порядок проведення моніторингу та оцінки ступеня безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг для осіб з інвалідністю було оновлено: впроваджено нові категорії об'єктів для моніторингу (крім будівель та споруд тепер збиратимуть дані і про об'єкти благоустрою, вулиці і дороги та об'єкти транспортної інфраструктури), оновлено чеклисти для перевірки елементів безбар'єрності, а також визначено обов'язковість публікації результатів моніторингу конкретних об'єктів замість описових агрегованих даних. Проте ці новації ще не стали системною зміною. Чи стануть – відкрите питання. Адже більшість громад не мають кадрової або технічної спроможності реалізувати нові вимоги. Збір і публікація даних здійснюється формально або не здійснюється зовсім, а існуючі набори даних не узгоджені з форматами, які вимагає Постанова № 835. Таким чином, зберігається статус-кво – ситуація, в якій нормативні інструменти існують, але не виконуються або виконуються вибірково.

Централізоване вирішення – наприклад, створення єдиної національної цифрової платформи – є потенційно ефективним, але вимагає значного ресурсного забезпечення, політичної волі й координації між міністерствами, громадами та громадськістю. Такий підхід є довготривалим і складним у впровадженні.

Альтернативним (гіпотетичним) шляхом може бути посилення спроможності громад як точка входу до системної зміни. Це передбачає: навчання працівників ОМС роботі з даними, зокрема і відкритими даними; створення типових шаблонів візуалізації даних на базі безкоштовних рішень на кшталт Карт Гугл; залучення громадських організацій до верифікації даних; підтримку civic tech-ініціатив. Такий підхід виглядає

здійсненим уже в короткостроковій перспективі, легко масштабується і дозволяє зробити перші практичні кроки до забезпечення рівного доступу до інформації про безбар'єрність.

У міжнародному досвіді інформаційна безбар'єрність реалізується на базі локальних даних. У Великій Британії платформа AccessAble формується муніципалітетами у співпраці з університетами; у Німеччині Wheelmap покладається на громадську активність; у Канаді – дані про безбар'єрність інтегровані в національний портал відкритих даних, але формуються на локальному рівні. Усі ці приклади свідчать, що централізовані рішення можливі лише за наявності первинної інформації «знизу».

Отже, посилення спроможності громад виглядає найбільш доступним і адаптивним шляхом до побудови інформаційно безбар'єрного середовища в Україні. Воно не заперечує майбутню централізацію, але створює реалістичну стартову точку для впровадження змін. Рівний доступ до інформації – це не лише технічне завдання, а складова політики соціальної справедливості, яку має бути інтегровано в цифрову трансформацію публічного управління.

Список використаних джерел

1. Аналіз ставлення до питань безбар'єрності. *Центр соціальних змін та поведінкової економіки*. URL: <https://drive.google.com/file/d/17EETnj2nb97IFCRkiUN6jVvoKia8zsem/>

2. В Україні налічується 3 мільйони людей з інвалідністю – Жолнович. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3763345-v-ukraini-nalicutsa-3-miljoni-ludej-z-invalidnistu-zolnovic.html>

3. Безбар'єрність в Україні: сприйняття суспільством та запит на соціальні зміни. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3915189-bezbarernist-v-ukraini-sprijnatta-suspilstvom-ta-zapit-na-socialni-zmini.html>

Тарас ДИШЛЮК

*студент першого курсу освітньо-наукової програми
«Суспільна політика і врядування»*

ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ ПРОВЕДЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ГОЛОСУВАННЯ НА МІСЦЕВИХ ВИБОРАХ

Ключові слова: електронне голосування, місцеві вибори, цифрова демократія, кібербезпека, довіра громадян.

Мета дослідження є: проаналізувати потенційні переваги та ризики впровадження електронного голосування на місцевому рівні в Україні, а також оцінити передумови для його ефективної реалізації в умовах євроінтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Електронне голосування (е-голосування) є проявом цифрової демократії та інструментом модернізації виборчого процесу, який активно розглядається в Україні, зокрема, у контексті євроінтеграції. Практика країн ЄС (Естонія, Швейцарія) демонструє, що при відповідному нормативному, технологічному й інституційному забезпеченні така форма участі громадян у виборах може бути ефективною та безпечною.

До переваг е-голосування відносяться [1]:

- підвищення доступності виборів для громадян, зокрема маломобільних груп, внутрішньо переміщених осіб та виборців за кордоном.

- спрощення процедур участі у голосуванні та зниження адміністративних витрат.

- оперативність підрахунку голосів та швидке оголошення результатів.

- зменшення випадків фальсифікацій, пов'язаних з паперовими бюлетенями.

Разом із тим, існує низка суттєвих ризиків [2]:

- загрози кібербезпеці: атаки на сервери, витік або фальсифікація результатів голосування.

- недостатній рівень цифрової грамотності частини виборців.

- низький рівень довіри громадян до державних цифрових інфраструктур.

- проблеми з ідентифікацією виборця та гарантією таємниці голосування.

Україна вже зробила певні кроки в напрямку діджиталізації виборчих процесів, зокрема, шляхом запровадження електронних сервісів ЦВК та розробки проєктів законів про е-голосування. Проте питання довіри, законодавчих рамок та технологічної готовності залишаються критично важливими [3].

Крім технічних і нормативних аспектів, важливо також враховувати соціально-політичні передумови для ефективного впровадження е-голосування. На думку дослідників та на мою також, довіра до цифрових виборчих технологій формується на основі стабільності демократичних інституцій, прозорості виборчих процесів та залучення громадян до ухвалення рішень [4]. Досвід країн Балтії свідчить, що широка участь

громадянського суспільства, публічний аудит систем е-голосування, а також прозоре інформування про переваги та обмеження нових технологій позитивно впливають на сприйняття таких змін населенням.

Не менш важливим є і міжнародний контекст: підтримка ЄС, зокрема через програми цифрового переходу та інституційного зміцнення, може стати важелем для подолання поточних бар'єрів у запровадженні е-голосування в Україні. Як наголошує Європейська комісія, цифровізація виборів є не лише технічним процесом, а частиною ширшого демократичного розвитку, що передбачає доступність, підзвітність та дотримання прав людини [5].

Висновки. Електронне голосування може стати вагомим кроком у напрямку посилення громадянської участі та демократичного врядування на місцевому рівні. Проте його впровадження має бути поступовим, з обов'язковим пілотуванням, прозорою комунікацією з громадськістю та створенням надійної кіберінфраструктури [6]. На мою думку, необхідно оновити нормативно-правову базу та провести інформаційно-освітню кампанію для підвищення цифрової грамотності населення та довіри до нової форми голосування.

Список використаних джерел

1. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17 лис. 2011 р. № 4061-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17#Text>
 2. Центральна виборча комісія України. URL: <https://www.cvk.gov.ua>
 3. e-Voting: Challenges and Opportunities in the EU. URL: https://commission.europa.eu/document/download/23076478-987e-4dea-b9ef-df5e0dfd6cd2_en?filename=DG_JUST_EVoting_Report_pdf.pdf
 4. Krimmer R., Duenas-Cid D., Krivososova I. (2021). Cybersecurity and Trust in Internet Voting: The Role of Transparency. URL: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2020.101547>
 5. Digitalisation of electoral processes in the EU: Challenges and opportunities. URL: https://ec.europa.eu/info/publications/digitalisation-electoral-processes_en
 6. Звіт ЦВК України щодо готовності до впровадження електронного голосування. URL: https://www.cvk.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/Zvit-CVK_2023.pdf
-

Ярослава ДМИТРИШИН
магістр публічного управління та адміністрування

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ВИРОБАМИ МЕДИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Ключові слова: медичне забезпечення, Збройні Сили України, державна політика, тактична медицина, вироби медичного призначення, аптечка загальновійськова індивідуальна.

Метою дослідження є аналіз теоретичних положень щодо формування політики у сфері забезпечення Збройних Сил України виробами медичного призначення, визначення проблем у цій сфері та розробка практичних рекомендацій щодо їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. В умовах повномасштабної війни РФ проти України медичне забезпечення військовослужбовців набуло принципового значення не тільки як інструмент збереження життя та здоров'я захисників і захисниць, а й як фактор підтримання стійкості та боєздатності війська в цілому. Адже державна політика в цій сфері безпосередньо впливає на збереження життя особового складу Збройних Сил України.

У рамках державної політики забезпечення Збройних Сил України виробами медичного призначення важливу роль відіграє стратегічне бачення, закладене в Стратегії воєнної безпеки України, затверджена Указом Президента України №121/2021 від 25 березня 2021 року. Цей документ конкретизує положення Стратегії національної безпеки України у сфері оборони й безпосередньо вказує на необхідність формування «розвинутої військової інфраструктури, об'єднаної логістики та достатніх запасів матеріальних засобів, дієвої системи медичного забезпечення, що відповідають потребам сил оборони». Враховуючи положення про об'єднану логістику, можна зробити висновок, що політика щодо медичних засобів має бути інтегрованою в єдиний ланцюг матеріально-технічного забезпечення [1].

Це стратегічне бачення передбачає розширене трактування поняття «забезпечення». Стратегія воєнної безпеки України розглядає його з одного боку як фізичне постачання виробів медичного призначення, а з іншого – як комплексну, багаторівневу діяльність, що охоплює прогнозування потреб, планування ресурсів, розробку нормативної бази, організацію закупівель, логістику, облік, моніторинг якості, списання використаного або непридатного майна тощо. Тобто йдеться про ширше,

системне значення [1]. Водночас поняття «виробів медичного призначення» є елементом матеріально-технічного забезпечення, який виконує критичну функцію у структурі домедичної допомоги військовослужбовцям. Вони охоплюють усі засоби, необхідні для її надання в умовах бойових дій: від 11 кровоспинних турнікетів і оклюзійних наліпок до перев'язувальних матеріалів, комплектів для внутрішньо кісткового доступу тощо. Згідно з Наказом Міністерства оборони

України № 261 від 11.05.2017, вироби медичного призначення є складовою номенклатури медичного майна та поділяються на категорійне (довгострокового користування) та некатегорійне (витратне). До першого типу належать, зокрема, багаторазові медичні прилади (як-от, хірургічні інструменти), до другого – предмети одноразового використання, такі як перев'язувальні матеріали чи гемостатичні засоби [2].

Специфіка виробів медичного призначення у військовому секторі полягає в оперативності доступу, стандартизації складу аптек медичних загальновійськових індивідуальних (далі – АМЗІ), сумок санітара, наплічників бойового медика та відповідність до міжнародних протоколів тактичної медицини, зокрема ТССС (Tactical Combat Casualty Care). Регулювання цього аспекту здійснюється через Накази МОУ № 436 (2024) та № 506 (2024), якими затверджено обсяги медичної допомоги та склад медичного оснащення підрозділів Сил оборони [3].

Проте поняття «виробів медичного призначення» у вітчизняному та західному підходах має суттєві розбіжності в підходах до їх класифікації та ролі в системі військової медицини. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки комітет CoTССС (Committee on Tactical Combat Casualty Care) розглядає вироби медичного призначення не просто як елементи забезпечення, а як ключові засоби невідкладної медичної допомоги в умовах бою. Усі вироби оцінюються через їхню результативність у порятунку життя на догоспітальному етапі.

Наприклад, турнікети, оклюзійні наліпки, голки для декомпресії тощо є інструментами саме протоколізованих дій, які мають відповідати схваленим зразкам, визначених комітетом. Їх застосування базується на фізичних характеристиках та доказовій базі клінічної результативності [4]. Тобто в українській практиці переважає адміністративно-обліковий підхід до виробів медичного призначення, а американський підхід є клінічно орієнтованим і заснованим на досвіді застосування в бойових умовах. Як наслідок в Україні вироби медичного призначення розглядають радше як об'єкти постачання, натомість у моделі ТССС – як ключові ланки алгоритму дій після отримання поранення на полі бою.

Сучасний вигляд системи забезпечення Збройних Сил України виробами медичного призначення є результатом тривалого та непростого процесу інституційного становлення, який почався одразу після відновлення Україною незалежності. Він включає такі етапи як:

– *формування Збройних Сил України (1991–1996)*. Цей час став переломним для становлення Збройних Сил України, адже саме в ці роки відбувалася трансформація колишніх радянських частин, дислокованих на території нової незалежної держави, у національні військові структури. Формально Україна отримала величезний військовий спадок — армію, оснащену технікою, базами та кадрами [5]. Проте ця чисельність не супроводжувалася відповідною системою управління та усталеними процедурами забезпечення.

Про це свідчать документи початку 90-х років, зокрема постанови Верховної Ради України та стратегічні концепції оборони, які демонструють пріоритетність утвердження політичного контролю над збройними формуваннями, озброєнням та персоналом на стартовому етапі формування Збройних Сил України [6; 7; 8; 9].

– *скорочення (1997–2013)*. Цей етап характеризувався переважно структурним скороченням й оптимізацією війська. На тлі економічних труднощів та обмеженого державного фінансування держава була змушена вдаватися до поступового зменшення чисельності військ. Чисельність ЗСУ скоротилася з 420 тисяч осіб у 1998 році до 168 201 особи у 2013 році, причому кількість військовослужбовців зменшилася з 320 тисяч до 125 482 [10].

– *АТО/ООС та початок реформ (2014-2021)*. У цей час відбувалася трансформація Збройних Сил України, спричинена початком російської агресії проти України та необхідністю ведення антитерористичної операції (АТО), а пізніше операції об'єднаних сил (ООС). Виклики, з якими зіткнулася держава, виявили системні недоліки, що накопичувалися у війську протягом попередніх десятиліть становлення. Наявних ресурсів, підготовки і стандартів медичної допомоги було недостатньо для умов активних бойових дій. Основними проблемами стали відсутність стаціонарних військово-медичних закладів у зоні АТО/ООС, труднощі з евакуацією поранених та дефіцит сучасних виробів медичного призначення [11].

У відповідь держава була змушена оперативно адаптувати систему медичного забезпечення Збройних Сил. Було створено мобільні медичні бригади, розгорнуто мобільні госпіталі та організовано авіаційну евакуацію поранених [11, с.12].

– повномасштабне вторгнення (2022–2025). Одним із ключових досягнень цього періоду стало закріплення на державному рівні питань тактичної медицини: ухвалення Закону України №3576, який визначив основи надання домедичної допомоги в умовах бойових дій [12], та Закону України №4068, який врегулював правовий статус бойових медиків [13]. Не менш важливим етапом став розвиток системи підготовки військовослужбовців з тактичної медицини та ухвалення Наказу Головнокомандувача Збройних Сил України №202 «Про організацію підготовки військовослужбовців Збройних Сил України з тактичної медицини» [14]. Тобто вперше на рівні внутрішнього регулювання поняття міжнародних протоколів ТССС стає безпосереднім орієнтиром для побудови національної системи навчання. Такий підхід демонструє перехід до інтегративної моделі, орієнтованої на стандарти країн НАТО.

Історичні етапи розвитку протягом 1991–2025 років демонструють поступову еволюцію управлінських структур, що відповідають за медичне забезпечення війська: від відсутності спеціалізованих підрозділів до створення Командування медичних сил та Департаменту охорони здоров'я Міністерства оборони України. Проте зрушення в організації управління не завжди супроводжувались належним нормативним забезпеченням, технічним оновленням і стандартизацією процесів.

Реальний стан забезпечення Збройних Сил України виробами медичного призначення демонструє низку критичних проблем. Відкрите звернення громадських організацій та інструкторів з тактичної медицини від 26 липня 2023 року вказало на відсутність контролю якості виробів тактичної медицини, зокрема турнікетів і оклюзійних наліпок, що призводить до потрапляння на фронт неякісних виробів, зокрема й китайських аналогів. При цьому в Україні залишаються неврегульованими уніфіковані вимоги до таких виробів, що створює загрозу для життя поранених [15]. Тож попри важливі інституційні зрушення, викликом залишається відсутність єдиних стандартів якості виробів медичного призначення.

Висновок. Формування політики у сфері забезпечення Збройних Сил України виробами медичного призначення є складним міжсекторальним завданням, яке потребує синхронізації дій державних інституцій, залучення даних з бойових умов та побудови прозорих, стандартизованих і доказових процедур прийняття рішень. Переорієнтація політики з адміністративного на аналітико-орієнтований підхід є критично необхідною умовою для зменшення втрат, підвищення довіри до медичного забезпечення в армії та посилення спроможності ЗСУ до ведення бойових дій в умовах довготривалого конфлікту.

Список використаних джерел

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 берез. 2021 р. «Про Стратегію воєнної безпеки України» : Указ Президента України від 25 берез. 2021 р. № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>
2. Про затвердження Порядку постачання медичного майна Збройним Силам України в мирний час : наказ від 11 трав. 2017 р. № 261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0688-17#Text>
3. Про затвердження Переліків лікарських засобів та медичних виробів, якими забезпечується особовий склад сил безпеки і сил оборони для надання домедичної допомоги : наказ від 24 лип. 2024 р. № 506. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1171-24#n17>
4. Tactical Combat Casualty Care (TCCC) Guidelines. 25 Jan. 2024. URL: <https://tccc.org.ua/files/downloads/clinical-guidelines-2024-en.pdf>
5. Polyakov L. Defense Institution Building in Ukraine at Peace and at War. *Connections*. 2018. Vol. 17, No. 3. P. 92–108
6. Про військові формування на Україні : постанова від 24 серп. 1991 р. № 1431-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1431-12#Text>
7. Про Концепцію оборони та будівництва Збройних Сил України : постанова від 11 жовт. 1991 р. № 1659-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1659-12#Text>
8. Про внесення змін і доповнень до статті 17 Закону України "Про оборону України" : Закон України від 20 жов. 1994 р. № 221/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221/94-вр#Text>
9. Про додаткові заходи щодо забезпечення набуття Україною без'ядерного статусу : постанова від 3 лип. 1992 р. № 2264-XII. 76 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2264-12#Text>
10. Шинко А. Чисельність Збройних Сил України у 1993–2015 рр. *Ukrainian Military Pages*. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2015/03/1993-2015.html>
11. Біла книга 2014 : Збройні Сили України. Київ, 2015. URL: https://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB_2014.pdf
12. Про внесення змін до деяких законів України щодо впровадження стандартів Організації Північноатлантичного договору у сфері медичного забезпечення сил безпеки і сил оборони : Закон України від 7 лют. 2024 р. № 3576-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3576-20#Text>
13. Про внесення змін до деяких законів України у сфері національної безпеки і оборони щодо надання допомоги на догоспітальному етапі та здійснення цивільно-військового співробітництва

: Закон України від 20 лис. 2024 р. № 4068-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4068-20#Text>

14. Про організацію підготовки військовослужбовців Збройних Сил України з тактичної медицини : наказ від 16 лип. 2022 р. № 202. URL: https://drive.google.com/file/d/1fAJ_QjZ_pT7qtiyNdJ2OhhhR3Bd7SK3/view?usp=sharing

15. Вісім проблем тактичної медицини в Силах оборони: звернення волонтерського руху до воєнного керівництва. *Українська правда*. 26 лип. 2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/07/26/7412922/>

Вероніка ДОВГА

*студентка першого курсу освітньо-наукової програми
«Суспільна політика і врядування»*

ПРАВО НА АЛЬТЕРНАТИВНУ (НЕВІЙСЬКОВУ) СЛУЖБУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ключові слова: альтернативна (невійськова) служба, воєнний стан, право на сумлінну відмову, міжнародні стандарти, гуманістичний імператив, екзистенційні виклики, верховенство права, дилеми управління, адаптивне управління.

Мета дослідження: концептуалізація парадоксів публічного врядування у контексті забезпечення конституційного права на альтернативну (невійськову) службу в умовах повномасштабної війни, а також обґрунтування необхідності пошуку гуманістичного імперативу як методологічної основи для розробки результативних управлінських рішень, що зберігають баланс між національною безпекою та фундаментальними правами людини в умовах екзистенційних загроз.

Виклад основного матеріалу. Сучасна українська державність постала перед безпрецедентними екзистенційними викликами, які кардинально трансформують матрицю публічного врядування, вимагаючи не лише оперативності та ефективності, а й глибокого осмислення ціннісних засад функціонування держави. У цьому контексті проблема забезпечення права на альтернативну (невійськову) службу під час правового режиму воєнного стану виступає не просто як технічна чи юридична колізія, а як архітектонічна дилема публічного врядування, що оголює фундаментальні парадокси співіснування імперативів національної безпеки та невідчужуваних прав людини, утворюючи поле для перегляду

стрижневих принципів правової системи, таких як правова визначеність та пропорційність державного втручання. Це питання, без перебільшень, ставить під сумнів здатність держави одночасно гарантувати безпеку й залишатися вірною своїм конституційним та міжнародно-правовим зобов'язанням, вже викликавши сумніви у цій здатності Європейських партнерів та інституцій.

Парадокс, що лежить в основі даної проблематики, полягає у колізії двох, здавалося б, несумісних категорій: абсолютної необхідності захисту держави в умовах агресії та конституційної гарантії свободи світогляду і віросповідання, яка передбачає право на сумлінну відмову від військової служби й заміни її альтернативною формою [1]. Публічне врядування опиняється у стані напруги між легітимним правом держави вимагати від громадян виконання обов'язку захисту суверенітету та необхідністю поважати індивідуальну свободу сумління, що є наріжним каменем демократичного суспільства й однією з вимог Європейського Союзу для вступу (п. 2 Розділ 3.3 Дорожньої карти трансформацій, що визначають ключові орієнтири державної політики у сферах верховенства права) [2]. Верховний Суд України, розглядаючи справи щодо ухилення від мобілізації з релігійних переконань, неодноразово наголошував, що «реалізація права на свободу світогляду та віросповідання підлягає обмеженням, передбаченим законом, зокрема, щодо виконання конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України» [3].

Перший вимір такої невідповідності втілює правовий парадокс: з одного боку, стаття 35 Конституції України чітко гарантує право на альтернативну (невійськову) службу, якщо виконання військового обов'язку суперечить релігійним переконанням громадянина (Конституція України, 1996, ст. 35). З іншого боку, в умовах воєнного стану, згідно зі статтею 64 Конституції, права і свободи громадян можуть бути обмежені, за винятком тих, що зазначені у статті 64 (свобода світогляду і віросповідання до цього переліку не входить). Чинний Закон України «Про альтернативну (невійськову) службу» (1991) не скасовано, але його застосування в умовах мобілізації є *de facto* неможливим через відсутність механізмів та відмінність правових режимів. Відповідно постають питання: Чи достатньо самого факту відсутності статті 35 у переліку «необмежуваних» прав для повного ігнорування конституційної гарантії альтернативної служби, хоча будь-які обмеження прав мають бути пропорційними та зберігати сутнісний зміст права?. (Рішення ЄСПЛ у справі *Bayatyan v. Armenia*, 2011) [4].

Україна, яка до 2022 року мала розвинену систему забезпечення права на альтернативну службу (хоч і зі своїми недоліками), фактично відмовилась від дотримання цих стандартів після початку

повномасштабного вторгнення. Більше того, мобілізаційне законодавство було суттєво посилено, що призвело до повного ігнорування можливості альтернативної служби. Проблема полягає у тому, що вищезгаданий закон «Про альтернативну (невійськову) службу», окрім того, що має значні недоліки у питаннях практичної реалізації, статтею 1 визначає альтернативну службу - службою, яка запроваджується замість проходження строкової військової служби, яка з набуттям чинності закону про мобілізацію стала рудиментом в українському законодавстві.

Масштаб даної проблеми щонайменше вражає. За даними правозахисних організацій, таких як Forum 18 [5], який фокусується на питаннях статті 18 Декларації прав людини, станом на початок 2025 року в Україні сотні громадян, переважно представників релігійних спільнот (Свідки Єгови, Адвентисти Сьомого Дня, окремі протестантські конфесії), які були засуджені за ухилення від мобілізації, незважаючи на їхні багаторічні релігійні переконання, що забороняють військову службу та участь у збройних конфліктах. Як зазначає автор статті Фелікс Корлі «Слідчі відкрили близько 600 кримінальних справ проти осіб, які відмовилися від військової служби з мотивів особистих переконань, які звернулися з проханням про альтернативну цивільну службу за статтею 336 Кримінального кодексу, але до суду ще не дійшли» та «200 справ вже перебувають у суді». Офіційної ж інформації щодо кількості таких справ наразі з боку органів української влади у публічному просторі не надається. Таким чином, держава, гарантуючи право однією рукою, іншою – карає за спробу його реалізувати.

Актуальність даної проблематики підтверджується зверненням Конституційного Суду України у зв'язку з однією з найгучніших справ серед вже засуджених осіб до Венеціанської комісії у грудні 2024 року із запитом щодо надання експертного висновку з питань альтернативної служби в умовах воєнного стану. Венеціанська комісія у своєму висновку зазначила, що право на відмову від військової служби за переконаннями не може бути повністю виключено навіть у часи війни, але держави мають певну свободу у визначенні цього права під час загальної мобілізації [6]. Ба більше, за означенням альтернативна служба передбачає не лише заміну виконання обов'язку захисту держави невійськовою службою для осіб, що за своїми глибокими релігійними переконаннями не можуть брати до рук зброю, а й для осіб з глибокими нерелігійними пацифістськими чи морально-етичними переконаннями, які так само як й військовозобов'язані віряни не можуть брати участь у військових діях. Навіть міжнародні стандарти наголошують на можливості ширшої інтерпретації підстав для альтернативної й невійськової служби.

Поміж тим, варто відзначити, що й сам термін «невійськова» служба, що використовується у конституції та Законі України «Про альтернативну (невійськову) службу» фокусується на відсутності формальної приналежності до структур Збройних Сил, проте не виключає опосередкованої участі у системі оборонних завдань (наприклад, цивільний персонал у військових шпиталях чи логістичних підрозділах).

На противагу цьому, «немілітарна служба» актуалізує принципову відмінність функціонального призначення, виключаючи саме військові форми участі у військовій інфраструктурі, навіть якщо вони не передбачають безпосереднього використання зброї. Ця дистинкція критично важлива для осіб, чиї переконання забороняють будь-яку співпрацю з інституціями, пов'язаними із застосуванням насильства, зокрема носіння форми та складання присяги, та чиї права мають бути реалізованими на рівні з правами тих сумлінних відмовників, чиї доктрини дозволяють виконувати певні військові завдання без самого факту наявності зброї й прямого завдання шкоди. Й хоча останнє видається фактично неможливим для реалізації, вірменський закон у цій сфері потенційно може надати розв'язання проблеми поділу відмовників залежно до їхніх переконань, передбачаючи обидві форми реалізації, тобто трудову альтернативну службу та військову альтернативну службу [7]. Загалом ця дилема лежить в площині семантики та дає підґрунтя для варіативності тлумачень самого терміну. Так, концепція сама по собі не є автономною за змістом, оскільки імпліцитно визначається через свою опозицію до військової служби, формуючи опозицію, в якій її сутність розкривається у взаємозв'язку з тим, від чого вона є альтернативою. Тобто вона потребує додаткової визначеності чи вона є альтернативною визначенню військової служби чи альтернативою виконання військового обов'язку перед державою.

По-друге, актуальний стан реалізації такого права інституційно-управлінський парадокс публічного врядування, що має бути орієнтоване на служіння суспільству та захист прав кожного громадянина та натомість виявляється нездатним або не готовим запропонувати адекватну відповідь на запити певної групи громадян (сумлінних відмовників), що перебувають у глибокій ціннісній суперечності з військовим обов'язком. Відсутність чіткої та прозорої політики у цій сфері свідчить про недосконалість адаптивних механізмів урядування в кризових умовах та суперечить принципам адаптивного управління [8]. У контексті циклу політики, фаза формування та імплементації політики щодо цього питання є критичною. Нездатність уряду запропонувати життєздатну модель альтернативної служби, яка б забезпечувала баланс між військовою необхідністю та індивідуальними переконаннями, призводить до зростання соціальної напруги, правової невизначеності для громадян та стигматизації сумлінних відмовників.

Окрім того, наявний соціокультурний вимір проблематики, оскільки в умовах зовнішньої агресії суспільство природно консолідується навколо ідеї захисту Вітчизни, що може призводити до формування певних суспільних очікувань та, в окремих випадках, до нерозуміння чи навіть засудження громадян, чії релігійні або світоглядні переконання не дозволяють їм брати активну участь у бойових діях. З одного боку – необхідність збереження суспільної єдності та мобілізаційного духу, з іншого – обов'язок захищати різноманіття світоглядів та конституційні права меншин. Ігнорування цієї проблеми може призвести до внутрішніх розколів, які послаблюють соціальну стійкість, що є одним з ключових елементів національної безпеки в умовах асиметричної гібридної війни.

Інший парадокс полягає у пошуку справедливого балансу між індивідуальною свободою совісті та правом особистості обирати для себе характер праці (ст. 18 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [9], ст. 9 Європейської конвенції з прав людини [10] і колективним інтересом щодо забезпечення оборони держави. Важливо, щоб надання альтернативної можливості для сумлінних відмовників відбувалося у такий спосіб, що й не підриватиме обороноздатність країни, й ефективно сприятиме мобілізаційним зусиллям. З одного боку, щоб ця служба не сприймалася як ухилення, вона має бути суспільно корисною та не менш складною (хоча й іншого характеру), ніж військова, тобто співмірною. З іншого боку, надмірна «цінність» та ефективність альтернативної служби (наприклад, у критичних галузях, як-от відновлення інфраструктури чи робота в госпіталях) може створити інший парадокс: держава може стати «зацікавленою» у збільшенні кількості таких службовців, що потенційно може змінити оборонну парадигму.

Саме в цьому контексті виникає необхідність пошуку гуманістичного імперативу як ключового елементу парадигми і в цих умовах полягає у здатності публічного врядування вийти за межі суто утилітарного підходу до національної безпеки та визнати, що стійкість держави в довгостроковій перспективі залежить не лише від її військової потужності, а й від її моральної цілісності, дотримання прав людини та здатності забезпечувати справедливість для всіх своїх громадян. Це вимагає розробки чіткої та прозорої нормативно-правової бази, яка б урегульовувала процедуру проходження альтернативної служби під час воєнного стану, враховуючи принципи пропорційності обмежень та збереження сутнісного змісту права. Це може бути як спеціальний закон, так і комплексні зміни до існуючих актів, але ключовою є ясність та передбачуваність для громадян.

Окрім того, вирішення питання потребуватиме створення результативних та надійних адміністративних механізмів для розгляду заяв на альтернативну службу, що виключатимуть корупційні ризики та

суб'єктивізм. Це передбачає формування незалежних комісій, які б об'єктивно оцінювали щирість релігійних чи світоглядних переконань заявника, а також створення реєстру видів невійськової діяльності, що можуть бути запропоновані як альтернатива. Разом з тим, необхідним є проведення широкої інформаційної та просвітницької кампанії для роз'яснення суті права на альтернативну службу, її відмінності від ухилення від мобілізації, а також для формування у суспільстві розуміння та толерантності до громадян, які обирають зазначений шлях. Й насамкінець, вищезазначене має відбуватись у синергії з інтеграцією міжнародних стандартів у сфері прав людини до національного законодавства та практики його реалізації. Досвід країн, які успішно реалізують право на сумлінну відмову навіть в умовах підвищеної готовності, може слугувати дороговказом для України, зокрема рекомендації таких організацій, як European Bureau for Conscientious Objection (EBCO) [11].

Висновки. У розпал безпрецедентних екзистенційних викликів, що вимагають від української державності мобілізації всіх ресурсів для виживання, здатність публічного врядування не тільки забезпечити воєнну міць, але й непохитно відстоювати фундаментальні права людини, навіть ті, що *prima facie* видаються конфліктними з потребами оборони, є визначальним критерієм її справжньої міцності та цивілізаційної зрілості. Коректна імплементація права на альтернативну службу, керована гуманістичним імперативом, не лише не послаблює, а принципово підсилює обороноздатність держави, вивільняючи людський капітал для критичних сфер, що традиційно недооцінювалися або були полишені людського потенціалу в умовах виснаження, та зміцнюючи внутрішню стійкість нації. Забезпечення цього права є не поступкою перед індивідуальними переконаннями, а стратегічною інвестицією у формування резильєнтного суспільства, здатного до внутрішньої консолідації через повагу до людської гідності та світоглядного плюралізму. Це, зрештою, становить не просто додатковий, а необхідний вимір національної безпеки, що в умовах гібридної війни є не менш, а іноді й більш важливим, ніж традиційна військова міць. Лише держава, що здатна інтегрувати етичні імперативи у свою оборонну доктрину та управлінську практику, може претендувати на моральну перевагу та довгострокову стійкість у глобальному цивілізаційному протистоянні.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

2. Дорожня карта з питань верховенства права. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/UA_Dorozhnya_karta_z_pytan_verhovenstva_prava_2.pdf
 3. Постанова у справі № 601/2491/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120029741>
 4. Case of Bayatyan v. Armenia (Application no. 23459/03). A *Conscientious Objector's Guide to the International Human Rights*. URL: <https://co-guide.info/jurisprudence/case-bayatyan-v-armenia-application-no-2345903>.
 5. Ukraine: Conscientious objectors prosecuted, jailed as «disobedient» soldiers. *Forum 18*. URL: https://forum18.org/archive.php?article_id=2964
 6. Ukraine: Amicus curiae brief on alternative (non-military) service. URL: <https://www.coe.int/en/web/venice-commission/-/opinion-1219>
 7. *European Country of Origin Information Network - ecoi.net*. URL: https://www.ecoi.net/en/file/local/1261524/1226_1424423143_armenia-law-alternative-service-am2014-en.pdf
 8. Ansell C., Trondal J. *Governing Turbulence: An Organizational-Institutional Agenda*. Oxford Academic. URL: <https://academic.oup.com/ppmg/article-abstract/1/1/43/4618003>
 9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
 10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
 11. EBCO New Annual Report on Conscientious Objection In Europe. URL: <https://ipb.org/ebco-new-annual-report-on-conscientious-objection-in-europe/>
-

Roman LYSENKO

4-th year student of the educational program “Public and Private Governance”

PERSPECTIVES OF DIGITAL PUBLIC SERVICE DELIVERY DEVELOPMENT FOR DISPLACED UKRAINIANS

Keywords: digital public services, e-governance platforms, Diia, digital literacy, refugees.

The aim of the study is to evaluate the evolution and effectiveness of Ukraine’s digital public service delivery, particularly via the Diia platform, in addressing the needs of internally displaced persons and refugees abroad.

The main part. Since the full-scale Russian invasion of Ukraine in February 2022, the Ukrainian government has accelerated the digitalization of its public services to meet the urgent needs of over 3.7 million internally displaced persons and some 6.7 million refugees abroad by early 2025 [1]. Building on pre-war reforms, such as the establishment of Prozorro e-procurement and the “state in a smartphone” initiative, Diia has emerged as the cornerstone platform for identity, welfare, and recovery services [2].

Ukraine’s digital transformation agenda, launched in the mid-2010s, has been subject to pressure by the ongoing war. The creation of Prozorro in 2015 and its subsequent success demonstrated the power of transparency and technology in public procurement. In August 2019, President Zelensky formalized digitalization as a cabinet-level priority by founding the Ministry of Digital Transformation [3]. Within four months of its launch in February 2020, Diia began offering digital IDs for driver’s licenses, passports, and national IDs, rapidly expanding to over 70 services by the end of 2021 [2]. As the war disrupted traditional service channels, destroying infrastructure, displacing millions, and separating families, the Ukrainian government leveraged Diia and allied systems to maintain continuity of governance and aid delivery.

The invasion compelled the Ministry of Digital Transformation to facilitate international agreements recognizing digital IDs. Early bilateral agreements with Poland and Moldova allowed refugees to cross borders and access essential services using their Diia credentials [4]. Within the first week of launching its IDP module, Diia recorded over 2,7 million aid applications, automating subsistence payments and alleviating administrative bottlenecks [4]. The Cabinet of Ministers introduced the e-Recovery portal in May 2023, enabling citizens to report destroyed property and receive compensation of up to UAH 500,000 remotely [5]. Lastly, Diia repurposed its COVID-19 aid payments (e-Pidtrymka) to deliver wartime grants of UAH 6,500 per individual, scaling financial support without requiring in-person verification [6].

Despite the remarkable scale-up of digital offerings, several barriers have hampered access for the most vulnerable. A survey conducted by the author in May 2025 of displaced Ukrainians abroad revealed that 15 % were unaware that certain services could be accessed online, indicating persistent digital literacy gaps among older adults and those from rural backgrounds. Moreover, 25 % of respondents cited the absence or poor quality of specific e-services, particularly passport renewal, civil-status extracts, and digital notarization in host countries as a major obstacle to reintegration and legal compliance. For cases that demand expertise, such as diploma recognition or complex family law matters, the lack of integrated human assistance channels has forced many to navigate complicated bureaucratic procedures unaided. Finally, uneven consular coverage

has imposed physical hardships: long queues, costly travel to distant embassies, and limited appointment slots prolong uncertainty for refugees seeking basic documentation.

Finland's Suomi.fi portal illustrates the value of a “digital first, assisted center” model, whereby libraries and municipal helpdesks provide in person guidance for users unable to complete transactions online [7]. By mandating digital mail for all citizens by 2026 and staffing community based digital support points, Finland balances efficiency with inclusion. Estonia's X-Road interoperability backbone demonstrates the power of “once only” data exchanges: when a child is born, relevant family benefits are automatically triggered without any citizen-initiated applications [8]. Estonia further employs proactive service notifications to preempt life-event needs, reducing the cognitive load on users and minimizing missed entitlements.

Conclusions. To extend the successes of Diia and address identified gaps, Ukraine should pursue a multipronged strategy. First, tailored digital literacy programs featuring modular e-learning, video tutorials, and other tools should target specific populations of displaced persons to raise awareness of online service capabilities. Second, the government should prioritize full digitalization of high demand services, including passport renewal, civil status extracts, and notarization with transparent processing timelines. Third, embedding hybrid human support channels, such as live chat, secure messaging, and video consultations directly within Diia will enable real time assistance and “caseworker escalation” for complex issues. Fourth, consular and mobile outreach should be optimized by analyzing refugee distribution data to deploy portable service points in high need regions, in partnership with local DP “Dokument” centres for hybrid operations. Fifth, instituting an in app feedback mechanism with category tagging and public “you said, we did” updates will foster continuous improvement and user trust. Lastly, data-driven awareness campaigns, leveraging push notifications, targeted social media ads, and diaspora media partnerships can amplify knowledge of available services and showcase success stories.

References

1. “Ukraine situation,” Global Focus. Accessed: July 10, 2025. URL: <https://reporting.unhcr.org/operational/situations/ukraine-situation>
2. State named Diia. How the Ministry of Digital Transformation develops Ukraine's digital governance : Svidomi. Accessed July 10, 2025. URL: <https://svidomi.in.ua/en/page/state-named-diia-how-the-ministry-of-digital-transformation-develops-ukraines-digital-governancewritten-by-mariia-patoka>

3. “Про нас | Міністерство цифрової трансформації України.” Accessed: July 10, 2025. URL: <https://thedigital.gov.ua/ministry>
 4. “State of Resilience: How Ukraine’s Digital Government Is Supporting Its Citizens During the War.” Accessed: July 10, 2025. URL: <https://institute.global/insights/tech-and-digitalisation/state-resilience-how-ukraines-digital-government-supporting-its-citizens-during-war>
 5. “‘eRecovery’: how can Ukrainians abroad receive compensation for damaged housing?” Accessed: July 10, 2025. URL: <https://visitukraine.today/blog/4992/erecovery-how-can-ukrainians-abroad-receive-compensation-for-damaged-housing>
 6. “IDPs who applied through Diia and did not receive financial assistance will be able to get it.” Accessed: July 10, 2025. URL: <https://visitukraine.today/pl/blog/734/idps-who-applied-through-diia-and-did-not-receive-financial-assistance-will-be-able-to-get-it>
 7. “What is Suomi.fi? — General information on Suomi.fi — Suomi.fi.” Accessed: July 10, 2025. URL: <https://www.suomi.fi/instructions-and-support/general-information/what-is-suomifi>
 8. “X-Road,” e-Estonia. Accessed: July 10, 2025. URL: <https://e-estonia.com/solutions/x-road-interopability-services/x-road/>
-

Сергій ЛИТВИНЕНКО

*студент третього курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»*

ЯПОНСЬКИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОГО МАШИНОБУДУВАННЯ: РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ІННОВАЦІЙ

Ключові слова: транспортне машинобудування, державна політика, Японія, економічна політика, автомобілебудування, залізничний транспорт, суднобудування.

Метою дослідження є визначити ключові кроки для ефективного розвитку транспортного машинобудування на прикладі Японії, з акцентом на роль державної політики.

Виклад основного матеріалу. Розвиток транспортного машинобудування відіграє стратегічну роль у забезпеченні економічного зростання та технологічного прогресу держави. Для України вивчення досвіду країн із високим рівнем розвитку цієї галузі є особливо актуальним, оскільки це відкриває можливості для підвищення

ефективності національного виробництва, посилення його конкурентоспроможності на світовому ринку та залучення інвестицій у високотехнологічні сектори.

У цьому контексті, Японія слугує винятковим прикладом світового лідера у сфері транспортного машинобудування. Її успіх базується на глибоко продуманій та довгостроковій державній політиці, що системно орієнтована на інновації, технічний прогрес та всебічну підтримку національних виробників. Завдяки тісній та ефективній координації між урядом і приватним сектором, Японія досягла визначних результатів у виробництві автомобілів, потягів і суден. Саме потужна державна підтримка, поєднана зі стимулюванням експорту, дозволила Японії стати безумовним світовим лідером в автомобілебудуванні, що є цінним уроком для країн, які прагнуть розвивати власний потенціал у цій стратегічно важливій галузі.

Японський уряд активно підтримував автомобільну промисловість, надаючи субсидії та контракти ще на початку 20-го століття, коли транспортні засоби використовувались переважно у військових цілях. Під час Другої світової війни японський уряд виділяв значні кошти на розробку та виробництво військової техніки, зокрема автомобілів, що дозволило компаніям, таким як Toyota та Nissan, розвиватися і зростати. Після війни, незважаючи на фактичну окупацію Японії союзними силами, уряд продовжував підтримувати розвиток національної автомобільної промисловості через субсидії та спеціальні кредити, наприклад, для Toyota, яка переживала фінансові труднощі в 1949 році. Для компанії було надано безпрецедентний кредит від Банку Японії обсягом 560 000 доларів США. У подальшому для таких кредитів було створено окремих банк розвитку [1].

Важливим кроком у розвитку автомобільної промисловості стало сприяння урядом технічним зв'язкам з американськими компаніями, що дозволило японським виробникам отримати необхідні технології та досвід. Завдяки політиці протекціонізму та стимулювання виробництва національних автомобілів, японські компанії могли зростати без значної конкуренції з боку великих світових виробників. Наприкінці 1950-х років уряд також став активно підтримувати перехід до виробництва компактних та економічних легкових автомобілів, що відповідало вимогам зростаючого середнього класу та стабільної економіки. Це дозволило японським виробникам зайняти значну частку ринку, як внутрішнього, так і зовнішнього. В 1970-х роках політика щодо енергоефективності та екології також стимулювала інновації, такі як розробка двигунів з низьким рівнем викидів і каталізаторів, що забезпечило японським виробникам конкурентну перевагу на світовому ринку [1].

Важливою частиною державної підтримки була також захист від внутрішніх загроз, зокрема від радикальних робітничих профспілок, що ставало важливим фактором стабільності виробництва. На початку 1960-х років японські автомобільні компанії, зокрема Nissan, переживали серйозні страйки, але завдяки урядовій допомозі вони змогли приборкати протестні рухи і створити більш продуктивні, орієнтовані на зростання умови роботи. Завдяки сукупності цих факторів, автомобільна промисловість Японії досягла небувалих висот і стала одним з основних гравців на світовому ринку, а компанії Toyota, Nissan, Honda, Suzuki стали відомими і успішними брендами, що визначають сучасну автомобільну індустрію [1].

Японія також зробила значний внесок у розвиток залізничного транспорту. У 1964 році була відкрита високошвидкісна залізнична система Shinkansen, що стала еталоном для інших країн. Уряд Японії інвестував значну суму, включно з кредитом у 80 мільйонів доларів США від Світового банку у будівництво цього амбітного проєкту [2]. Створення інфраструктури для швидкісних поїздів зумовило створення попиту на сучасні та інноваційні транспортні засоби. Швидкісні поїзди Shinkansen були розроблені за участі японських інженерів, завдяки масштабній програмі фінансування, яка дозволила реалізувати ці проєкти на найвищому рівні. Нова система відзначилась великим успіхом і створила умови для експорту передових технологій залізничного машинобудування.

У сфері суднобудування Японія завжди була передовою країною, враховуючи своє географічне положення, проте тут теж варто відмітити скоординовану та ефективну державну політику. Японські компанії, такі як Mitsubishi Heavy Industries, Sumitomo Heavy Industries та Awasaki Heavy Industries, здобули світове визнання завдяки виробництву висококласних суден, включаючи контейнеровози, танкери та круїзні судна. Для досягнення цього держава 23 використовувала низку заходів для підтримки суднобудування, особливо в періоди економічних криз та загострення міжнародної конкуренції. Важливо те, що Японія не лише ефективно нарощувала потужності, але могла гнучко ними оперувати. Так, унаслідок нафтових криз 1973-1974 та 1978 років виробничі потужності Японії були значно скорочені, а кількість компаній, здатних будувати судна водотоннажністю понад 5000 gt, зменшилася з 44 до 26 [3].

Державне регулювання також включало підтримку підприємств через субсидії, податкові пільги та обмеження на використання великих доків, що сприяло збереженню конкурентоспроможності малих та середніх верфей. Крім того, уряд стимулював внутрішній попит на судна, забезпечуючи фінансування для оновлення флоту [3]. Така стратегія

допомогла знизити негативні наслідки світових економічних криз та стабілізувати галузь. З метою збереження конкурентоспроможності японські суднобудівники активно впроваджували нові технології та підвищували продуктивність.

Держава сприяла розвитку науково-дослідних програм, фінансуючи розробку нових технологій та методів виробництва. Зокрема, підприємства впроваджували методи серійного виробництва та вдосконалювали технологічні процеси для зниження витрат. Конкуренція з боку південнокорейських суднобудівників змушувала Японію адаптувати свою стратегію. Корейські верфі, що мали нижчі виробничі витрати, поступово збільшували свою частку на світовому ринку. Японські суднобудівники намагалися компенсувати це за рахунок технологічних переваг, ефективності управління виробничими процесами та точного дотримання термінів постачання. Урядова підтримка суднобудівної галузі також проявлялася через контроль над стратегічно важливими ресурсами, такими як сталь. Японські суднобудівники сплачували значно вищі ціни за сталь, ніж їхні конкуренти з Південної Кореї, що призводило до зростання собівартості виробництва. Проте уряд підтримував внутрішнє виробництво сталі, що дозволяло зберігати стабільність у цьому секторі промисловості [1].

Висновки. Досвід Японії, як світового лідера у галузі транспортного машинобудування демонструє, що ефективна державна політика, яка включає системну підтримку національних виробників, інновації та стимулювання експорту, може суттєво підвищити конкурентоспроможність країни на світовому ринку. Активна участь японського уряду в розвитку автомобільної промисловості, залізничного транспорту та суднобудування, зокрема через фінансову підтримку, захист національного ринку та сприяння впровадженню новітніх технологій, стала ключем до успіху галузі. Взаємодія між державою і приватним сектором сприяла стабільності виробництва, впровадженню інновацій та зростанню продуктивності. Особливу увагу слід приділити важливості гнучкості управління виробничими потужностями, науково-дослідній діяльності, а також адаптації до зовнішньої конкуренції, зокрема з боку південнокорейських компаній. Японський досвід свідчить, що збалансована політика протекціонізму у поєднанні з відкритістю до міжнародних технологічних зв'язків є ефективною стратегією розвитку. Для України вивчення і адаптація подібних підходів можуть стати фундаментом для підвищення ефективності національного транспортного машинобудування, зміцнення його позицій на світовому ринку та залучення інвестицій у високотехнологічні сектори.

Список використаних джерел

1. The Titans and the State. Government's role in the Japanese automotive industry. URL: https://journeys.dartmouth.edu/marcanovicoff22/governments-role-in-the-japanese-automotive-industry/#_ftnref12
 2. The shinkansen turns 50: the history and future of Japan's high-speed train. *Nippon.com*. URL: <https://www.nippon.com/en/features/h00078>
 3. Japanese shipbuilding. *GlobalSecurity.org*. URL: <https://www.globalsecurity.org/military/world/japan/industry-shipbuilding.htm>
-

*Ірина МАКСИМЧУК
студентка освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»*

РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ключові слова: ВПО, війна, психологічна допомога, фінансова допомога, інтеграція, дискримінація, соціальна політика, фінансування, розвиток, адаптація.

Мета: розглянути та виявити ефективні методи реалізації соціальної політики для ВПО в умовах війни.

Виклад основного матеріалу: Проблеми, які часто виникають у питанні реалізації соціальної політики для ВПО в умовах війни, пов'язані з основними трьома чинниками: фінансуванням, дискримінацією та неготовністю кадрового складу. В Україні існують програми державної фінансової підтримки для внутрішньо переміщених осіб, а саме «3000 грн для осіб з інвалідністю і дітей та 2000 грн для інших, а також субсидії на комунальні витрати» [1].

Безперечно, будь-які гроші є корисними у кризові моменти, та за даними дослідження МОМ «Лише для 38 % ВПО постійна заробітна плата є основним джерелом доходу, тоді як для кожного п'ятого домогосподарства (22 %) – це державна допомога» [2].

Це дослідження свідчить, що величезна кількість людей з тих чи інших причин повністю залежить від державних виплат. Також багато громад в певній мірі були та залишаються залежні від міжнародної допомоги, яка, як показала історія на прикладі «USAID», може бути нестабільною.

Ще однією проблемою, яка виникає у реалізації соціальної політики, є дискримінація. Багато людей, а саме 38 % опитаних [3], посилаються на «несправедливий» розподіл коштів з місцевого бюджету на користь ВПО, деякі (27 %) [3] відповіли на питання «Чи відповідальні ВПО за те, що з ними трапилось?» відповіли – «Так», а це є істотна кількість.

Звісно, не можна дивитись на таке питання у вакуумі, є багато факторів, окрім особистих, які десятиліттями діяли на користь Росії у їх бажанні привласнити українські території.

Третій чинник, через який виникають проблеми у соціальній політиці щодо ВПО – це неготовність або нестача кадрових спеціалістів-психологів, соціальних працівників, від таких спеціалістів часто і залежить якість пристосування людини до нових умов. Причини цьому є різні, починаючи від недостатньої кваліфікації для якісної роботи з травмованими людьми і закінчуючи поганою координацією між службами, що створює ситуації, у яких ВПО може не знати куди звернутись і відповідно не зможе знайти допомогу. Хоча ці причини можна прив'язати до проблем з фінансуванням, існує і інший фактор – людський. Як я вже зазначала раніше, є певна кількість людей, які відчувають причетність ВПО до деяких проблем, це, окрім недовіри, породжує знеохочення та небажання їм допомагати чи ставитись з особливою уважністю. А в умовах, коли усе-таки відбувається активний перерозподіл кадрів з метою оптимізації, суспільство може породити опір змінам, який буде гальмувати прогрес.

На сайті Офісу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини є звіт «Аналіз виконання Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року», у якому омбудсмен описує динаміку показників впровадження різних соціальних політик за останні роки. По-перше, з 24 лютого 2022 року змінилась кількість внутрішньо переміщених осіб з 1 470 072 осіб до 4 679 935, а з 62 запланованих заходів розвитку державної політики щодо ВПО загалом виконано 22, 40 – не виконано або у процесі виконання. В 25 областях було утворено 114 районних рад з питань ВПО та 730 рад при органах місцевого самоврядування. Середній показник фінансування регіональних програм підтримки ВПО дорівнює 1649,23 млн грн, де найбільша кількість фінансування припадає на Кіровоградську область – 11 629,5 млн грн, а найменше на Львівську область – 2 млн грн [4].

Висновки: Реалізація соціальної політики щодо внутрішньо переміщених осіб в умовах війни в Україні є важливою складовою шляху до перемоги та збереження життів та здоров'я громадян. Проблеми фінансування, дискримінації та браку кваліфікованих кадрів переплітаються та частково підживлюють одне одного. Боротьба з ними це комплексна боротьба, багато позитивної роботи вже було зроблено, починаючи з рішення

почати цю роботу. Переваги від такої боротьби з проблемами дуже багато, і вони простягаються далі ніж вирішення де знайти кваліфікованих працівників, це розвиває критичне мислення держави, та породжує прецеденти, приклад з яких можуть брати інші країни у схожій кризовій ситуації.

При цьому є перспективи щодо вдосконалення державної політики по відношенню до внутрішньо переміщених осіб, наприклад на початку повномасштабної війни багато людей на собі відчуло відсутність гарної координації щодо державного тимчасового житла, але з плином часу почали впроваджуватись національні та міжнародні програми доступного житла для ВПО зокрема надання пільгових кредитів. Стимулювання працевлаштування також стимулюється через грантові програми для підприємців та розповсюдження програм з перекваліфікації для працівників, пройшовши через які люди будуть заповнювати потреби ринку праці. Також останнім часом стало більш розповсюджене явище звернення до психологів, що показує не тільки бажання людей працювати над собою, а і повалення стигматизації про потребу такої допомоги. Отже реалізація кроків соціального розвитку є ключовою для України. Це не лише допоможе внутрішньо переміщеним особам адаптуватися до нових умов, але й сприятиме зміцненню єдності та стійкості всього українського суспільства. Наша мета – забезпечити, щоб права та гідність кожного громадянина, незалежно від життєвих обставин, були гарантовані та забезпечені на найвищому рівні.

Список використаних джерел

1. Внутрішньо переміщеним особам. *Міністерство соціальної політики*. URL: <https://www.msp.gov.ua/otrymuvacham-soc-pidtrymky/vnutrishno-peremishchenym-osobam>
2. Внутрішні вимушені переміщення: обсяги, проблеми та способи їх вирішення. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/vnutrishni-vymusheni-peremishchennya-obsyahu-problemy-ta-sposoby-yikh>
3. Звіт за результатами всеукраїнського опитування внутрішньо переміщених осіб та мешканців приймаючих громад. *Київський міжнародний інститут соціології*. URL: https://www.kiis.com.ua/materials/pr/20160111_Shpiker-report/Rep_Internews.ukr.pdf
4. Аналіз стану дотримання прав внутрішньо переміщених осіб. *Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини*. URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7.pdf>

Кирило МАРАХОВ

*студент четвертого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ ТА КАНАДІ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ

Ключові слова: соціальний захист, соціальне забезпечення, безробіття, система пенсійного забезпечення, децентралізація, Україна, Канада.

Мета дослідження – провести порівняльний аналіз реалізації політики соціального захисту на місцевому рівні в Україні та Канаді з урахуванням історичного контексту.

Виклад основного матеріалу. Україна, як і Канада, дуже довгий час перебували в залежності від інших держав. У той час як Україна була частиною Радянського Союзу із фактичною відсутністю автономії у вирішенні більшості питань, Канада сформувалась як колонія Британської імперії на північ від США, проте поступово отримуючи все більше автономії та прав у внутрішніх та зовнішніх питаннях. Враховуючи це, ми повинні зазначити, що ці періоди в історії політики соціального захисту суттєво вплинули на розвиток та сформували унікальну систему заходів, механізмів та норм, що і по сьогодні відгукується в обох країнах.

Радянський Союз можна назвати тією державою, у складі якої в Україні (тоді ще як радянській республіці) було впроваджено централізовану систему соціального захисту. Вона забезпечувала базові соціальні гарантії, проте мала декілька великих мінусів у вигляді формалізму та недостатній ефективності [1]. Загалом, таке поняття як «соціальний захист» не було розповсюджене у радянський період, замість нього активно використовувалось поняття «соціальне забезпечення», яке також досі фігурує в українському законодавстві на рівні з нововведеним після розпаду СРСР – соціальним захистом. Насамперед соціальне забезпечення є доволі вузьким поняттям, у той час як соціальний захист апелює до більш широкого спектру соціальної політики і включає у себе поняття соціального забезпечення. Соціальний захист у свою чергу вважався чимось неприпустимим для радянського суспільства та економіки, адже міг сприйматися як захист від негативних наслідків трансформації планової економіки до ринкової [2]. Таким чином, на мою думку, в СРСР просто «не потрібно» було існування соціального захисту,

адже на думку партійних еліт, сама суть радянської держави передбачала в собі повну захищеність від безробіття (як основного індикатору соціальної незахищеності), а необхідним лише було забезпечення пенсіями та різноманітними соціальними виплатами. Такий підхід був зумовлений виникненням поняття соціального захисту в США, як реакції на Велику депресію кінця 20-их першої половини 30-их років, можливість чого не могли допустити в СРСР через політику приховування та не розголошення проблем.

Пенсійне забезпечення, що згадувалось раніше, має доволі специфічну історію в українському контексті. До початку радянського періоду, ні в Російській Імперії, ані в УНР або інших державних утвореннях на території України під час періоду боротьби за незалежність, загального пенсійного забезпечення, або того, що було б спрямовано на більшість населення, не існувало. УСРР довгий час не могла впровадити пенсійне забезпечення для всіх трудящих, яке не слід плутати із загальним пенсійним забезпеченням, і тільки за два роки після початку існування радянської держави це вдалось зробити. Пенсійне забезпечення 20-их років було доволі специфічним. Наприклад, існували пенсії за інвалідністю та для вдів і сиріт, але загальної пенсії за старістю не існувало, натомість, це поняття відносили до тієї ж категорії, що і хвороби та інвалідність [3], що фактично створювало певні прогалини для зловживань та невиплати пенсій особам через те, що вони все ще могли вважатися працездатними, в той час як фактична пенсія за старістю, могла видаватися тільки вже непрацездатним людям похилого віку або взагалі уникати таких виплат через низьку загальну тривалість життя. В період правління Сталіна, пенсійне забезпечення не зазнало суттєвих змін та розвитку, проте після його смерті, Хрущев М.С. почав фінальні кроки до впровадження загального пенсійного забезпечення для всіх громадян за віком. У 1956 році була введена норма про те, що чоловіки та жінки повинні бути у віці 60 та 55 років і мати 25 та 20 років стажу відповідно. Крім того, були доопрацьовані норми щодо пенсійного забезпечення інвалідів та тих, хто втратив годувальника: було виділено 3 групи інвалідності та створено пенсійне забезпечення для дітей чиї батьки втратили працездатність або досягли пенсійного віку до їх 18-ти річчя. Завершенням цього періоду реформ можна назвати 1964 рік, коли пенсії за віком почали отримувати і колгоспники, які до цього не мали такого права [4]. Таким чином, на території ще радянської України з'явилося загальне пенсійне забезпечення населення, яке поклало основу пенсійної системи незалежної України.

З охороною здоров'я на території України склалася трохи інша ситуація. Так само як і нормованого пенсійного забезпечення, в Російській Імперії була відсутня широкодоступна медицина. Проте в УНР та

Гетьманщині, цим питанням почали займатися більш відповідально, адже існувала потреба в забезпеченні доступом до охорони здоров'я великої кількості поранених військових після Першої Світової, а також суттєву кількість біженців з різних кутків імперії. Були зроблені перші кроки щодо впровадження різноманітних міністерств, відповідальних за охорону здоров'я, але великого прориву не сталось через фактично постійні бойові дії та невдовзі втрату незалежності усіма державними формуваннями та остаточному встановленню радянської влади, на сході та в центрі України, та польської влади, на заході. Після цього почалось розділення сфери соціального захисту на два окремих напрямки – польський та радянський. Не зважаючи на доволі розвинуту систему соціального захисту в сфері охорони здоров'я в Польщі, на українських землях в період 1919-1939 роках вона здебільшого була не доступна через свою високу вартість та наявність тільки в великих містах. В радянській Україні сформувалась відносно схожа ситуація, не зважаючи на те, що медицина стала безкоштовною для всіх, що безумовно є великим проривом, але недостатність кваліфікованих лікарів та зосередження значної частини з них у великих містах призводило до погіршення ситуації у післяреволюційній Україні, що було видно по значній кількості захворювань на туберкульоз. Хоча провідні медичні інституції та заклади охорони здоров'я переважно розбудовувалися в РРФСР, в Україні розвивалися лікувальні санаторії курорти, яке мали велике значення для профілактики населення від хворіб не лише всередині республіки, але і по всьому союзу. В подальшому, в УРСР почало розбудовуватися все більше лікарень, випускатися більше кваліфікованих спеціалістів, а також впроваджено вакцинацію проти великої кількості до цього смертельних або дуже розповсюджених захворювань [5]. Враховуючи це, Україна отримала значний спадок від радянської системи соціального забезпечення у сфері охорони здоров'я, проте вона все ще залишалась на відносно низькому рівні якості і поступово стагнувала через недостатнє фінансування та відсутність новацій у сфері охорони здоров'я.

У Канаді як такої централізованої системи соціального захисту не існувало дуже довго, тільки під час та вже після Другої світової війни почали розвиватися певні федеральні програми, що були спрямовані на забезпечення допомоги сім'ям та впровадження страхування від безробіття [6]. Згодом, у 1966 році, було впроваджено таку ініціативу, як Canada Assistance Plan (CAP) суть якої полягала в об'єднанні декількох раніше запроваджених ініціатив, а також започатковано реалізацію передання основних повноважень та механізмів щодо соціального забезпечення з федерального на провінційний рівні. Крім того, приблизно в цей час усі провінції розпочали розробляти власні програми соціального захисту, що

дозволило значно скоротити федеральні податки. Проте в подальшому, провінції стикнулись зі значним дисбалансом через нерівність якості соціальних послуг та нерівного доступу до них серед громадян різного майнового стану, через що федеральний уряд був вимушений знову втрутитись [7]. При цьому, не можна не зазначити про суттєвий вплив з боку Сполучених Штатів Америки на розвиток саме провінційних програм соціального захисту, що зокрема включало у себе посилення тиску на працездатні за судженням урядів категорії людей. Так, наприклад, матері-одиначки не отримували достатньої соціальної підтримки та вважалися за цілком працездатних громадян, що не мали права на велику кількість пільг порівняно із провінціями що обрали більш соціал-демократичний напрямок розвитку соціального захисту та забезпечення [8]. Таким чином можна зазначити, що централізована система соціального захисту в Канаді з'явилася приблизно в один і той самий час з українською, проте протягом свого розвитку більше переорієнтувалась на провінційний рівень через значний вплив з боку США, проте зі своєю специфікою враховуючи не менш значний вплив із боку Європи та іммігрантів звідти, зокрема з Британії.

Якщо ми поглянемо на соціальний захист сімей, що потребували тієї чи іншої допомоги, то все розпочалось у 1945 році, коли Канада була в повоєнному стані та могла зазнати значного економічного спаду. Саме тоді були запроваджені сімейні виплати для всіх родин в країні для допомоги жінкам та дітям гідно пережити етап певного економічного спаду [9]. Проте програма сімейних виплат мала низку недоліків, які негативно впливали на ефективну реалізацію соціального забезпечення. З самого початку такі виплати не були спрямовані на певні категорії сімей, а охоплювали всі родини Канади, через що як багаті сім'ї так і бідні отримували однакові виплати, на які значно впливала лише кількість дітей, що підпадало великій критиці та звинуваченням тодішнього федерального уряду у підкупі голосів виборців з франкомовної провінції Квебек, де традиційно переважали багатодітні сім'ї. Така критика згодом призвела до того, що федеральний уряд почав зневажати соціальним забезпеченням для сімей через що розподіл був не рівномірним, а реалізація гальмувалась неефективними механізмами, проте у 1970-х і 1980-х роках ситуація почала покращуватись, а виплати почали отримувати лише ті сім'ї, які цього потребували (виходячи з їх доходу) [10].

Ситуація із безробіттям та страхуванням від нього була трохи інакшою в канадських реаліях. Як і з іншими елементами соціального захисту та забезпечення, проблема безробіття та ризик втрати роботи для багатьох громадян почалися під час Другої світової війни. У 1940 році, канадським федеральним урядом було прийнято Unemployment Insurance

Акт, метою якого було впровадження соціального захисту у вигляді страхування від безробіття, надаючи допомогу в межах від 1,5 до 12 місяців, проте великим мінусом цього акту було охоплення лише 40 % від усіх працівників [11]. Слідуючи тенденції на укріплення системи страхування від безробіття та її ширшої доступності, у 1955 році відсоток охоплення починає складати 75 %, проте і виплати скорочуються за часом до 36 тижнів. Проте все кардинально змінюється у 1971 році, коли новий Unemployment Insurance Act починає охоплювати майже сто відсотків трудящих, а також час виплат знову збільшується до 50 тижнів. Крім того, від нині існували жорсткі вимоги щодо визначення тих, хто має право на виплати за страхуванням від безробіття [12].

Висновки. Якщо сфокусуватися на Україні, то можна підмітити значний ідеологічний вплив різноманітних комуністичних думок та ідей, як наприклад відсутність бізнесу та приватних роботодавців, що на думку радянських еліт сприяло автоматичному страхуванню від безробіття, адже «для всіх знайдеться робота». Або наприклад доступність безкоштовних державних послуг у майже всіх секторах без приватних аналогів за певну плату, як це сталося з безкоштовною медициною, яка хоч і стикалася з великою кількістю викликів та низькою якістю послуг, давала можливість усім людям отримувати базову охорону здоров'я.

У свою чергу, Канадою було обрано майже протилежний шлях, де на формування основ соціального захисту вплинули різноманітні економічні потрясіння ринкової економіки та тенденції в світовій економіці. В той же час, певні ініціативи впроваджувались у рамках політичної боротьби та спробам певних урядів залучити якнайбільшу підтримку серед виборців, на що з самого початку, найімовірніше була орієнтована допомога для сімей, що доволі довгий час не забезпечувала реальні потреби тих, кому вона насправді була необхідна. Не слід забувати і про те, що на відміну від України, Канада з самого початку формувалась як федерація з рівними у правах суб'єктами, які у подальшому розділили з центральним урядом зобов'язання, щодо впровадження та реалізації політики соціального захисту.

Список використаних джерел

1. Наливайко І. О. Еволюція соціальних стандартів та гарантій у правовій системі України: сучасні виклики та перспективи розвитку. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 5. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/312901/303941>
2. Бондарчук О. Г. Теоретична сутність понять «соціальний захист» та «соціальне забезпечення»: окремі дискусійні питання. *Юридичний*

науковий електронний журнал. 2020. № 4. URL: <https://api-ir.dpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a5732109-fa0b-4914-9569-fa2b707b1290/content>

3. Михайлова І. Ю. Розвиток пенсійного забезпечення в Україні в період воєнного комунізму та НЕПу: критичний аналіз. *Держава і право. Сер.: Юридичні науки*. 2016. № 74. URL: <https://www.academia.edu/40650967/>

4. Smith M. B. The withering away of the danger society: the pensions reforms of 1956 and 1964 in the Soviet Union. *Social Science History*. 2015. Vol. 39 (1). P. 129–148. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/social-science-history/article/withering-away-of-the-danger-society-the-pensions-reforms-of-1956-and-1964-in-the-soviet-union/D074BC86F4EE33844445F385512AED6B>

5. Зав'ялова Л. В., Кобріна Л. В. Україна: медицина та охорона здоров'я новітньої доби. *Формування української медицини новітньої доби*. URL: https://vue.gov.ua/Україна_медицина_та_охорона_здоров'я_новітньої_доби

6. Asselin R. B. The Canadian Social Union: questions about the division of powers and fiscal federalism. *Political and Social Affairs*. 2001. URL: <https://publications.gc.ca/Pilot/LoPBdP/BP/prb0031-e.htm?>

7. Federal Transfers to the Provinces : Setting the Record Straight. URL: <https://cpp.hec.ca/en/lheure-juste-concernant-les-transferts-federaux-aux-provinces/>

8. Welfare State. *The Canadian Encyclopedia*. URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/etat-providence>.

9. Canada at War: Life on the Homefront: Family Allowances. *Canadian War Museum*. URL: https://www.warmuseum.ca/cwm/exhibitions/newspapers/canadawar/allowance_e.html

10. Canada Child Benefit (CCB). *The Canadian Encyclopedia*. URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/family-allowance>

11. Ferdosi M. Canada's unemployment insurance in crisis. *International Journal of Social Welfare*. 2020. Vol. 30 (2). P. 182–192. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ijsw.12448>

12. Passage of the Unemployment Insurance Act. *Canadian Labour Congress*. URL: <https://canadianlabour.ca/passage-of-the-unemployment-insurance-act/>

Софія МАРКОСЯН

*студентка третього курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»*

ОЦІНЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ УКРАЇНИ

Ключові слова: культура, громади, децентралізація, управління, політика у сфері культури.

Мета дослідження – моніторинг та оцінювання реалізації публічної політики у сфері культури в територіальних громадах регіонів України.

Виклад основного матеріалу. З 2014 року Україна активно розвиває одну зі своїх найуспішніших реформ – децентралізацію – процес передачі значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування. У цьому дослідженні фокус зроблено саме на аналізі та реалізації публічної політики у сфері культури.

Чинна система управління у сфері культури в регіонах, на мою думку, має неоднозначні результати. У нормативно-правових документах як регіонального розвитку, так і розвитку культурної сфери, містяться пункти, що регулюють цю галузь. Фундаментальними актами для розвитку регіональної політики у сфері культури є такі: Закон України «Про засади державної регіональної політики» [1], Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки [2], що приділяють увагу культурі як важливому елементу регіональної політики та визначають засади її впровадження; Закон України «Про культуру», що за своїми цінностями тяжіє до єдиного культурного контексту, проте значну увагу у ньому надано галузі збереження культурної спадщини, що є надзвичайно актуальним для регіонів (стаття 16) [3]; Закон України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо створення і організації функціонування центрів культурних послуг у територіальних громадах» [4] як найновіший напрямок діяльності Міністерства культури та стратегічних комунікацій у регіонах; Закон України «Про Український культурний фонд» [5] визначає засади діяльності Фонду, компетенція якого значною мірою стосується саме розвитку культурних проєктів у громадах.

Для аналізу сучасного стану публічної політики у сфері культури у громадах було використано як власне дослідження, так і актуальні дані з інших джерел. Авторське дослідження ґрунтувалось на вибірці із громад в 11 областях України. За основу було взято поділ на функціональні типи територій, відповідно до Закону «Про засади державної регіональної

політики» (стаття 11) [1]. Однак, для об'єктивності результатів вибір було обмежено. При оцінюванні не враховувались «території відновлення», основний ресурс яких спрямований на, перш за все, оборону та підтримання життєдіяльності, тимчасово окуповані громади, території, на яких велись бойові дії, ТГ, що знаходяться ближче, ніж за 30 км від українсько-російського та українсько-білоруського кордонів, а також смугу гірських територій. Зокрема, ми досліджували громади Львівської, Рівненської, Тернопільської, Житомирської, Київської, Полтавської, Черкаської, Вінницької, Одеської, Кіровоградської, Дніпропетровської областей. В кожній з них було обрано по одній громаді серед таких типів територій: «території сталого розвитку», «регіональні полюси зростання», «території з особливими умовами розвитку». Для розрахунків використовувались найбільш актуальні офіційні дані, однак їх актуальність може різнитись між собою.

Першим оціненим показником був бюджет усіх громад, виділений на культуру у 2025 році. У більшості з них такий бюджет окремо виділений у категорії «Культура і мистецтво» або як той, що закріплений за відповідним відділом культури. Але, якщо у деяких ТГ освітні послуги у мистецьких школах були віднесені в інші категорії, їх було також додано до розрахунку. Лідерами у фінансуванні в межах своєї категорії є Глобинська ТГ (Полтавська обл.) (територія з особливими умовами розвитку), м. Київ (регіональний полюс зростання) та Білоцерківська ТГ (Київська обл.) (територія сталого розвитку). Однак, у пропорційному розрахунку бюджету кожної громади на 1 особу лідерами є Глобинська ТГ, Гніванська ТГ (Вінницька обл.) та Слобожанська ТГ (Дніпропетровська обл.).

Перш за все, ці показники вказують на відсутність переваг у будь-якого із конкретних регіонів, на Заході чи на Сході. Навіть попри найбільші бюджети у двох із трьох регіонів Київської області, це не корелюється у співвідношенні до кількості населення. Складно говорити про об'єктивну оцінку цілих областей на основі виконаного дослідження через обмеженість чинного поділу на функціональні території.

Додатково було проведено аналіз наявності окремого фінансування в сфері туризму та містобудування. Збереження історичних будівель та пам'яток, розроблення якісної містобудівної документації для збереження старовинної архітектури й, загалом, привабливості міст як для його жителів, так і для відвідувачів, розвиток ідентичності та просування бренду громад — усе це теж сприяє збереженню й просуванню української культури. Туризм на сьогодні майже не фінансується: лише 4 громади у вибірці, серед яких м. Київ, Вінницька ТГ, тобто обласні центри, та Стрийська ТГ (Львівська обл.), Уманська ТГ (Черкаська обл.). Галузь

містобудування отримує фінансування у 13 громадах із 33, що є доволі непоганим показником.

Частка фінансування також визначається кількістю закладів культури на утриманні громади. Результати дослідження свідчать, що їх кількість майже не відрізняється у багатьох громадах, попри відмінні функціональні типи. Ба більше, в деяких областях помітна значна перевага культурних інституцій у громаді типу території з особливими умовами розвитку, аніж у регіональних полюсах зростання чи територіях сталого розвитку. Для порівняння ми проаналізували кількість закладів культури на 10 000 осіб у цих громадах. У такій пропорції ми можемо спостерігати недостатню увагу до культури у регіональних полюсах зростання. З іншого боку, для того, аби робити такі висновки, варто звернути увагу на якість утримання цих установ. Зважаючи на те, що регіональні полюси зростання більше фінансують галузь культури, це може свідчити про більш якісний підхід або наявність установ, що можуть надавати культурні послуги для великої кількості людей одночасно, тобто потребують значно більше коштів на утримання. Проте, хороші показники на територіях з особливими умовами розвитку можуть свідчити про умови для подальшого розвитку культурних індустрій. Навіть якщо зараз багато з цих інституцій занепадають, у них є потенціал розвитку в майбутньому.

І хоч показник фінансування може залежати від факторів спроможності громад, прибутків, тощо, то наявність окремого департаменту культури може вказувати на усвідомлення місцевою владою важливості питання культури. Більшість громад мають окремий відповідальний орган у справах культури (55 %). Частина громад (39 %) створили органи, компетенція яких одночасно складається з кількох галузей, включно із культурою. Частіше за все, їхня діяльність включає справи молоді, освіти або туризму. Однак, у деяких громадах взагалі немає органів зі згадками культури (6 %). Вони можуть приймати деякі рішення у сфері культури, але часто вони не бувають значними. Такі результати можуть бути спричинені нестачею кваліфікованих кадрів для ведення повноцінної діяльності.

Останнім критерієм оцінювання була наявність актуальних стратегічних документів щодо розвитку сфери культури у громадах. Цей показник може засвідчити, наскільки місцеві органи самоврядування скористались методичними рекомендаціями Мінкульту. За результатами аналізу лише дві громади із 33 (6 %) мають стратегію розвитку своєї культури, зокрема це Вінницька ТГ та м. Київ. З іншого боку, усі інші громади мають документи, що містять стратегічні цілі у сфері культури, хоч і не у такому деталізованому та далекоглядному форматі. Кожна громада, що має загальну стратегію розвитку на кілька років, має окремі

цілі й у культурі. Також більшість громад щорічно чи раз на два-три роки приймають Комплексні програми розвитку культури, деякі створили стратегії соціально-економічного і культурного розвитку. Тому можемо зробити висновок, що громади, швидше за все, використовують методичні рекомендації, однак не мають достатньо ресурсів, аби це були довгострокові якісні стратегії.

Для того, аби отримати додаткові дані щодо якості цієї галузі у громадах різних регіонів, було використано дослідження від МКІП за 2024 рік на тему «Якісні культурні послуги в громадах» серед працівників галузі культури у 855 громадах. Дуже важливим є висновок про здобуття культурою ще більшого запиту від суспільства з початком повномасштабного вторгнення. Надалі, хоч і респонденти вказують на достатній рівень надання культурних послуг у своїх громадах, все ж наступні відповіді можуть викликати сумніви щодо окремих їх видів та для деяких вікових категорій. За результатами опитування найактивнішими користувачами є діти віком 6-14, молодь 15-24 та люди літнього віку 55-64. Щодо конкретнішого поділу на категорії, то респонденти говорять про школярів, сімей із дітьми та людей літнього віку. Найпопулярнішими серед суспільства є клубні заклади, бібліотеки, мистецькі/музичні школи та молодіжні центри, тобто заклади, що найбільше орієнтовані на соціалізацію та освіту. Усе це приводить до двох дуже важливих висновків. Існує значна прогалина у задоволенні потреб людей від 25 і до 54 років. Ці люди вкладають ресурс у, наприклад, розвиток власних дітей, відправляючи їх на гуртки, у мистецькі школи, або відвідують культурні заходи лише із дітьми раннього віку. Ба більше, люди цієї вікової категорії просто не мають достатнього доступу до послуг, які були б їм цікаві. Їм не так потрібна соціалізація чи освіта, як якісне культурне дозвілля з певною періодичністю. Наприклад, театри, концертні зали, кінотеатри, центри народної творчості могли б залучати цих жителів. Навіть на питання про послуги, яких не вистачає, учасники дослідження відповіли саме про виїзні концерти, вистави, а також про курси для різних вікових категорій й програми для дітей та молоді. Щодо головних причин не користування послугами респонденти називають нестачу часу, віддаленість від місць проживання, нестачу інформації про заходи та високу вартість. Фахівці також вказують на проблеми недостатнього фінансування, нестачу відповідних приміщень та кваліфікованих кадрів. Тому заклади із вищезгаданих, не надто розвинених категорій культурних послуг, органи місцевого самоврядування та центральні державні органи мають враховувати ці фактори, аби залучати усе суспільство до культури та надавати послуги на якісному рівні.

До того ж опитані вважають, що більше людей долучатимуться до культури, якщо послуги набудуть нових сучасних форм й будуть частіше реалізовуватись через культурно-масові заходи. Якщо говорити про нові форми послуг, це можуть бути й онлайн формати. Більш ніж половина громад не використовує або не часто користується цифровими платформами для надання культурних послуг. В той час як саме такі послуги могли б мали попит у населення, що має брак часу або проживає у віддалених районах. Щодо культурно-масових заходів, то це має стати важливою складовою, особливо для невеликих громад. Кожна подія у таких регіонах стає не просто культурним заходом, а способом об'єднання спільноти, залучення жителів усіх вікових категорій, створення відчуття приналежності й затишку.

Певна кількість громад також готова до співпраці із державними органами, аби покращити якість надання культурних послуг. На їх думку, ключову роль, яку може виконувати держава, це фінансове забезпечення та контроль за цими коштами. Однак важливо врахувати, що таку думку мають далеко не усі громади і багато хто не бажав би державного втручання у ці процеси [6].

На основі отриманих результатів досліджень, а також висновків згаданих вище науковців у цій галузі, авторкою було розроблено ряд рекомендацій щодо подальшої політики розвитку культури у регіонах, що знайде відображення у випускній кваліфікаційній роботі.

Висновки. Україна за часів незалежності постійно стикається із новими викликами й кризами. Зазвичай такі умови призводять до витіснення культури із фокусу уваги. З початком повномасштабного вторгнення стало зрозумілим, наскільки ця помилка була значущою. Саме через недостатню якість власного культурного продукту українці роками споживали російське, водночас підпадаючи під вплив ворожих наративів і пропаганди. Тепер, коли власна культура стала необхідністю, важливо, аби вона була доступна кожному, в будь-якому регіоні України.

Список використаних джерел

1. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 01 січ. 2025 р. № 156-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
2. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 5 сер. 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#n11>
3. Про культуру : Закон України від 6 жов. 2024 р. № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>

4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо створення і організації функціонування центрів культурних послуг у територіальних громадах : наказ Міністерства культури та інформаційної політики від 01 груд. 2022 р. № 466 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0466921-22#Text>

5. Про Український культурний фонд : Закон України від 31. бер. 2023 р. № 1976-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1976-19#Text>

6. Результати всеукраїнського опитування громад «Якісні культурні послуги в громаді». *Офіс підтримки відновлення, МКІП*. 2024. URL: https://mcsc.gov.ua/wp-content/uploads/2024/10/preza_pidsumky_opytuvannya_16-9_povna-versiya_5.pdf

Ілля МІРОШКІН

*студент першого курсу освітньо-наукової програми
«Суспільна політика і врядування»*

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО ПУБЛІЧНОГО ОБРАЗУ ОДЕСИ ШЛЯХОМ РЕБРЕНДИНГУ

Ключові слова: ребрендинг, бренд, Одеса, ідентичність, відновлення, наратив.

Метою дослідження є аналіз оновлення бренду м. Одеса в контексті політик відновлення, деколонізації та формування ціннісного публічного образу міста.

Виклад основного матеріалу. З початком повномасштабної агресії РФ у 2022 році питання національної ідентичності, у тому числі міської, набуло нової актуальності. Одеса, як південний мегаполіс із багатокультурною спадщиною, історично була вразлива до колоніальних наративів: її публічний образ десятиліттями формувався через призму російської масової культури, пострадянської міфології та кримінального фольклору. За даними дослідження, опублікованого в *Economy and Society*, образ міста потребує системної трансформації – від «перлини біля моря» до міста підприємництва, гідності, архітектурної цінності та сучасного розвитку [1].

Довгий час брендинг Одеси залишався формальним або декларативним: перша спроба – логотип «Одеса – перлина у серці моря» – була зроблена ще у 2012 році. Однак уже у 2024-му цей логотип викликав публічний скандал через виявлення його російського авторства [3]. Як

повідомили в Державному агентстві з розвитку туризму України, ситуація засвідчила глибоку проблему – відсутність контрольованого процесу створення міського бренду, включення громадськості та відповідності логотипу сучасному контексту. У відповідь в місті розпочали консультації щодо оновлення бренд-концепції.

Окрему роль у формуванні образу Одеси відіграє наративна політика. Як зазначають автори аналітики на платформі Маяк, існуючий бренд Одеси застарів – він орієнтується на іронічний, театралізований і ностальгійний образ, не здатний відповідати викликам післявоєнної відбудови. У центрі оновлення має бути стратегічна зміна фокусу: з «міста веселих і кмітливих» – на місто дії, пам'яті та стійкості [5]. Пропонується відобразити в бренді такі аспекти:

- Одеса як місто підприємців, а не «контрабанди» – це ключова відмінність від нав'язаних образів російської пропаганди;
- сильна архітектурна школа, яка здатна творити сучасний міський простір;
- міжкультурна спадщина, вільна від імперських нашарувань;
- міфологія спротиву, яка формується з 2022 року – від оборони портів до захисту культурної спадщини, включеної до спадщини ЮНЕСКО.

Показовим є й те, що з 2022 року чимало будівель, розташованих в історичному центрі Одеси зазнали прямих або опосередкованих ушкоджень внаслідок російських ракетних атак. Це додатково актуалізує питання не лише фізичного, а й смислового відновлення міста. Відновлення культурних об'єктів має супроводжуватися створенням нового наративу – Одеса як місто, що переживає втрати та руйнування, але не втрачає своєї гідності.

У 2024 році паралельно із міськими ініціативами було затверджено бренд-концепцію Одеської області. Як зазначено в рішенні обласної ради, ключовими компонентами регіонального бренду стали: геостратегічне положення, підприємницька енергія, морська логістика та відкрита мультикультурність. Концепція включає три головні сенси: «вільна», «сильна», «рідна» [4]. Це стало першим кроком до уніфікації брендового поля регіону, що дозволяє сформулювати єдину комунікаційну рамку на міжнародному рівні.

Водночас, за словами експертів, формування нового бренду неможливе без участі громадян. Це має бути процес співтворення між мешканцями, урбаністами, підприємцями, культурними діячами та владою. Лише такий підхід забезпечить релевантність бренду реальним очікуванням і створить умови для сталого розвитку туризму, інвестицій та урбаністичних змін.

Висновки. Ребрендинг Одеси – це не просто оновлення логотипу чи маркетингової айдентики. Це нагальна потреба та стратегічна відповідь на виклики війни, елемент відновлення довіри до міського простору і спосіб переосмислення ідентичності. У новому бренді мають поєднуватися гідність, підприємливість, культурна тяглість і відкритість до майбутнього. Одеса – це не про ностальгію за нав'язаними атрибутами, а про спротив загарбникам, модернізацію та візію успішного майбутнього.

Список використаних джерел

1. Кривошея Т. І., Ятвецька Г. В., Степова О. В. Роль брендингу міста у політиці післявоєнного відновлення: на прикладі м. Одеси. *Economy and Society*. 2023. № 56. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3044/2990>
2. Подгорна О. Про що Одеса: як мають змінитися бренд, концепція та архітектура міста. *Маяк*. 08.08.2022. URL: <https://mayak.org.ua/news/pro-shho-odesa>
3. Зубар Д. Боремося за культуру: в Держагентстві з туризму про логотип Одеси. *Суспільне*. 21.03.2024. URL: <https://suspilne.media/odesa/420963-boremosa-za-kulturu>
4. Демидова Л. Бренд Одеської області: що він включає. *Суспільне*. 12.12.2024. URL: <https://suspilne.media/odesa/900603-odeska-oblrada-zatverdila-brend-koncepciu-oblasti>
5. Мийнова А. Чому Одеса – місто підприємців, а не столиця криміналу. *Южний Кур'єр*. 20.08.2023. URL: <https://yug.today/chomu-odesa-misto-pidpryiemtsiv-a-ne-stolytsia-kryminalu-iak-rosiyska-propahanda-nasadzhuvala-mify-ta-chomu-brend-tse-vazhlyvo>

Владислав МІРОШНИЧЕНКО

магістр публічного управління та адміністрування

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ ІНОЗЕМЦІВ, ЯКІ НЕЗАКОННО ПЕРЕТНУЛИ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ ТА ОСЕЛИЛИСЯ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИЙ ТЕРИТОРІЇ АР КРИМ ТА М. СЕВАСТОПОЛЯ

Ключові слова: незаконна міграція, Крим, деокупація, державна політика, права людини, перехідне правосуддя.

Мета дослідження: проаналізувати проблему перебування іноземців, які незаконно перетнули державний кордон України та оселилися на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, і окреслити можливі підходи до її врегулювання у межах державної політики України після деокупації півострова.

Виклад основного матеріалу. Російська окупація тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя у 2014 році спричинила системні порушення прав людини та масштабні демографічні зміни. Станом на 1 січня 2014 року, населення АР Крим складало 1 967 200 осіб, а м. Севастополя – 385 900 осіб [1]. За інформацією держави-окупантки, на території окупованої АР Крим станом на 1 січня 2023 року проживало 1 916 805 осіб, а на території окупованого Севастополя – 558 273 осіб. Одним із інструментів політики держави-агресора стало організоване переселення громадян РФ та інших іноземців на півострів. За оцінками експертів Інституту Чорноморських за року окупації окупації АР Крим та міста Севастополь наявне населення півострова за рахунок незаконної міграції зросло щонайменше на 1 млн осіб [2]. Натомість Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим заявляло, що населення Кримського півострова за роки окупації зросло на близько 800 000 осіб [3].

Міжнародне гуманітарне право чітко визначає незаконність переселення окупаційною державою свого населення на окуповані території. Стаття 49 IV Женевської конвенції забороняє таке переміщення та кваліфікує його як військовий злочин: «Окупаційна держава не повинна здійснювати переміщення або депортації частини свого громадянського населення на територію, яку вона окупує» [4]. Додатково, масове переселення росіян в Крим і депортація українців звідти може вважатися військовим злочином відповідно до статті 8 (2) (a) (vii) Римського статуту МКС і злочином проти людяності згідно зі статтею 7 (1) (d). [5]. З точки зору українського права, в'їзд іноземців на територію Криму через неконтрольовані ділянки кордону, зокрема через Росію, є порушенням статті 331 Кримінального кодексу України [6].

Серед нелегальних мігрантів найбільшу частину складають громадяни російської федерації. Відповідно до «офіційної» інформації так званого «Управління Федеральної служби державної статистики по Республіке Крым и г. Севастополь», частка мігрантів, які перемістилися в окупований Крим із території РФ, протягом 2014-2023 років складала близько 62% від загальної кількості нелегальних мігрантів. Також до нелегальних мігрантів належить значна кількість громадян інших держав, зокрема держав СНД (Співдружність Незалежних Держав): Вірменії,

Азербайджану, Білорусі, Узбекистану та інших. До населення держав СНД окупаційна статистика також відносить українців, які прибули з вільної території України. Відповідно до «офіційної» інформації так званого «Управління Федеральної служби державної статистики по Республіке Крим и г. Севастополю», частка мігрантів з держав СНД у 2014-2023 роках становила близько 34 % від загальної кількості мігрантів. Ще близько 4 % від загальної кількості мігрантів прибули з інших держав світу [7]. Усі ці групи потребуватимуть диференційованого підходу, який поєднував би індивідуальне оцінювання та загальні рамки законодавчого врегулювання

Проблема набуває особливого значення в контексті майбутньої деокупації та реінтеграції півострова. З одного боку, вона пов'язана з питанням забезпечення національної безпеки, недопущення збереження впливу Росії через сформований нею демографічний склад населення півострова. З іншого – з дотриманням міжнародних стандартів у сфері прав людини, уникненням колективних покарань та гарантуванням справедливого індивідуального підходу. Саме тому врегулювання статусу іноземців, які незаконно оселилися на ТОТ АР Крим та м. Севастополь, має стати важливим елементом державної політики України після відновлення суверенітету. Присутність великої кількості нелегальних мігрантів після деокупації ТОТ АР Крим та м. Севастополь може становити загрозу для національної безпеки. Серед основних ризиків можна назвати потенційну наявність серед нелегальних мігрантів діючих або колишніх російських військових і державних службовців, здатних підірвати національну безпеку; можливість виникнення суспільних конфліктів у разі концентрації великої російської спільноти без її інтеграції; використання такої спільноти як інструмента впливу з боку РФ, а також історичний досвід масового переселення етнічних росіян, що вже виступав фактором дестабілізації України після здобуття незалежності.

Можливі політичні підходи до врегулювання цієї проблеми можна умовно поділити на три:

1. Масове видворення нелегальних мігрантів – швидке вирішення проблеми, яке проте є неприйнятним через порушення міжнародних стандартів прав людини і можливість міжнародної критики та підризу репутації України, а також може мати серйозні негативні гуманітарні наслідки.

2. Автоматична легалізація перебування на території України нелегальних мігрантів – ризикований варіант, що загрожує безпеці та збереженню російського впливу на деокупованій території.

3. Індивідуальний підхід – найкраще рішення, яке передбачає перевірку кожного нелегального мігранта та винесення індивідуального

рішення в адміністративному порядку щодо можливості чи неможливості перебування цієї особи на території України.

Обриси потенційної державної політики можуть виглядати так. Політика України щодо врегулювання статусу нелегальних мігрантів на ТОТ АР Крим та м. Севастополь має ґрунтуватися на принципах визначеності й передбачуваності. Запровадження перехідного періоду з особливим порядком міграційного законодавства, перевіркою та ідентифікацією іноземців дозволить уникнути правового вакууму, забезпечить прозорість рішень і створить умови для поступової легалізації тих, хто відповідатиме визначеним критеріям. Водночас особи, які не пройдуть перевірку або не матимуть підстав для легалізації, повинні будуть добровільно залишити територію України у встановлені строки, після чого діятимуть передбачені законодавством механізми примусового повернення та видворення.

Особливу увагу слід приділити використанню «документів», виданих під час окупації, виключно з метою ідентифікації осіб, а також питанню майнових прав, набуття яких відбулося у період окупації. Ці фактори безпосередньо впливатимуть на ефективність процесу легалізації чи видворення іноземців. Вирішення таких питань уже перебуває у фокусі органів державної влади та має стати частиною комплексної стратегії реінтеграції, що враховує потреби безпеки й забезпечує дотримання міжнародних стандартів.

Надзвичайно важливою є інформаційна кампанія, яка повинна донести до всіх осіб на звільненій території зміст перехідного періоду, процедури перевірки та легалізації, а також невідворотність виїзду у разі відсутності законних підстав для перебування. Додатково необхідно забезпечити відкритість території для журналістів, міжнародних організацій та неурядових структур. Це дозволить продемонструвати дотримання Україною принципів міжнародного права, забезпечить зовнішній моніторинг і спростує будь-які спроби звинуватити Україну у масових депортаціях чи порушеннях прав людини.

Список використаних джерел

1. Дані щодо кількості населення. *Офіційний сайт Державної служби статистики України*. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/ds/kn/kn_u/kn0114_u.html
2. Російська колонізація Криму: дані та тенденції. *BlackSeaNews*. URL: <https://www.blackseanews.net/read/177948>
3. Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим. *Офіційна сторінка у Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/>

ppu.gov.ua/posts/pfbid033vs2PQo2iXVrWKn39W6zrYRWwz9Bo3sdFTxB784b1cndredC9uLoAveyjdVzYAZcl

4. IV Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

5. Римський статут Міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

6. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

7. Видворити не можна залишити. Доля осіб, які незаконно оселилися в окупованому Криму. Київ : Українська Гельсінська спілка з прав людини, 2024. URL: https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2024/06/Illegal_migrants_ukr_A4-kopiiia.pdf

*Кристина НАУМЕЦЬ
студентка першого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»*

СТІЙКІСТЬ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВІЙНИ

Мета дослідження. Виявити головні проблеми у сфері охорони здоров'я в умовах війни та запропонувати шляхи їх вирішення.

Ключові слова: охорона здоров'я, психологічна допомога, волонтери, евакуація, медики, дефіцит, ПТСР.

Виклад основного матеріалу. У нашій новій реальності, де відбуваються збройні конфлікти дуже актуальна тема охорони здоров'я. Адже накладається неабиякий слід в житті людей тому це питання набуває особливого значення. Взагалі стійкість охорони здоров'я, що це таке? Це важлива складова яка допомагає підтримувати базовий рівень медицини включаючи в себе фактори гнучкості, адаптивності та ефективності. Війна – це не лише про бойові дії, а й гуманітарна криза. В таких умовах дуже важливо забезпечувати медичну допомогу. Основні загрози падають на медичну систему тобто дуже часто медична інфраструктура стає ціллю більшості атак.

В Україні було зруйновано сотні лікарень, а отже це втрати серед медичних працівників яким нажалі не завжди щастить евакуюватись. Війна приводить до дефіциту ліків та транспорту. Порушуючи усю логістичну систему яку в подальшому дуже складно відновити з цього виникає складність базових засобів для прифронтових територій.

Вплив війни на фізичне та психічне здоров'я також дає свої негативні плоди виникають багато складних випадків які все важче і важче лікувати загострюються хронічні захворювання. Та нажаль дуже порушується ментальна система яку неможливо відновити [1].

Важливо знати, що психологічне здоров'я є складовою і на ній тримається весь організм людини. Дослідження охоплює 1442 медпрацівники в Україні, виявляючи високий рівень тривоги, депресії та соматичних симптомів. Водночас стійкість співвідноситься негативно з цими симптомами. Медики найчастіше потребують психологічного консультування, духовної підтримки та можливостей для відпочинку. Люди які втратили рідних та свої домівки зазнали травматичного досвіду і мають високий ризик посттравматичного стресового розладу та депресій [2].

Тому хочеться привести приклади стійкості українських реалій. Те що попри всі труднощі, українська медицина демонструє такі приклади. В червоних зонах організуються мобільні медичні пункти, а також евакуація пацієнтів до більш безпечних регіонів. Багато лікарів працюють в умовах постійної небезпеки. Наприклад, у Харкові чи Херсоні медики надають допомогу під обстрілами, часто – без світла, води. Варто пам'ятати, що лікарі жертвують власними життями тому необхідно забезпечити їх не тільки захисними засобами, а й психологічною підтримкою. Багато з них працюють понаднормово, втрачають колег або самі отримують поранення. Неможливо не оцінити ту допомогу волонтерських організацій, які з перших днів повномасштабного вторгнення почали підтримувати лікарні, закуповувати препарати, обладнання та перев'язувальні матеріали. Такі ініціативи, як «Допомога фронту», «Повернись живим», «Пласт», зіграли величезну роль у підтримці системи охорони здоров'я. Це також наші міжнародні партнери які дуже підтримують Україну організації які постачають обладнання, організують навчання медперсоналу та надають гуманітарну допомогу. Така співпраця зміцнює стійкість системи в умовах нестачі власних ресурсів. Особливою рисою є чітке планування і розписування по крокам, які наші наступні дії це допомагає заздалегідь запасатись ліками, приладами та зв'язками з донорськими пунктами це дозволяє лікарням працювати автономно при перебоях у постачанні або комунікаціях [3].

Також не менш важливим аспектом є освіта в рамках війни медичні університети та коледжі адаптувалися до нових умов: навчання часто відбувається онлайн або у змішаному форматі, з урахуванням тем безпеки та медичної допомоги під час бойових дій. Це забезпечує підготовку молодих спеціалістів, готових працювати в умовах надзвичайної ситуації. Гарні зв'язки з міністерством охорони грають важливу роль, адже допомагають реагувати достатньо швидко на виклики. Включаючи в себе

корисні ресурси та евакуацію медичних установ та якісне управління в надзвичайних ситуаціях. Не дивлячись в якій реальності ми живемо це не заважає нам розвивати цифрові технології. Додаток Helsi вже забезпечує доступ до медичних послуг, запис до лікаря та зберігання медичних даних, що спрощує управління здоров'ям для громадян. Це важливо для продовження лікування після евакуації або зміни лікаря.

Висновки. Отже стійкість системи охорони здоров'я в умовах війни є ключовим чинником збереження не лише фізичного, а й психологічного добробуту населення. Основну роль відіграє психологічна допомога яку дуже важливо підтримувати, відволікати себе різними методами.

Список використаних джерел

1. ВООЗ в Україні опублікувала звіт за 2024 рік: зміцнення системи охорони здоров'я для реагування на нагальні потреби та довгострокового відновлення. *ООН – Україна*. 2025. URL: <https://ukraine.un.org/>

2. Лікарі без кордонів. Допомога українським лікарням: факти і цифри. URL: <https://www.msf.org/>

3. Психічне здоров'я в умовах війни: як громадські організації, підтримувані ПРООН, надають психологічну допомогу українцям. *ПРООН в Україні*. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/news/psychichne-zdorovya-v-umovakh-viyny-yak-hromadski-orhanizatsiyi-pidtrymuvani-proon-nadayut-psykholohichnu-dopomohu-ukrayintsyam>

Олена ПАЛАМАР

*студентка першого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»*

ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ключові слова: демографічний дисбаланс, смертність, міграція, війна, народжуваність, воєнний стан.

Мета дослідження. Проаналізувати сучасний стан демографічної ситуації в Україні в умовах воєнного періоду і з'ясувати, які є головні зміни та проблеми, а також окреслити потенційні напрямки демографічного відновлення країни.

Виклад основного матеріалу. Демографічна ситуація – це показники, які характеризують кількісний і якісний склад населення, темпи його

зміни, співвідношення основних демографічних процесів: народжуваності, смертності, природного приросту чи зменшення і міграції. Демографічну ситуацію в державах вивчають для того, щоб зрозуміти стан населення, адже саме населення є базовим ресурсом держави. Від нього залежить розмір робочої сили, пенсійні виплати, здатність підтримувати армію та відбудовувати країну.

До основних демографічних показників належать: загальна чисельність населення; природний приріст або зменшення; народжуваність і смертність; середня тривалість життя; вікова і статева структура населення; міграційні процеси.

Перед тим як аналізувати демографічну ситуацію в умовах війни, слід зазначити, що демографічна ситуація в Україні була складною ще до повномасштабного вторгнення. У 2019 році весь світ, включно з Україною, сколихнула така трагедія, як COVID-19. Вже у 2021 році цей вірус став другою за поширеністю причиною смертності в Україні – кожна восьма смерть була безпосередньо пов'язана з цією хворобою. Якщо говорити про максимальну чисельність населення України, то вона була зафіксована після проголошення незалежності України в 1991-1993 роках, це було – 52,2 млн осіб. На початку повномасштабного вторгнення чисельність населення України оцінювалася у 42 мільйони [1]. Уже з цього можна зробити висновок, що й до повномасштабного вторгнення чисельність населення була нестабільною, і за майже 30 років вона скоротилася аж на 10 млн. Скорочення населення відбувалось через три чинники, які формували чисельність населення [1]:

1. Зниження рівня народжуваності та відносно висока смертність. В Україні спостерігається значно вищий рівень передчасної смертності порівняно з європейськими країнами – надто велика частка людей помирає у віці до 65 років.

2. Надзвичайно високий рівень смертності серед чоловіків працездатного віку. Середня тривалість життя в Україні на 7...10 років нижча, ніж у країнах ЄС. Також розрив між тривалістю життя жінок і чоловіків становить приблизно 10 років.

3. Трудова міграція. Спочатку люди їздили за кордон на заробітки, але потім поверталися додому. З часом більшість українців почали залишатися за кордоном, знаходили там роботу, житло. За підрахунками експертів, після офіційного перепису 2001 року за кордоном залишилося близько 2,5 млн українців. Загалом на той момент в Україні проживало 48,5 млн осіб.

Тож головне питання – як змінилася демографічна ситуація після початку вторгнення РФ?

Повномасштабне вторгнення лише загострило всі демографічні проблеми, які в Україні вже були. Під час війни зрозуміло, що смертність

значно зросла, мінімум вдвічі, оскільки загинула велика кількість військових на фронті, а серед мирного населення – через ракетні удари та атаки «шахедами» [2, с 237]. За даними, опублікованими Генеральною прокуратурою України в квітні 2023 року, з початку повномасштабної війни загинуло близько 10 тисяч українських мирних жителів, серед них майже 1000 невинних дітей. Крім того, через війну з України втекли мільйони людей, рятуючись від небезпеки. Більшість із них виїхали до країн Європейського Союзу [3]. За даними ООН, у перші місяці війни Україну покинули 8,2 млн людей, а ще близько 8 млн стали внутрішніми переселенцями – тобто залишили свої домівки, але залишились в межах нашої країни [3]. Також війна призводить до загального зростання рівня смертності не лише через бойові дії, а й через погіршення стану здоров'я населення. Багато людей страждають від загострення хронічних хвороб, оскільки через війну значно ускладнився доступ до медичної допомоги, особливо в прифронтових зонах – частина лікарень зруйнована або працює з деякими ускладненнями, не вистачає лікарів і необхідних ліків. До цього всього додається постійний стрес, у якому живе більшість населення. Стрес дуже негативно впливає на імунітет і загальний стан здоров'я, що призводить до зростання дуже важких хвороб.

Також, не менш вагома причина демографічних проблем – це скорочення народжуваності [4]. Люди не хочуть народжувати дітей в умовах небезпеки та нестабільності. Це – захисна реакція суспільства. Особливо помітно це стало в 2024-2025 роках. Адже у 2022-2023 роках ще народжувалися діти зачаті до початку війни і загалом багато людей ще мали надію, що війна скоро закінчиться. Але вже в 2024-2025 роках ситуація загострилась і ми бачимо суттєве падіння народжуваності. За перше півріччя 2024 року в Україні смертність майже втричі перевищила народжуваність. За цей період народилося всього 176,1 тисячі дітей, а померло 495,1 тисячі людей [5]. Це означає, що наша країна продовжує втрачати населення шаленими темпами. Сьогодні Україна входить до числа країн з найнижчими показниками народжуваності у світі. За оцінками ООН, від початку повномасштабного вторгнення населення України скоротилося щонайменше на 10 мільйонів людей. І це не лише втрати на фронті чи серед цивільних, а й через масовий виїзд людей за кордоном і через те, що значна частина українців не поспішає повертатися додому. Усі ці процеси – це дуже серйозний виклик для майбутнього України [3]. Зараз ці демографічні проблеми впливають погано на економіку, систему освіти, охорону здоров'я і загалом на всю перспективу відновлення країни після війни. Очевидно, що навіть після закінчення війни багато людей не повернуться додому в Україну, через зруйновані домівки, страх і болючі спогади.

Зараз демографічна ситуація в Україні є однією з найскладніших за всю історію нашої держави. І справа не лише у війні, ці проблеми

накопичувались роками. Ще до війни ми спостерігали поступове зменшення кількості населення через низьку народжуваність, високу смертність та масштабну трудову міграцію. Населення скорочується, під час війни помирає багато людей і так само багато людей покидають Україну в пошуках безпечного життя. Однак, незважаючи на складну ситуацію в нас в країні, я впевнена що ще можна все змінити, але просто потрібен час. Все що може зараз робити держава – це підтримувати зв'язок з українцями, які зараз живуть за кордоном. Для цього потрібно створювати спеціальні програми й організації, які допоможуть працювати з нашими мігрантами, діаспорою та тими, хто може захотіти повернутись додому [6]. Люди повинні відчувати, що вони важливі для України і що вони можуть бути корисними – як за кордоном, так і в самій Україні. Також важливим є створення належних умов безпеки життя і навчання для дітей в усіх регіонах України, в умовах війни особливо важливо гарантувати їм право на безпечне перебування у школах, садочках, університетах наскільки це є можливим. Окрему увагу слід приділяти дітям-сиротам, яких війна позбавила батьківського піклування, адже вони потребують державного захисту, підтримки і створення комфортних умов проживання.

Висновки. Демографічне питання сьогодні – це не просто статистика. Від нього залежить майбутнє нашої країни: чи буде кому працювати, навчати дітей, захищати країну. Тому відновлення населення та створення належних умов для майбутнього держави має стати одним із головних напрямів державної політики.

Список використаних джерел

1. Соціально-демографічна ситуація в Україні: шляхи подолання наслідків війни. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/sotsialno-demografichna-sytuatsiya-v-ukrayini-shlyakhy-podolannya>
2. Напорчук Д. Демографічна ситуація в Україні в умовах воєнного конфлікту. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2024. Вип. 11. С. 235–240. URL: <https://mdes.khmn.edu.ua/index.php/mdes/article/view/314/291>
3. Rogoża J. Ukraine in the face of a demographic catastrophe. *OSW*. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2023-07-11/ukraine-face-a-demographic-catastrophe>
4. Народжуваність в Україні знизилася на 28 % від початку повномасштабної війни. URL: https://opendatabot.ua/analytics/birth-crisis-2023?fbclid=IwAR3WC4Ecfp2yE5SAUU-Kk3s20qt9vtBBdCZM963_YP6xIXI57vpsvdjm-40

5. Скільки людей народжується і помирає в Україні. *Слово і Діло*. 13.05.2025. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2025/05/13/infografika/suspilstvo/skilky-lyudej-narodzhuyetsya-pomyraye-ukrayini>

6. Нестерова І. В Україні ситуація з населенням – “катастрофічна”. URL: <https://www.unian.ua/society/naseleण्या-ukrajini-demografichna-situaciya-katastrofichna-ocinka-eksperta-novini-ukrajini-amp-12888873.html>

Андрій ПЕТРУНЬОК

*студент першого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»*

ПРОБЛЕМИ В ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Ключові слова: екологічні збитки, зелена трансформація, екологічна безпека, вуглецевий слід, сталий розвиток, екосистемні послуги, зелене фінансування.

Мета дослідження: виявити проблеми, що виникають в екологічній сфері в умовах війни та повоєнного відновлення.

Виклад основного матеріалу. У цьому дослідженні я вирішив заглибитись в екологічну політику – напрям, який, попри всю важливість, часто опиняється на периферії уваги. Та після повномасштабного вторгнення РФ все змінилося. Те, що раніше здавалось далеким і «ненагальним», стало відчутним і болючим: зруйновані заводи, отруєні річки, вигорілі ліси. Це – не абстракції з новин, а справжня загроза для нашого майбутнього. Якщо ми мріємо про країну, яка не просто виживе, а стане кращою після війни – питання екології має звучати голосно.

Основні проблеми в екологічній сфері в умовах війни [1]. Понад третина заповідних територій або під окупацією, або в зоні бойових дій. Особливо болісно – ситуація з Дніпром після підризу Каховської ГЕС. Це – екологічна катастрофа зі складними, довгостроковими наслідками. Лісові ресурси. Пожежі, вирубки, міни. Українські ліси горять і вибухають. І навіть якщо вогонь згас – відновлення природи забирає роки. Відсутність можливості моніторингу на окупованих територіях. Заміновані території і фронтова лінія.

Що кажуть цифри (2013–2023)? Викиди CO₂: зменшилися з 305 до 143 млн т. Але це – не перемога, а наслідок падіння промисловості. Ліси:

їхня частка в площі країни знизилась з 15,9 до 14,8 %. Тривожний сигнал. Зелене фінансування: зросло з 1,2 до 3,7 %. Маленький, але важливий прогрес. Забруднення води: зросло з 900 до 1120 млн кубометрів. І це дуже серйозно. Загальні екологічні збитки: вже перевищили 56 млрд дол. США. І це ще не остаточна сума [2].

Так, деякі показники виглядають краще – але це скоріше наслідок руйнування, ніж правильних рішень. Природа кричить, і ми маємо навчитися її чути.

У 2024 році глобальні викиди CO₂ досягли максимального рівня в 40,8 млрд т. Найбільшими забруднювачами є Китай, США та Індія. Не зважаючи на інвестиції в альтернативні джерела енергії, перехід до «зелених технологій» відбувається повільно. А зростання викидів триває з 2021 року. Основні джерела забруднюючих викидів – промисловість, енергетика, транспорт та переробна галузь викопного палива. Ще більший вплив на клімат ніж CO₂, має метан [3].

Що маємо позитивного? Підтримка ззовні – ЄС, Світовий банк, ООН. Це не просто допомога, а шанс побудувати краще майбутнє. Екологічні ідеї дедалі частіше звучать в урядових кабінетах і громадських ініціативах. Після війни - шанс почати з чистого аркуша, і зробити його зеленим.

Що болить? Екологія досі не в центрі уваги політиків. Ми не маємо повної картини шкоди – а без неї складно щось ефективно планувати. Зелені технології впроваджуються надто повільно: брак коштів, обережність, війна.

Що можна зробити? Створити реєстр усіх екологічних збитків – і мати план, як їх усувати. Розвивати екологічне міське планування: електротранспорт, теплоізоляція, парки і дерева замість бетону. Вбудувати екологічний моніторинг навіть у військову логістику – довкілля не чекає мирного часу. Будинки – енергоефективні. Транспорт – чистий. Міста – з деревами, а не лише з парковками. Це не фантазія, а завдання для реалізації державної політики.

Висновки. Екологія має бути не в додатку до реформ, а в їх основі. Місцеві громади мають отримати повноваження і ресурси: щоб самі могли захищати довкілля. А сучасні технології є нашими союзниками: супутники, відкриті дані, екологічні карти. Головне – не забувати, що природа – це не щось «там десь». Це – ми. Наше повітря. Наша вода. Наші ліси. І наше майбутнє [4]. Війна виснажила нас і забрала багато – людей, природу, час. Але саме тепер у нас є шанс усе почати наново. І не як раніше, а краще.

Список використаних джерел

1. Environmental Impact of the War in Ukraine. URL: <https://www.unep.org/resources/report/environmental-impact-conflict-ukraine-preliminary-review>
 2. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/10/zb_dov_22.pdf
 3. Года М. Рекордні викиди CO₂: чому зелені технології не зупиняють кліматичну кризу. *24Техно*. 07.07.2025. URL: https://24tv.ua/tech/globalni-vikidi-co2-2024-rotsi-dosyagli-rekordnogo-rivnya-shho_n2864358
 4. Міжнародний фонд відродження. URL: <https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2023/11/analitichnij-dorobok-granteriv-epaiu-protyagom-2020-2023-rokiv.pdf>
-

Дар'я ПИСАРЕНКО

*студентка першого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»*

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА МЕДИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВETERANІВ ТА ВETERANOK В УКРАЇНІ

Ключові слова: державна політика медичної реабілітації, медична реабілітація, ветеран/-ка.

Мета дослідження: виявити основні проблеми державної політики медичної реабілітації ветеранів/-ок в Україні політики та надати рекомендації органам влади щодо підвищення результативності та ефективності політики.

Актуальність даної роботи обумовлена сучасними викликами, які постають перед Україною у сфері державної політики підтримки ветеранів/-ок. Це питання є надзвичайно важливим у контексті нинішніх обставин і потребує системного аналізу та розгляду.

Виклад основного матеріалу. До 2014 року поняття «ветеран/-ка» здебільшого асоціювалося з особами похилого віку, які брали участь у Другій світовій війні. Однак із початком російської агресії в цьому ж році значення цього терміну зазнало трансформації, адже ветеранами/-ками стали не лише представники старших поколінь, але й наші сучасники – батьки, діти, брати, сестри, друзі, які захищають Україну на передовій [1].

Критичність цієї теми зумовлена багаторічною війною, що триває і нині, під час якої українські військові борються за незалежність, територіальну цілісність і суверенітет держави, зазнаючи значних людських і матеріальних втрат. Водночас Росія щоденно порушує норми міжнародного права, здійснюючи воєнні злочини та акти геноциду, жертвами яких стають українські захисники/-ці. У таких умовах ветерани/-ки зіштовхуються із численними проблемами, що вимагають належної підтримки, а також результативних реінтеграційних програм. Особливої уваги потребує медична реабілітація та лікування ветеранів/-ок, яка є невід'ємною складовою їхньої адаптації до мирного життя. Ця реабілітація є не лише державною відповідальністю, але й моральним обов'язком українського суспільства в цілому. Політика держави має бути орієнтованою на створення дієвих механізмів медичної допомоги й реабілітації, які фінансуватимуться як за рахунок державного бюджету, так і за підтримки громадських організацій, благодійних фондів та міжнародних партнерів.

З 2022 року, внаслідок повномасштабного російського вторгнення, питання взаємодії держави з ветеранами/-ками стало ще більш актуальним. Загальна мобілізація значно збільшила кількість осіб, які після завершення служби потребуватимуть підтримки в медичному лікуванні, психологічній реабілітації, соціальній адаптації. Аналізуючи середній вік військовослужбовців, які стануть ветеранами/-ками в майбутньому, можна зазначити, що він переважно знаходиться в межах від 25 до 45 років. Це працездатне населення, для якого політика, заснована виключно на пільгах, є недостатньо результативною [2]. Це нам каже про те, що медична реабілітація ветеранів та ветеранок України є важливою не тільки з моральної точки зору, а ще і зі стратегічної, їхня фізична та ментальна стабільність дає їм можливість бути економічно активними, працювати, сплачувати податки, користуватися товарами та послугами, тим самим підвищуючи загальний рівень ВВП і загалом економічний стан нашої держави.

Державі слід зрозуміти, що ветерани/-ки є не проблемою для суспільства, а його цінним ресурсом і потенціалом для відбудови держави. Їхній внесок у захист Батьківщини має бути визнаний належним чином, а роль держави й суспільства полягає у створенні умов для їхнього гармонійного повернення до життя в мирних умовах. Як слушно зазначив Дмитро Козацький (позивний Орест): «ветерани – це громадяни, які заплатили більше, ніж податки» [3].

Станом на 25 липня 2024 року в Україні є 1,3 млн ветеранів/-ок. Приблизно 80 % із них – мобілізовані люди. Про це заявив заступник Міністра у справах ветеранів України [4]. Очікується, що до завершення

війни кількість ветеранів/-ок разом із членами їхніх сімей становитиме щонайменше 5 млн осіб або приблизно 15 % від загальної чисельності населення України. У відсотковому відношенні це найбільша цифра серед інших країн, у яких також є ветерани/-ки та ветеранські політики [5].

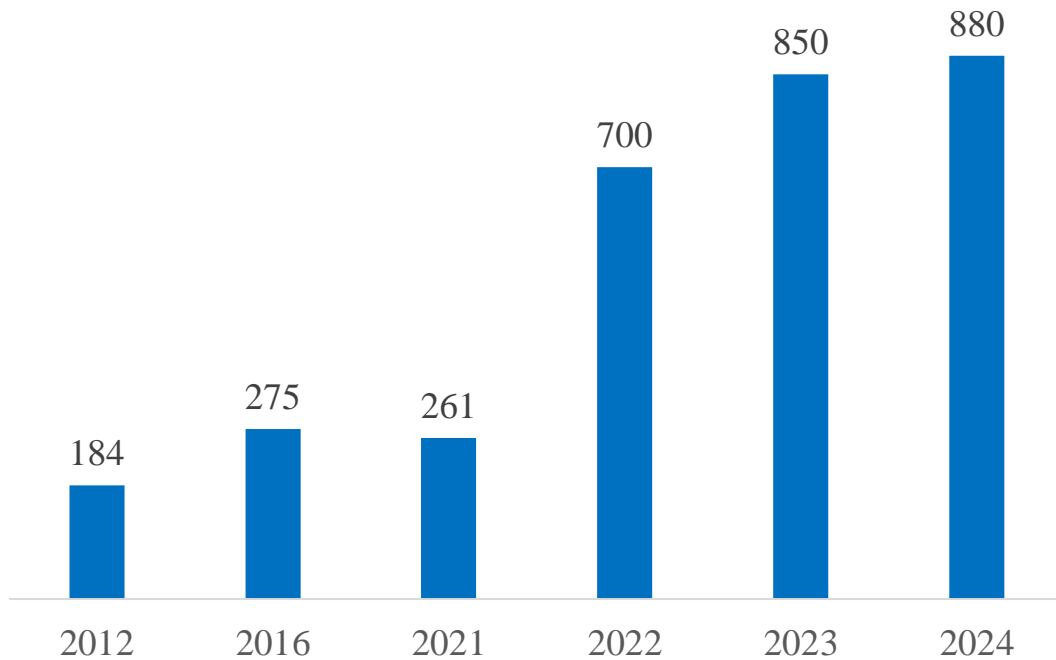

Рисунок 1 – Динаміка чисельності Збройних Сил України, тис. осіб, 2012-2024 рр. (узагальнено авторкою на основі джерел [6] та [7])

Як бачимо, відповідно до статистики, число людей, які захищають Україну, сьогодні налічує сотні тисяч, і ця цифра постійно зростає. У зв'язку з цим питання підтримки ветеранів/-ок має надзвичайно важливе й актуальне значення. Держава вже зараз, під час активної війни та бойових дій, не чекаючи їх завершення, зобов'язана розробити комплексну ветеранську політику. До неї повинні входити механізми допомоги та реінтеграції захисників і захисниць у цивільне життя, зокрема забезпечення медичної підтримки та реабілітації.

Упродовж тривалого часу державна політика України щодо ветеранів/-ок залишалася під значним впливом радянської спадщини, часто не відповідаючи реальним потребам самих ветеранів/-ок і їхніх родин. Основний акцент ветеранської політики був зосереджений на символічних аспектах, таких як вшанування учасників радянських воєн у рамках пам'ятних дат та надання різноманітних пільг. Однак цей підхід переважно зводив ветеранів/-ок до ролі пільгоотримувачів, що мало нерезультативний вплив на їхнє життя. Така модель не сприяла реінтеграції ветеранів/-ок у суспільство і не забезпечувала їхньої повноцінної адаптації до цивільного

середовища. Інші аспекти підтримки, такі як реабілітація, психологічна допомога, професійне навчання та перекваліфікація для успішної адаптації до цивільного життя, залишалися поза межами належної уваги [8]. Початок війни на сході України, а пізніше – повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році, різко підняли важливість питань ветеранської політики. Це призвело до необхідності системних реформ у сфері державної підтримки ветеранів/-ок та їхніх родин, оскільки стара модель більш не відповідала сучасним викликам, реаліям та потребам.

Аналізуючи вже сучасну ветеранську політику в Україні, можна сказати, що вона на правильному шляху свого розвитку та формування, орієнтована на комплексну підтримку ветеранів/-ок та їхніх родин та розуміє важливість врахування реальних потреб ветеранів/ветеранок, сприяючи їхній повноцінній реінтеграції в суспільство. Особливо це стає очевидним у порівнянні з розвитком ветеранської політики до 2022 року, що дає підстави для позитивної оцінки наявних змін. Утім, це також підкреслює потребу в подальшому вдосконаленні, особливо в аспектах нормативно-правового регулювання, доступності послуг і впровадження інноваційних технологій.

Серед рекомендацій щодо механізмів підвищення результативності реалізації державної політики медичної реабілітації ветеранів/-ок України зазначу такі:

1) прискорити ухвалення законопроекту про основні засади державної ветеранської політики;

2) внести зміни до стратегії ветеранської політики на період до 2030 року та стратегії формування системи повернення з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року, оскільки будь-яка стратегія має складати із чіткої структури, де наявна візія, стратегічні цілі, які впливають із формування візії, завдання по системі SMART до кожної стратегічної цілі та план заходів на кожен рік виконання стратегії до кожного завдання;

3) підвищити рівень сприйняття українським суспільством ветеранів/-ок;

4) впроваджувати інформаційні кампанії та освітні проекти, які висвітлюють внесок ветеранів/-ок у захист країни, героїзують їхній статус; збільшити державні послуги на аутсорсингу, адже запровадження аутсорсингу для надання державних послуг, зокрема медичної та психологічної допомоги, може суттєво підвищити їхню якість, ефективність і результативність [11];

5) створити на рівні українських територіальних громад структури, подібні до власних департаментів ветеранів/-ок кожного штату США, чітко

визначити повноваження таких підрозділів і забезпечити їх необхідними ресурсами;

б) стимулювати ветеранів/-ок йти на державну службу, щоб забезпечити якісні й релевантні послуги [11];

7) створити пілотний проєкт ветеранських центрів (будинків ветеранів) відповідно до досвіду Хорватії– державних установ, які забезпечують всебічну підтримку ветеранам/-кам та постраждалим від війни [12];

8) зменшити диспропорцію між різними регіонами України у якості та доступності різних видів послуг, зокрема медичних;

9) збільшити випадки державно-приватного партнерства (ДПП) у сфері медичної реабілітації ветеранів та ветеранок;

10) забезпечити проінформованість ветеранів/-ок про їхні можливості та гарантії.

Висновки. Медична реабілітація, як невід’ємна складова реінтеграції ветеранів/-ок у суспільство, залишається одним із основних викликів для України в умовах наслідків російсько-української війни. Тому країні вкрай важливо продовжувати рух у напрямку вдосконалення державної ветеранської політики, враховувати міжнародний досвід у сфері медичної реабілітації, забезпечуючи доступність і високу якість послуг. Крім того, необхідно інтегрувати інноваційні технології та оперативно реагувати на нові виклики, пов’язані з війною.

Список використаних джерел

1. Кріцька В. Як в Україні допомагають ветеранам. *Ukrainianer*. 12 вересня 2023 р. URL: <https://www.ukrainianer.net/yak-dopomahaiut-veteranam/>

2. «Це категорія потужних людей». Міністр у справах ветеранів розповіла про допомогу ветеранам і їхнім родинам. *Radio Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/laputina-intervyu-ministerstvo-dopomoha-veteranam/32422428.html>

3. Як писати про ветеранів. *Рекомендації для журналістів від Українського ветеранського фонду*. URL: https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/09/how_to_write_about_veterans.pdf

4. В Україні 1 мільйон 300 тисяч ветеранів: як їх підтримують. *Суспільне*. URL: <https://surl.li/awsqcp>

5. Герсак В. Чому ветеранська політика в Україні не є ефективною? *Кореспондент*. URL: https://blogs.korrespondent.net/blog/politics/4705347/?fbclid=IwY2xjawEXLYxleHRuA2FlbQIxMAABHeIyAvJZASZ64rCCd4vMNnqh3vZSsej5ffryASV7pKQ9TNTi3gpP7LAA_aem_ttPZSBOoUOvoWD4hbUImpw

6. Яка чисельність ЗСУ у 2024 році: скільки військових перебуває на фронті. *Факти*. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20250604-yaka-chyselnist-zsu-u-2025-roczy-skilky-vijskovykh-perebuvaeye-na-fronti/>

7. Інтерв'ю Президента України Володимира Зеленського німецькому телеканалу ARD. URL: <https://youtu.be/NnH75tFS96o?si=QY4UrFotM2e Wk26>

8. Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо формування державної політики у сфері соціального захисту ветеранів та членів їхніх сімей з урахуванням досвіду законодавчого регулювання соціальної підтримки ветеранів у США, Державі Ізраїль, Великій Британії, Канаді та Республіці Хорватія. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32547.pdf>

9. Про основні засади державної ветеранської політики щодо ветеранів / ветеранок російсько-української війни, ветеранів / ветеранок, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України : законопроект. *Міністерство у справах ветеранів*. URL: <https://surli.li/eypxwx>

10. Стратегія ветеранської політики на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2024-%D1%80#n248>

11. «Це категорія потужних людей». Міністр у справах ветеранів розповіла про допомогу ветеранам і їхнім родинам. *Radio Свобода*. URL: <https://surli.cc/altntg>

12. Veteran center reconstruction. *GIN*. 2018, Nov. 27. URL: <https://gin.hr/en/veteran-center-reconstruction/>

Софія ПОЛИЦУК

*студентка першого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»*

РЕІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ НА РИНКУ ПРАЦІ: ВИКЛИКИ, МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Ключові слова: ринок праці, ветеран, професійна адаптація, економічна реінтеграція, людський капітал, соціальна політика, стигматизація.

Мета дослідження: виявити проблеми, що виникають у ветеранів на ринку праці після повернення з війни.

Виклад основного матеріалу. Після 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році, Україна була вимушена зіткнутися з безпрецедентним соціальним викликом: необхідністю повернення сотень тисяч ветеранів до мирного та цивільного життя. У цьому тексті йдеться про реальний стан справ із працевлаштуванням військових, які закінчили службу, а також про перешкоди – економічні, психологічні, інституційні – що є на їхньому шляху. Водночас, увагу приділено ініціативам і програмам, які вже працюють, і тим можливостям, які відкриває інтеграція ветеранів у ринок праці для суспільства [1].

На сьогоднішній день, за різними оцінками, в Україні нараховується понад 1,3 млн ветеранів. І кожного дня ця цифра зростає. Ветерани – це не лише люди в камуфляжі, це – батьки, викладачі, менеджери, інженери, лікарі, архітектори яким тепер потрібно заново знаходити себе у зміненому світі. І серед усіх запитів, з якими вони повертаються, одним із найболючіших є –працевлаштування. Хоча і пройшло майже 11 років з моменту як розпочалась війна в Україні, але ,на жаль, ні наша держава ні люди – не змогли пристосуватись до цього «нового життя» [2].

Війна, зруйнувала безліч структур: і підприємства, і ринки, і плани на життя. Але водночас створила нові соціальні зв'язки, нові знання, нову мобілізацію і новий етап життя. У цьому сенсі ветерани не просто повертаються до ринку праці – вони його переозначають [3].

Основні проблеми [4]. Повернення ветерана з фронту – це не просто зміна місця дислокації. Це – кардинальна зміна середовища, в якому доводиться знову шукати себе, часто без жодного «плавного входу». На жаль, система в Україні досі не створила умов для передбачуваного й індивідуалізованого шляху працевлаштування для військовослужбовців. Кожен ветеран стикається з великим переліком типових проблем:

1. Психоемоційне виснаження та ПТСР. Багато хто не може повернутися до колишньої професії або не готовий одразу приступити до інтенсивної праці. При цьому роботодавці не завжди усвідомлюють, що людині може знадобитися підтримка, а не «пільги». Деякі навіть побоюються брати ветеранів на роботу через ПТСР

2. Дефіцит актуальних професійних навичок. Часто ветерани – це молоді чоловіки або жінки, які вступили в армію одразу після університету або замість нього. За час служби цивільний світ встиг сильно змінитися: нові технології, нові вимоги, нові ринки.

3. Стигматизація. Не секрет, що частина роботодавців ставиться до ветеранів із пересторогою. Це може бути через побоювання щодо психологічної нестабільності або упередження, які нав'язані медіа. Ця проблема напевно і є самою вагомою і неприємною.

4. Невизначеність політик та підтримки. Так, існує Міністерство ветеранів, існують програми перекваліфікації, є волонтерські ініціативи. Але відсутня єдина координація, а досвід одного регіону часто ніяк не резонує з іншим.

5. Гендерні бар'єри. Жінки-військові, які проходять через схожі трансформації, стикаються ще й із «подвійною дискримінацією» – як ветерани і як жінки. Їхні історії часто взагалі залишаються поза фокусом державної політики.

Дані та динаміка (2014-2024) [5]. Якщо говорити мовою цифр та статистики, тут тенденції – більш ніж показові. До 2022 року рівень безробіття в Україні коливався в межах 8...10 %, із певними регіональними коливаннями. Повномасштабна війна кардинально змінила ситуацію – за даними Міжнародної організації праці, в 2022 році безробіття сягнуло майже 20 %.

Стосовно ветеранів, конкретної статистики довгий час просто не існувало. Лише з 2021-2022 рр. зусиллями таких організацій як Veteran Hub, Cedos, IREX почали з'являтися перші аналітичні зрізи. За результатами одного з досліджень 2023 року, близько 34 % опитаних ветеранів не мали стабільної роботи або працювали неофіційно.

Ще один цікавий показник: близько 15 тис. ветеранів стали підприємцями або відкрили малий бізнес, що свідчить про високий рівень мотивації до самозайнятості і роботи в цілому. Але більшість із них вказували на нестачу доступного стартового капіталу, бюрократичні бар'єри та складнощі з оподаткуванням. Ці всі проблеми, які виникають у ветеранів при бажанні чогось «свого» – це показник відсутності підготовки і бажання країни, адекватно повернути наших захисників та захисниць до цивільного життя.

Попри всі ці проблеми, варто визнати, що за останні роки зроблено чимало, аби хоч частково вирівняти ситуацію. У державному секторі, хоч і повільно, але запрацювали центри ветеранського розвитку, а в приватному секторі з'являються соціально відповідальні бізнеси, які свідомо беруть ветеранів на роботу. Приклади є [6].

Veteran Hub – простір, який виконує роль навігаційного центру: від юридичної допомоги до психосоціальної підтримки. У 2023 році там пройшли перекваліфікацію понад 500 осіб, а ще більше – отримали першу консультацію щодо можливостей працевлаштування.

Програма «Робота»: дозволяє отримати мікрогрант (до 250 тис. грн) на відкриття малого бізнесу. Серед учасників – чимало ветеранів, хоча процес подачі заявки досі потребує спрощення.

Проекти IREX, «Повернись живим» та УКФ інвестують у професійне навчання ветеранів мистецтву, ІТ, менеджменту, агросектору. Тобто,

ключове – не просто знайти будь-яку роботу, а таку, яка відповідає потенціалу людини.

Соціальне підприємництво: зростає кількість кейсів, де ветерани самі створюють бізнес і беруть на роботу побратимів. Такі ініціативи будуються не на жалю, а на довірі та взаємоповазі – і це один із найуспішніших напрямів.

Міжнародний досвід: на що можна орієнтуватися [7]

У США та Великій Британії вже десятиліттями існують комплексні політики підтримки ветеранів. Вони далеко не ідеальні, але мають одну важливу рису: інтеграція ветеранів – це справа не лише держави, а всього суспільства.

У США діє програма Transition Assistance Program (TAP), яка починається ще до завершення служби. Людину поступово вводять у ринок праці: вчать писати резюме, проводять кар'єрні консультації, організовують стажування. Така підготовка – це запорука «м'якої посадки». І в Україні це також варто зробити. Така програма, зберегла б багато часу та нервів ветеранів.

У Канаді – окремі податкові пільги для компаній, які беруть на роботу ветеранів. Крім того, поширеною є практика менторства, коли цивільні спеціалісти супроводжують ветеранів у процесі адаптації.

В Ізраїлі кожному демобілізованому надається фінансова «подушка» на перекваліфікацію та пошук житла. Це дозволяє уникнути ситуації, коли ветеран залишається сам на сам із купою побутових і психологічних проблем.

Висновки. Реінтеграція ветеранів у ринок праці – це не одноразова акція, а довгостроковий процес, що вимагає комплексного бачення. На індивідуальному рівні – це історії про вміння почати спочатку. На державному – виклик, який не можна вирішити лише гаслами. А на рівні суспільства – це тест на зрілість. Сильна економіка після війни – це не лише про інвестиції та відновлення інфраструктури. Це – про людей. І ветерани можуть стати її опорою, якщо ми зуміємо побудувати мости, а не стіни. Варто всім пристосовуватися до змін, адже життя вже ніколи не стане колишнім.

Список використаних джерел

1. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22 жов. 1993 р. № 3551-XII.
2. Міністерство у справах ветеранів України. URL: <https://mva.gov.ua>
3. Veteran Hub. URL: <https://veteranhub.com.ua>

4. Cedos (2023). Реінтеграція ветеранів у цивільне життя: виклики та потреби. URL: <https://cedos.org.ua>
 5. Програми підтримки ветеранів. *IREX в Україні*. URL: <https://irex.org>
 6. Програма «єРобота». Портал «Дія». URL: <https://diia.gov.ua>
 7. Impact of the war on employment in Ukraine. URL: <https://ilo.org>
 8. Transition Assistance Program (TAP). URL: <https://benefits.va.gov/tap/>
 9. Services and Support for Veterans. URL: <https://www.canada.ca>
 10. Український ветеранський фонд. Аналітика та проєкти. URL: <https://veteranfund.com.ua>
-

Anastasiia PROKHORENKO

*3-rd year student of the educational program
“Public and Private Governance”*

NEW URBANISM IN URBAN TRANSPORT POLICY: A COMPARATIVE ANALYSIS OF EUROPEAN PRACTICES

Keywords: New Urbanism, transport policy, transport, urbanism, smart city.

Research aim: research how the principles of New Urbanism have been implemented in the transport policies of several European Union cities and define challenges and opportunities for integrating New Urbanism principles in Kyiv to foster a more sustainable and people-centric urban environment.

Main part. New Urbanism emerged in the United States in the 1980s as a direct response to the negative consequences of post-war urban planning, which prioritized automobiles and led to suburban sprawl, the decline of historic city centers, and increased car dependency [1]. This movement advocates for a return to traditional, compact, and walkable urban forms. Its core principles, codified in the Charter of the New Urbanism by the Congress for the New Urbanism, include walkability, connectivity, mixed-use and diverse communities, high-quality urban design, and environmental sustainability [2]. A central principle is transit-oriented development, which organizes communities around high-quality public transport hubs, placing essential services within a 10-minute walk [3].

The most visible application of New Urbanism principles in Europe is the prioritization of active mobility, particularly cycling. Amsterdam and Copenhagen stand as world-leading examples of how cities can fundamentally

shift from car-centric to people-centric transport systems. Historically, both cities faced a surge in automobile ownership after World War II, leading to urban planning that favored cars at the expense of cyclists and pedestrians. In Amsterdam, the share of cycling trips plummeted from 80 % in the 1950s to just 20 % by the 1970s. A turning point came in the 1970s, driven by two critical factors: the 1973 oil crisis, which exposed the vulnerability of car dependency, and widespread public protest against rising traffic fatalities, especially among children, exemplified by the “Stop de Kindermoord” (Stop the Child Murder) movement [4]. In response, Amsterdam initiated a long-term strategy focused on creating a comprehensive, city-wide network of physically separated and protected cycle paths. This was complemented by policies to reduce car dominance, such as creating car-free zones, lowering speed limits, and establishing *fietsstraten* (bicycle streets) where cyclists have priority [4]. Crucially, cycling was integrated with public transport, with massive investments in secure bicycle parking at train stations to facilitate seamless multi-modal journeys. Copenhagen’s journey mirrors Amsterdam’s, with the 1973 oil crisis also serving as a major catalyst for change [5]. The city’s landmark achievement was the pedestrianization of its main commercial artery, Strøget, in 1962. Initially a controversial experiment, its success in boosting business and public life led to its permanence and expansion, creating one of the world's longest pedestrian-only zones. This commitment to reclaiming space for people aligns perfectly with the core goals of New Urbanism. Like Amsterdam, Copenhagen invested heavily in a network of high-quality cycle paths and traffic-calming measures to enhance safety. A key element of Copenhagen's success is its data-driven approach. Since 1996, the city has published a bi-annual “Bicycle Account” to track progress, identify infrastructure gaps, and engage citizens. This analysis has quantified the socio-economic benefits, demonstrating that each kilometer travelled by bicycle yields a net societal gain, whereas car travel results in a net loss [6].

A core principle of New Urbanism is reducing the need for private vehicles through high-quality, integrated public transportation. Copenhagen’s “Finger Plan” of 1947, which directed urban growth along five rail corridors separated by green wedges, stands as a foundational example of transit-oriented development, long before the term was created [3]. This legacy continues with modern developments like the Ørestad district, a linear city built around an above-ground metro line, intentionally designed to be sustainable and limit car use. The city’s transport policy emphasizes the seamless integration of its metro, S-trains, and buses, ensuring high frequency, reliability (the metro runs 24/7), and easy transfers, often facilitated by co-located bike parking. Tallinn, the capital of Estonia, offers a contrasting yet equally insightful case study from a post-Soviet context. Soviet-era planning left a legacy of functional zoning, with

large housing estates separated from commercial and industrial areas, and a public transport system that was often underdeveloped. After 1991, the city experienced rapid suburbanization and a sharp increase in car ownership. In a bold and unique policy move, Tallinn introduced fare-free public transport for all registered residents in 2013, making it the largest city in the world with such a scheme. While the primary goals were to increase mobility for lower-income groups and incentivize resident registration for tax purposes, the impact on shifting modal share was moderate. Studies showed that the fare-free policy itself contributed to a 1.2 % rise in ridership, with much of the overall growth attributed to simultaneous service improvements, such as increased frequency and dedicated bus lanes [7]. This highlights a crucial lesson: while financial incentives can play a role, the quality and integration of the infrastructure itself are paramount. Tallinn continues to invest in this area, extending tram lines and participating in the high-speed Rail Baltica project, which aims to better connect the Baltic states with the rest of Europe by rail [8].

The transport system of Kyiv, Ukraine, presents a stark contrast to these EU examples and illustrates the profound challenges in applying New Urbanism principles within a system shaped by a Soviet past and rapid, unregulated post-Soviet automobilization. While Kyiv possesses a strong foundational public transport network, with the metro serving as the high-capacity backbone, the system as a whole is fragmented and struggles to compete with the private car. Unlike the integrated systems of Copenhagen or Amsterdam, Kyiv lacks a universal ticketing system that covers all modes of transport (metro, municipal buses, marshrutkas), making transfers cumbersome and inefficient. The quality of service is often low, with an ageing vehicle fleet, inconsistent schedules, and severe overcrowding during peak hours, which incentivizes those who can afford it to opt for private cars. Furthermore, the infrastructure for active mobility is critically underdeveloped. In sharp contrast to the comprehensive networks in Dutch and Danish cities, Kyiv's cycling infrastructure is fragmented, poorly maintained, and often unsafe, forcing cyclists to share roads with heavy traffic. Pedestrian infrastructure suffers from similar neglect, with poorly maintained sidewalks, a lack of accessibility for people with limited mobility, and dangerous road crossings. These conditions create a hostile environment for non-motorized transport, directly contradicting the New Urbanist ideal of a walkable, people-friendly city.

Conclusions. The comparative analysis of Amsterdam, Copenhagen, and Tallinn demonstrates that the successful implementation of New Urbanism in transport policy is a result of long-term, holistic, and politically supported strategies. The key to their success lies in a fundamental shift in priorities: from moving cars to moving people. These cities have shown that investing in high-quality, integrated public transport and creating safe, continuous networks for

cycling and walking are not merely amenities, but essential components of an economically vibrant, environmentally sustainable, and livable city. For Kyiv to move towards this model, a comprehensive transport reform grounded in New Urbanist principles is necessary. The immediate priority should be the creation of a fully integrated transport system with a single electronic ticket valid across all modes, including private operators. Public transport must be given priority on the roads through an expanded network of dedicated bus and tram lanes. Following European best practices, Kyiv should strategically reduce car dominance. This includes comprehensive parking reform with stricter enforcement, the development of Park & Ride (P+R) facilities on the city's outskirts and exploring the implementation of a congestion charge for the central districts. A massive investment in creating a safe, connected, and high-quality network of segregated bicycle lanes and accessible, well-maintained pedestrian infrastructure is crucial to providing a viable alternative to car travel. Kyiv should also adopt design concepts like Barcelona's "superblocks" or the "15-minute city" to reclaim street space for people, creating more green areas, public squares, and recreational zones, particularly in dense residential areas.

References

1. Duany, Andres, Elizabeth Plater-Zyberk, and Jeff Speck. *Suburban Nation: The Rise of Sprawl and the Decline of the American Dream*. Farrar, Straus and Giroux, 2000.
2. The Charter of the New Urbanism | CNU. Accessed June 8, 2025. URL: <https://www.cnu.org/who-we-are/charter-new-urbanism>.
3. Transit Oriented Development in Copenhagen, Denmark: From the Finger Plan to Ørestad. ResearchGate, October 22, 2024. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jtrangeo.2012.01.009>.
4. Dekker H.-J. (2022). Citizen Expertise: Urban Activism Shapes Local Cycling Policy in the 1970s. In: *Cycling Pathways: The Politics and Governance of Dutch Cycling Infrastructure, 1920-2020*, 217–66.
5. Gössling, S. (2013). Urban transport transitions: Copenhagen, City of Cyclists. *Journal of Transport Geography*, 33: 196–206.
6. The Bicycle Account URL: <https://www.scribd.com/document/805956386/The-Bicycle-Account-2022-2420>.
7. Cats, O., Yusak O. S., and Triin R. (2017). The Prospects of Fare-Free Public Transport: Evidence from Tallinn. *Transportation*, 44, no. 5: 1083–1104.
8. Rail Baltica. URL: <https://www.railbaltica.org/>

Анна САМОЙЛЕНКО

*студентка першого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»*

МОНОПОЛІЯ УКРЗАЛІЗНИЦІ ЯК БАР'ЄР НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Ключові слова: Укрзалізниця, монополія, євроінтеграція, конкуренція, залізнична інфраструктура, тарифна політика, реформи в транспортній сфері, європейські стандарти.

Мета дослідження полягає в оцінюванні впливу монопольного статусу Укрзалізниці на виконання зобов'язань України в рамках Угоди про асоціацію з ЄС, зокрема в частині лібералізації ринку залізничних перевезень, інфраструктурної сумісності та розвитку конкуренції згідно з європейськими стандартами.

Виклад основного матеріалу. Укрзалізниця – це візитівка України та невіддільний атрибут її національної інфраструктури, що забезпечує обороноздатність держави. Після повномасштабного вторгнення 2022 року її роль стала особливо помітною: уже в перший місяць конфлікту УЗ евакуювала понад 3 мільйони людей із центра, півдня та сходу України на захід і 400 тисяч – до сусідніх країн [1], ставши головним транспортним хабом для вимушених переселенців. Як пише УНІАН, за три місяці після вторгнення Укрзалізниця перевезла 3,8 млн пасажирів на захід України й 0,6 млн за кордон [2].

Правові та інституційні бар'єри. Проте вже стало очевидним, що ця стратегічна транспортна артерія потребує глибинних реформ. В Угоді про асоціацію із ЄС Україна зобов'язалась вдосконалити нормативно-правову базу залізничного транспорту згідно з європейськими нормами, створити конкурентний ринок і забезпечити рівний доступ до інфраструктури [3]. Водночас у чинному законодавстві досі відчутний вплив радянської моделі: «Укрзалізниця» залишається державною компанією, яка одночасно виконує функції перевізника, власника колій та фактичного регулятора ринку. Це прямо порушує принцип інституційного розділення, який вимагає Директива ЄС 2012/34 [4] про створення єдиного європейського залізничного простору.

За даними Аналітичного звіту Європейської Комісії 2024 року [5], прогрес у реформуванні залізничного сектору залишається призупиненим через відсутність ухваленого закону про залізничний транспорт, попри часткову відповідність технічним стандартам ЄС та наявність затвердженої

Національної транспортної стратегії до 2030 року [6]. Україна також досі не створила окремого органу контролю, який би стежив за справедливим доступом до колій і слідкував за тим, щоб усі учасники ринку дотримувалися правил їх експлуатації.

Проте є і зрушення, на відміну від попередніх редакцій, чинна Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року більше не лишається декларацією: вона супроводжується чітким операційним планом із двома етапами (2025-2027 та 2028-2030 роки), чітко визначеними відповідальними органами, строками й індикаторами виконання. Водночас законопроект №12142 «Про систему та особливості функціонування ринку залізничного транспорту» передбачає протягом трьох років після завершення воєнного стану реорганізувати Укрзалізницю з виділенням оператора інфраструктури та окремих пасажирського й вантажного підприємств, створити Національну комісію з регулювання транспорту та після шестирічного перехідного періоду відкрити ринок перевезень для приватних операторів [3].

Ці новації відповідають вимогам Директиви 2012/34/ЄС і Угоди про асоціацію та закладають основу для реального впровадження реформ, але потребують термінового ухвалення закону та належного ресурсного й інституційного забезпечення, щоб стратегію було переведено з плану на дії.

Інфраструктурні та технічні бар'єри. Історично залізничне полотно в Україні було розраховане на внутрішні перевезення та сполучення з колишніми радянськими республіками, тому ширина колії становить 1520 мм. У Європейському Союзі ж стандартна колія – 1435 мм, що спричиняє повний технічний розрив.

Європейське законодавство (TEN-T регламент 1315/2013) прямо вимагає забезпечення інтероперабельності – тобто технічної сумісності залізниць країн-учасників [7]. У рамках TEN-T пріоритетом є ліквідація «розривів» у мережі (тобто будівництво відсутніх ділянок колії) та уніфікація технічних стандартів, зокрема впровадження ERTMS – єдиної європейської системи управління рухом, яка автоматизовано контролює швидкість і маршрут поїздів, забезпечуючи їхню безпечну та технічно сумісну роботу між різними країнами. Натомість в Україні немає єдиної системи управління рухом поїздів, сумісної з ERTMS, і не створено сертифікованих локомотивів або вагонів, здатних працювати на обох ширинах колії.

Незважаючи на це, поступово втілюються проєкти «європейських колій». Наприклад, у квітні 2024 року на кордоні України з Угорщиною та Словаччиною почали будувати 22-кілометрову ділянку стандартної європейської колії (1435 мм) від Ужгорода до Чопа [8]. Подібні лінії

прокладають і на напрямках до Польщі. Однак на сьогодні такі відтинки є поодинокими, а не магістральними лініями. Їхня пропускну спроможність поки недостатня для організації повноцінних транспортних коридорів. Інакше кажучи, у 2023-2024 роках лише мізерна частина української мережі наближена до європейського формату, і ця ситуація серйозно стримує пряме залізничне сполучення з ЄС.

Усе це означає, що інфраструктурні бар'єри є не менш критичними, ніж юридичні. Такі суперечності (ширина колії, відсутність ERTMS, несумісність локомотивів) створюють великі витрати і затримки при транскордонних перевезеннях. Вони підривають конкурентоспроможність української залізниці та ускладнюють торгівлю. Як наслідок, мета «єдиного європейського залізничного простору» неможлива без радикальних інвестицій у модернізацію: введення стандартних колій, модернізацію систем зв'язку і керування рухом, а також розвиток двоколієних переїздів і сертифікацію рухомого складу.

Стан конкуренції та участь приватного сектору. Попри заявлену лібералізацію, реального конкурентного ринку залізничних перевезень в Україні не створено: всі ключові функції – управління інфраструктурою, диспетчеризація, перевезення пасажирів та вантажів – належать АТ «Укрзалізниця». Єврокомісія відзначає, що відсутнє організаційне розділення між оператором колій і перевізником, тому саме «Укрзалізниця» встановлює тарифи й розподіляє доступ до інфраструктури без незалежного контролю. У результаті приватні компанії працюють лише в обмежених нішах (переважно з власними вагонами) та не здатні конкурувати через адміністративні перешкоди й залежність від рішень монополіста.

Але певні зрушення все ж є. Зокрема, у 2019 році стартував експеримент з допуску приватних локомотивів на загальну мережу: за офіційними даними, вже у 2024 році частка приватної тяги у вантажних перевезеннях перевищила 10 % [9]. Приватні оператори додають власні локомотиви, частково розвантажуючи «Укрзалізницю», але держкомпанія й досі контролює більшість рухомого складу й залишається єдиним масовим перевізником. Через це ринок залізничних перевезень існує тільки на папері.

Бізнес-клієнти неодноразово критикували монопольне становище АТ «Укрзалізниця». Зокрема, у березні 2025 року Європейська Бізнес Асоціація публічно звернулась до УЗ із закликом скасувати обмеження на експлуатацію іноземних і приватних вагонів у внутрішньому сполученні, вказуючи, що такі заходи «створюють штучний дефіцит потужностей, спричиняють антиконкурентні практики та призводять до зростання тарифів», що підриває конкурентоспроможність українських

вантажовідправників [10]. І вже у червні Укрзалізниця відреагувала на звернення бізнесу – рішення про обмеження експлуатації було скасовано. Європейська Бізнес Асоціація публічно привітала цей крок, назвавши його «прикладом відкритого діалогу з ринком» і наголосила, що така позиція сприяє зниженню адміністративного тиску на бізнес та поліпшенню доступу до рухомого складу [11].

Українські аграрії та великі компанії теж не раз закликали до скасування ексклюзивних прав Укрзалізниці та відкриття ринку для приватних перевізників. Нині ж пасажирські перевезення дотує держава шляхом заробітку на вантажах, тому «Укрзалізниця» не відчуває стимулу покращувати послуги або знижувати тарифи. В результаті бізнес змушений платити високі гроші й миритися з тим, що вибрати інший сервіс – неможливо.

Разом із тим, як я вже зазначала раніше, влада ініціювала масштабні законодавчі зміни, спрямовані на реформу чинної моделі, законопроектом №12142 «Про систему та особливості функціонування ринку залізничного транспорту». Він передбачає повний поділ Укрзалізниці на окремі компанії – оператора колій та незалежних перевізників пасажирів і вантажів. Після завершення воєнного стану оператор колій узагалі не зможе сам виконувати перевезення, а будь-яка ліцензована компанія з власними локомотивами й вагонами отримає право виходу на ринок. Оператори колій зобов'язані будуть надавати перевізникам доступ до інфраструктури на недискримінаційних умовах, а тарифи для цього затверджуватиме новостворена Національна комісія з регулювання транспорту [12]. Ця комісія також контролюватиме виконання тарифних зобов'язань (зокрема, врахування інвестиційного компонента для модернізації доріг). Але варто згадати, що документ ще не ухвалений і набуде чинності лише після зняття воєнного стану, тож у короткостроковій перспективі монопольний статус УЗ збережеться.

Тарифна політика та фінансування. Особливу увагу заслуговує й тарифне регулювання у галузі. Наразі тарифи на вантажні та пасажирські перевезення встановлюються Міністерством розвитку громад та територій України (із погодженням із Міністерством фінансів, економіки чи місцевою владою залежно від виду послуг). На практиці це означає, що тарифні рішення стають предметом політичних компромісів і не відображають реальні витрати галузі [12]. Тому навіть при підвищенні ставок УЗ не стимулюється підвищувати ефективність: найкращий сервіс у пасажирському сегменті фактично дотується коштом вантажників. Бізнес-клієнти й експерти критично ставляться до такої схеми – зокрема, Європейська Бізнес Асоціація підкреслює, що ускладнення доступу до рухомого складу і непрозора тарифна політика «можуть призвести до

штучного дефіциту потужностей, подорожчання перевезень і зниження конкурентоспроможності українських товарів» [10]. Національна транспортна стратегія, затверджена наприкінці 2024 року [6], прямо вказує на «дефіцити тарифної політики» та «обмежену конкуренцію» у залізничному секторі як на нагальні проблеми [3]. Новий законопроект переносить встановлення тарифів з політичного поля до компетенції незалежного регулятора – це має зробити ціни на доступ до колій прозорими та економічно обґрунтованими [12].

Висновки. На мою думку, до 2030 року, за умови реального впровадження Національної транспортної стратегії, «Укрзалізниця» може перетворитися з застарілої монополії на сучасного оператора. Для цього необхідно чітко розмежувати управління інфраструктурою та перевезеннями, створити незалежний орган контролю та відкрити ринок для приватних компаній. Крім того, потрібно провести масштабну модернізацію: уніфікацію колій, впровадження сучасних систем управління рухом та сертифікацію рухомого складу за європейськими стандартами. Така комплексна трансформація дозволить забезпечити конкуренцію, прозорість тарифів та технічну сумісність з ЄС, перетворивши українську залізницю на важливий вектор економічного розвитку та надійного партнера європейського транспортного простору.

Список використаних джерел

1. Під час війни Укрзалізниці вдалося налагодити системну евакуаційну кампанію та успішно працювати на економіку держави. *Дія.Бізнес Старт*. 2022. URL: <https://business.diia.gov.ua/history-of-success/pid-chas-viiny-ukrzaliznytsi-vdalosia-nalahodyty-systemnu-evakuatsiinu-kampaniiu-ta-uspishno-pratsiuvaty-na-ekonomiku-derzhavy>
2. Петровський Д. Як "Укрзалізниця" стала помічником економіки та громадян під час війни. *УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/economics/transport/yak-ukrzaliznicya-stala-pomichnikom-ekonomiki-ta-gromadyan-pid-chas-viyni-novini-ukrajina-11836035.html>
3. Malniev B. (2025). Ukraine Advances Railway Market Reform with New Draft Law. *EY – Deutschland | Shape the future with confidence*. URL: https://www.ey.com/en_ua/insights/infrastructure/ukraine-advances-railway-market-reform-with-new-draft-law
4. Directive 2012/34. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2012/34/oj/eng>
5. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of regions. URL: [https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine %20Report %202024.pdf](https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf)

6. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-2024-п#n17:~:text=НАЦІОНАЛЬНА %20ТРАНСПОРТНА %20СТРАТЕГІЯ %20УКРАЇНИ на %20період %20до %202030 %20року](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-2024-п#n17:~:text=НАЦІОНАЛЬНА%20ТРАНСПОРТНА%20СТРАТЕГІЯ%20УКРАЇНИ%20на%20період%20до%202030%20року)

7. Trans-European Networks. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/135/trans-european-networks-guidelines>

8. Van der Laan D. (2024). UIRR – International Union for Road-Rail Combined Transport. URL: <https://www.uirr.com/en/news/mediacentre/2904-ukraine-building-another-european-gauge-track-to-the-eu.html>

9. Приватні локомотиви в Україні: як вони змінюють вантажні перевезення. UCLC. URL: <https://uclc.com.ua/pryvatti-lokomotyvy-v-ukrayini-yak-vony-zminyuyut-vantazhni-perevezennya/>

10. EBA Calls to Lift Restrictions on the Operation of Innovative Wagons in Ukraine. URL: <https://eba.com.ua/en/eva-zaklykaye-skasuvaty-obmezhennya-na-ekspluatatsiyu-inovagoniv-na-terytoriyi-ukrayiny/>.

11. EBA Experts Welcome Ukrzaliznytsia’s Decision to Lift the Ban on the Use of Foreign Freight Wagons in Ukraine. URL: <https://eba.com.ua/en/eksperty-eva-vitayut-rishennya-uz-pro-skasuvannya-zaborony-na-vykorystannya-v-ukrayini-inozemnyh-vantazhnyh-vagoniv/>.

12. Іванов О. Важливі законопроекти другої половини жовтня 2024 року. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3926246-vazlyvi-zakonoproekti-drugoi-polovini-zovtna-2024-roku.html>

Олександр СИНИЦЬКИЙ
магістр публічного управління та адміністрування

ЕКОСИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ: СОЦІАЛЬНИЙ, ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІРИ

Ключові слова: пенсійна система, екосистемний підхід, функції системи, соціальний захист, середовище, фінансова стійкість.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування застосування екосистемного підходу до аналізу пенсійної системи України, визначення її ключових функцій і структурних компонентів, а також виявлення можливостей підвищення її стійкості, ефективності та результативності в умовах демографічних змін.

Виклад основного матеріалу. Пенсійне забезпечення є ключовою складовою системи соціального захисту населення [1], оскільки забезпечує громадян доходами у непрацездатному віці та сприяє соціальній стабільності.

Пенсійна система є невід'ємною складовою соціально-економічної системи держави, оскільки поєднує економічні, правові, інституційні та демографічні аспекти забезпечення добробуту громадян після завершення їхньої економічної активності. Вона виступає не лише інструментом соціального захисту, а й чинником економічної стабільності та бюджетної політики.

У науковій літературі пенсійну систему визначають як інституціоналізовану форму забезпечення регулярних грошових виплат особам, які втратили працездатність з причин, що не залежать від них, таких як старість, інвалідність чи втрата годувальника [2, с. 201]. Пенсійне забезпечення реалізується через різні організаційні моделі: солідарну, накопичувальну або змішану. Усі вони базуються на соціальному контракті, що передбачає міжчасовий перерозподіл ресурсів.

Термін «пенсійна екосистема» використовується для опису складної мережі взаємодіючих елементів, які забезпечують функціонування пенсійного забезпечення. Цей підхід підкреслює не лише структурну багаторівневість пенсійної системи, але й її динамічну взаємодію з іншими соціально-економічними інституціями.

Останніми роками розвивається екосистемний підхід до опису і аналізу функціонування різноманітних соціальних систем і відповідних політик. Зокрема, в роботі О. Кілієвича розглянуто експансію методологічного екосистемного підходу з екології на економічні, політичні й адміністративно-управлінські науки, критично проаналізовані практики розширеного вживання поняття «екосистема», запропоновано можливий варіант визначення поняття «екосистема суспільної політики» і його місце в полі інших базових понять - врядування, вироблення політики, середовище і стейкхолдери політики, комунікації, еволюція і розвиток [3].

Логічним виглядає розвиток зазначеного підходу до досліджень пенсійних екосистем. Прикладом такого роду є робота Ю. Фіногенової «Integrating Pension Funds into Financial Ecosystems». Авторка розглядає пенсійну екосистему як інтегровану структуру, що об'єднує пенсійні фонди, регуляторні органи, фінансові ринки та цифрові платформи, спрямовану на ефективне управління пенсійними активами та забезпечення стійкості системи в умовах змінного економічного середовища [4].

У цьому контексті, пенсійна екосистема включає такі ключові компоненти:

- пенсійні фонди: як державні, так і недержавні, що акумулюють та інвестують пенсійні внески;
- регуляторні органи: установи, що встановлюють правила функціонування пенсійної системи та здійснюють нагляд за їх дотриманням;
- фінансові ринки: платформи для інвестування пенсійних активів з метою їх примноження;
- цифрові платформи: технологічні рішення, що забезпечують прозорість, доступність та ефективність управління пенсійними рахунками.

Таким чином, пенсійна екосистема є динамічною та адаптивною структурою, здатною реагувати на демографічні, економічні та технологічні виклики, забезпечуючи при цьому соціальний захист громадян у похилому віці.

Сама пенсійна система може бути охарактеризована через три базові функції, які відображають її соціально-економічну сутність:

1. Соціальна функція

Основним завданням пенсійної системи є захист громадян від бідності у старості. Вона гарантує мінімальний рівень доходу для непрацездатних осіб, а отже — виконує важливу роль у забезпеченні соціальної справедливості, зниженні рівня соціальної напруги та посиленні інтеграції вразливих груп. Пенсійне забезпечення реалізує конституційне право громадян на соціальний захист [5; 6].

2. Економічна функція

Пенсійна система відіграє роль фіскального і макроекономічного регулятора, формуючи інституційні умови для міжчасового перерозподілу доходів. Вона впливає на заощадження населення, споживчу поведінку, функціонування ринку праці та динаміку трудової участі. За накопичувальної моделі система також генерує довгострокові інвестиційні ресурси, спрямовані в економіку через пенсійні фонди.

У концепції Дж. Стігліца [7], пенсійна система розглядається як відповідь держави на низку ринкових провалів – передусім проблему міжчасової несумісності, інформаційної асиметрії та зовнішніх ефектів. У цьому контексті пенсійна система розглядається як частина державного втручання, покликаною коригувати недосконалість ринку та забезпечувати міжчасовий перерозподіл ресурсів. Пенсійна система в розумінні Стігліца також виступає як «соціальний контракт» між поколіннями», за якого держава бере на себе функцію гаранта доходів в обмін на внески під час трудового життя.

Під «соціальним контрактом» (contract social) тут розуміється «суспільний договір» – особливий спосіб організації (самоорганізації) суспільства, засновком якого є вільні самоврядні індивіди з невіддільними правами та єдиною природою. Він покликаний розв'язати гостру суперечність, що виникає в людській природі.

Пенсійна система бере участь у формуванні ефективного ринку праці, впливає на розподіл трудових стимулів, визначає структуру споживання та заощадження домогосподарств. Також вона забезпечує довгострокову акумуляцію інвестиційних ресурсів у накопичувальній системі [2, с. 91].

Система виконує міжчасову функцію заощадження, надаючи змогу працівникам накопичувати кошти на період старості (особливо в накопичувальних моделях), сприяє стабілізації споживання, дозволяючи підтримувати прийнятний рівень життя після виходу на пенсію, формує довгострокові фінансові ресурси для інвестування (у випадку накопичувальної системи), що може стимулювати економічне зростання. Також забезпечує макроекономічну рівновагу, знижуючи ризики падіння споживчого попиту внаслідок старіння населення.

3. Інституційно-фінансова функція

Інституційна функція проявляється в здатності пенсійної системи забезпечувати стійкість суспільного договору (contract social) між поколіннями, забезпечуючи ефективне адміністрування, контроль і регулювання у сфері пенсійного забезпечення. Вона передбачає:

- функціонування спеціалізованих інституцій (Пенсійний фонд, недержавні пенсійні фонди, наглядові органи), які адмініструють внески, облік і виплати;
- розробку та реалізацію правової бази, що регламентує правила участі в системі, порядок нарахування та виплати пенсій;
- створення довіри до системи з боку населення шляхом прозорості, передбачуваності та підзвітності дій усіх суб'єктів пенсійного забезпечення;
- забезпечення контролю, нагляду та аудиту, включаючи державний, незалежний і громадський контроль над пенсійними фондами та їх активами.

Як частина фінансової системи, пенсійне забезпечення виконує функцію перерозподілу ресурсів через публічні фонди. Воно реалізується за допомогою низки інститутів: Пенсійного фонду України, недержавних пенсійних фондів, страхових компаній, регуляторних органів. Паралельно з цим, система формує правову базу – закони, нормативні акти, інструкції, які визначають умови участі, внесків і виплат.

Фінансове забезпечення пенсійної системи – це сукупність механізмів формування, акумуляції та витрачання коштів на виплати пенсій і супутніх витрат [2, с. 90]. У цьому контексті важливо розрізняти:

- фінансування – як процес перерозподілу грошових коштів;
- фінансове забезпечення – як стратегічний та інституційний комплекс інструментів підтримки стійкості системи.

Таким чином, пенсійна система виступає багаторівневою соціально-економічною конструкцією, яка одночасно виконує функції соціального захисту, економічного регулювання та фіскального балансу. Її ефективність безпосередньо залежить від наявності стійких інституцій, довіри громадян, фінансової дисципліни та політичної послідовності в реалізації реформ.

У сучасних умовах демографічних змін та економічних викликів пенсійна система України стикається з проблемами стійкості, ефективності та адаптивності. Розуміння її основних характеристик, принципів функціонування, викликів та можливих шляхів реформування є необхідним для розробки політики, спрямованої на її стабілізацію.

Висновки. Пенсійна система України є складною соціально-економічною конструкцією, яка виконує одночасно соціальну, економічну та інституційно-фінансову функції. Застосування екосистемного підходу дозволяє розглядати пенсійну систему не як ізольований механізм виплат, а як динамічну мережу взаємодіючих інституцій, ринків і технологічних платформ, що адаптується до демографічних, економічних і політичних викликів. Такий підхід поглиблює розуміння взаємозв'язків між елементами системи та сприяє формуванню більш стійкої та ефективної пенсійної політики в умовах демографічного старіння населення.

Список використаних джерел

1. Пенсійне забезпечення. *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://msp.gov.ua/otrymuvacham-soc-pidtrymky/pro-sotsialnu-pidtrymku/pensii>
2. Гуцалова Ю. Є. Фінансово-економічна сутність пенсійного забезпечення в Україні. *Економічний вісник*. 2015. № 2. С. 86–93. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2015/2/EV20152_086-093.pdf
3. Кілієвич О. І. Екосистема суспільної політики: визначення, структура, функціонування, застосування. *Public policy, governance and communications in the EU member states and candidate countries : post-conference monograph*. Київ : НаУКМА, 2023. С. 9–19. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/26957>

4. Finogenova Yu. Yu. Integrating Pension Funds into Financial Ecosystems. URL: <https://www.springerprofessional.de/integrating-pension-funds-into-financial-ecosystems/20094920>

5. Конституція України : Закон України від 28 чер. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

6. Конвенція про соціальне забезпечення (мінімальні стандарти). URL: https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C102

7. Stiglitz, J. E. Economics of the Public Sector. 3rd ed. New York : W. W. Norton & Company, 2000. Chapter 13.

Дарія СТОЛЯРОВА

*студентка першого курсу освітньо-наукової програми
«Суспільна політика і врядування»*

МІСЦЕ ЛОКАЛЬНИХ КІНОТЕАТРІВ У КУЛЬТУРНІЙ ПОЛІТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МІСТ

Ключові слова: локальний кінотеатр, культурна політика, соціальна інклюзія, культурна дипломатія, культурна участь, транскордонне співробітництво, спільнотворення.

Метою дослідження є аналіз та визначення ролі кінотеатрів як інструментів публічної політики та культурної дипломатії у країнах Європейського Союзу.

Кінематограф як мистецтво дебютував у 1895 році першим публічним показом фільмів братів Люм'єр у Парижі. Впродовж вікового шляху, кіномистецтво стало предметом академічного вивчення, що заключено у кінознавстві (Film Studies). Кіно як твір є формою культурного вираження та інструментом транслявання ідеологій [1, с. 10].

Окрім розважальної функції, кіно виконує просвітницьку роль, демонструючи соціальні та культурні особливості інших спільнот, сприяючи формуванню наративів демократії, плюралізму та культурного розмаїття. Завдяки цьому глядачі мають змогу осмислити власний досвід і краще зрозуміти інші культурні контексти [2, с. 11].

Важливою ланкою у системі дистрибуції кінопродукту є кінотеатри, які забезпечують доступ глядачів до фільмів і надають їм публічного значення. Це не лише культурні інституції, а й інструменти публічної політики та культурної дипломатії на рівні міст.

Локальні кінотеатри слугують важливими соціальними та культурними центрами, що сприяють міському розвитку, соціальній інклюзії та культурній участі, одночасно виступаючи платформами для формування міської ідентичності та сприяння міжкультурному діалогу. Ця подвійна роль позиціонує кінотеатри важливими учасниками як у реалізації внутрішньої політики, так і в міжнародній культурній дипломатії [2, с. 22].

Громадські кінотеатри у Європі перетворюються на багатофункціональні культурні установи, які підтримують цілі соціальної або культурної політики. Вони сприяють соціальній згуртованості, забезпечуючи інклюзивний простір, де різноманітна аудиторія може збиратися, взаємодіяти та брати участь у культурному житті. З перспективи громадян, найбільш цінується кінотеатр, що функціонує як соціальний хаб: кафе, бар або ресторан, чи вихід за межі функції у забезпечення відкритого робочого простору для відвідувачів [3, с. 18].

Кінотеатр стимулює місцевий розвиток. Наприклад, у норвезькій комуні Ол першопочатково кінотеатр перетворився на культурний центр (Ål Kulturhus). Ключовою інновацією стало створення танцювальної сцени, яка привернула зовнішню аудиторію митців та, як наслідок, глядачів перформативних подій. Кураторський підхід до формування програми забезпечив баланс альтернатив для різноманітної аудиторії: кінопокази, концерти, майстер-класи тощо. Оновлення програми центру залучило мешканців та стимулювало розвиток туризму: співвідношення проданих квитків становить 25 000 на населення до 5 000 осіб щорічно [4].

Інший приклад у норвезькому місті Сундет. Сеанси відбувалися лише у неділю, а мешканці їздили на культурні події в інші міста. Переглянувши підхід до адміністрування та використання простору, інституція сфокусувалася на залучення місцевої молоді, доступності квитків та активній взаємодії з громадою. Курація програми відбувалася завдяки опитуванням і неформальному зворотному зв'язку. Це дозволило збільшити залучення відвідувачів та надати мешканцям відчуття впливу на культурний простір: за рік кількість глядачів зросла з 1 500 до 8 000. Інфраструктура дозволила відкрити простір для молодіжних та волонтерських організацій, ставши платформою для співнотворення [4].

Італійський Anteo Palazzo del Cinema в Мілані розширив свою традиційну роль, інтегрувавши книгарні, ресторани та освітні простори, ожививши міське культурне життя та підтримавши політику відродження міста [5].

Ці приклади ілюструють, як кінотеатри узгоджуються з цілями сталого розвитку: сталі міста як регенерація просторів, зменшення нерівності як соціальна інклюзивність, якісна освіта як культурна участь.

Звіт Europa Cinemas підкреслює культурну та соціальну цінність кінотеатрів як демократичних, доступних просторів, що сприяють

соціальної згуртованості та стійкості громади. У ньому також підкреслюється політична проблема «кінопустель» у країнах з низькою щільністю кінотеатрів, що обмежує доступ до кінокультури. У цьому контексті, наголошується на необхідності цілеспрямованої публічної політики для підтримки інфраструктури кінопоказу [6, с. 2].

Крім локального впливу, кінотеатри також слугують платформами для культурної дипломатії, проектуючи ідентичність та цінності міст і країн на міжнародній арені. Ініціативи транскордонного співробітництва сприяють співпраці між кінотеатрами по всій Європі, забезпечуючи поширення європейських фільмів та сприяючи міжкультурному діалогу. Наприклад, мережа Eurora Cinemas, просуває не національні європейські фільми за кордоном, розширюючи культурний вплив членів та підтримуючи цілі ЄС у сфері м'якої сили [2, с. 27].

Національні інститути культури, наприклад французький Institut Français та німецький Goethe-Institut, відіграють важливу роль у транскордонній співпраці у сфері кіно. Такі ініціативи виступають посередниками культурного діалогу та просування національного кіномистецтва за кордоном. Ініціативи організовують фестивалі та кінопокази у мистецьких галереях, культурних центрах, підтримують реалізацію циклів показу національного кіно. У співпраці з місцевими ініціативами, інститути роблять внесок у посилення локальної громади, з одного боку та поширюють свою культуру, з іншого.

Eurora Cinemas підкреслюють, що лише «широка, міцна та успішна мережа кінотеатрів» може гарантувати доступ до різноманітних європейських фільмів та збагатити культурний досвід, що підтримує спільні європейські цінності, підкреслюючи важливість політично активних мереж кінотеатрів у культурній дипломатії [6, с. 3]. Навчальні тренінги та лабораторії з розвитку аудиторії дають кінотеатрам можливість впроваджувати інновації та реагувати на місцеві потреби, що сприяє виконанню їхніх соціальних і дипломатичних місій [6, с. 30].

Успіх кінотеатрів як інструментів публічної політики та дипломатії залежить від інституційних рамок, що забезпечують фінансову, технічну та організаційну підтримку. Програми фінансування ЄС, зокрема «Creative Eurora», сприяють модернізації інфраструктури, диверсифікації програм та розвитку аудиторії [7, с. 22].

Локальні кінотеатри є прикладом як культурні інституції можуть слугувати ефективними інструментами публічної політики та культурної дипломатії. Функціонуючи як інклюзивні соціальні центри, підтримуючи міський та соціальний розвиток і беручи участь у транскордонному культурному обміні, кінотеатри сприяють добробуту громадян та міжнародному авторитету міст. Інституційна підтримка та співпраця є необхідними для підтримання та посилення цих ролей, забезпечуючи, щоб

кінотеатри залишалися важливими активами в культурній, соціальній та дипломатичній структурі сучасного міського життя [2, с. 21], [6, с. 3].

Список використаних джерел

1. Hill, J., & Gibson, P. C. (Eds.) (1998). The Oxford Guide to Film Studies. Oxford University Press.
 2. UNIC, Europa Cinemas, CICAЕ (2023). Box Office and Beyond: the cultural, social and economic impact of cinema. URL: https://www.unic-cinemas.org/fileadmin/UNIC_Europa_Cinemas_CICAЕ_Report.pdf
 3. Lawton, R., McSwiney, S., Byrne, A., Phillips, J., Davey, A., Garling, O., Hignall, S. and Chowdhary, B. (2024). Social and cultural value of cinema venues: qualitative analysis. *Zenodo*. doi: 10.5281/zenodo.10870030
 4. DX Tech (2023). How a local cinema keeps growing through programming and community-building. URL: <https://www.dx.tech/blog/how-a-local-cinema-keeps-growing-through-programming-and-community-building>
 5. Europa Cinemas (2019). Italy – Anteo Palazzo del Cinema (Milan). URL: <https://europa-cinemas-blog.org/2019/07/17/italy-anteo-palazzo-del-cinema-milan/>
 6. Europa Cinemas (2025). Europa Cinemas Network Review #45: Arthouse Renaissance – Adapting and thriving in a changing world. URL: https://www.europa-cinemas.org/storage/press_file/76/file_src/dc668d2d11bb787013ad9af112e61111.pdf
 7. European Commission (2024). 2025 Annual Work Programme for the implementation of the Creative Europe Programme. URL: [https://culture.ec.europa.eu/sites/default/files/2024-10/2025-creative-europe-annual-work-programme-C %282024 %296503 %2018-09-2024.pdf](https://culture.ec.europa.eu/sites/default/files/2024-10/2025-creative-europe-annual-work-programme-C%202024%296503%2018-09-2024.pdf)
-

Олексій ТРЕТЬЯКОВ-ГРОДЗЕВИЧ
магістр публічного управління та адміністрування

СТРАТЕГІЧНА РЕФОРМА ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ключові слова: публічне управління, реформа публічного управління, європейська інтеграція, стратегічне планування, SIGMA, довіра, належне врядування, Дорожня карта, Європейський Союз.

Метою дослідження є аналіз ролі реформи публічного управління як фундаментальної складової процесу європейської інтеграції України,

визначення її ключових елементів (стратегічне планування, координація політики, управління державними фінансами, публічні консультації) відповідно до принципів SIGMA та оцінка ризиків реалізації Дорожньої карти реформ у контексті переговорного процесу з ЄС.

Виклад основного матеріалу. Реформа публічного управління є основою процесу вступу України до ЄС. В звіті про розширення 2024 року йдеться, про те, що «Ukraine has some level of preparation in the field of public administration reform and has made some progress. Delivering on EU enlargement and recovery processes will require Ukraine to strengthen its public administration's capacity and improve human resource management, evidence-based policy making and monitoring» [1]. Таким чином, ЄС підтверджує, що Україні треба продовжувати реформування системи публічного управління для того, щоб він відповідав практикам і нормам ЄС. Реформа публічного управління входить в 1 переговорний кластер «Основи вступного процесу», і вважається основою для відкриття переговорів про членство України в ЄС [2], окрім того, саме цим розділом і закінчується переговорний процес про вступ [3].

Водночас українські експерти зазначають, що для України реформа публічного управління є на 3 місці по складності впровадження [4]. Реформа публічного управління передбачає трансформацію сфери публічного управління з метою створення ефективної, прозорої та професійної системи, що працює в інтересах громадян та бізнесу відповідно до європейських принципів належного врядування. Принципи належного врядування по SIGMA включають в себе 6 основних сфер (розробка та координація політики; надання послуг та цифровізація; стратегія та вдосконалення публічного управління; управління державними фінансами; державна служба та управління людськими ресурсами; Організація, підзвітність та нагляд) [5], 32 принципи і 270 підпринципів, які є загально визначеною рамкою, яка використовується для оцінки та реформ у країнах-кандидатах до ЄС і країнах Східного партнерства. Саме на основі цих принципів Єврокомісія оцінює прогрес держав-кандидатів у кластері 1.

В Україні розроблений чіткий документ щодо трансформації сфери Публічного управління відповідно до *acquis EU* – Дорожня карта з питань реформи державного управління [6], яка була погоджена з Єврокомісією і прийнята Урядом 14 травня 2025 року. Дорожня карта задає конкретні кроки до 2030 року, які напряму пов'язані з реформуванням публічного управління відповідно до практик ЄС.

Цей документ включає важливі частини.

Найперше, стратегічні рамки публічного управління. Уряд уже до кінця 2025 року має ухвалити Стратегію реформування держуправління та

окремо стратегію управління державними фінансами. Це дозволить інтегрувати стратегічне планування політики і бюджет у єдину логіку, а не розривати планування від фінансування, що наразі часто трапляється. Підкреслюється важливість підходу *evidence-based policy making* – політика на основі доказів, а не ситуативних рішень і подій.

По-друге, координація політики. Дорожня карта передбачає зміцнення ролі уряду та Секретаріату Кабінету Міністрів України у стратегічному плануванні і координації цього процесу. Це і реформа закону «Про правотворчу діяльність», і посилення контролю – щоб ухвалені закони реально виконувалися. Також планується розширення закону «Про публічні консультації» на депутатські законопроекти, що підвищить прозорість і участь громадянського суспільства.

Дорожня карта включає створення системи стратегічного планування. Прописане розроблення нової концепції національного стратегічного планування (яка вже була ухвалена 14 серпня 2025 року), зміни до актів уряду щодо звітності та моніторингу, а також запровадження повноцінної оцінки регуляторного впливу за стандартами ЄС. Важливо, що передбачено посилення експертної спроможності міністерств та самого Секретаріату Кабміну – від тренінгів до інформаційних систем управління завданнями та експертної підтримки.

І в дорожній карті також є адаптація до *acquis* ЄС. Україна має затвердити Національну програму адаптації законодавства і впровадити систему “Пульс вступу” – цифровий інструмент моніторингу виконання євроінтеграційних зобов’язань. Це дозволить усім акторам, і уряду, і парламенту, і громадськості бачити прогрес прозоро та в режимі реального часу.

Водночас у Дорожній карті є й ризики. Дорожня карта має великий та амбітний перелік завдань від стратегічного планування до законодавчого процесу. Існує серйозна загроза, що значна частина завдань з них відтерміновано на кінець 2026–2028 років, а то і на 2030 рік. Це створює дві загрози: реформи можуть не встигнути дати ефект у критичний для переговорів з ЄС період, а також, завжди існує ризик політичних змін і втрати темпу, бо дорожня карта є орієнтиром, а не строгим планом дій.

Тому важливо, щоб окремі базові речі – прозорість політики, якісні консультації, інтеграція бюджету зі стратегіями – запрацювали вже зараз, а не лише «на папері» через кілька років. Інакше ми ризикуємо опинитися в ситуації, коли стратегія буде ухвалена, але відчутних змін для громадян, бізнесу і найголовніше реформи публічного управління відповідно до практик належного врядування не буде.

Основними завдання, на думку автора є, створення єдиної стратегічної рамки, яка забезпечує узгодженість усіх урядових стратегій із довгостроковим баченням країни. Досвід країн ОЕСД показує, що найефективніші уряди мають потужні центри стратегічного планування при уряді, які не лише формулюють візію, але й забезпечують узгодження між міністерствами та зв'язок політики з бюджетом [7]. Наприклад, в Естонії таким є Government Office [8], а в Португалії Centre for Planning and Evaluation of Public Policies [9]. Центри уряду дозволяють уникнути конфліктів між різними міністерствами та відомствами шляхом створення узгоджених політик і єдності у діях. Це забезпечує краще використання ресурсів, злагодженість підходів і довіру громадськості, особливо в умовах кризових ситуацій

У підсумку, публічне управління в умовах євроінтеграції виступає не лише адміністративною реформою чи технічним процесом. Це трансформація суспільного договору між державою та громадянами, де стратегічність, підзвітність і прозорість стають базовими умовами довіри. Як показує досвід країн ЄС та ОЕСР, ефективні інституції здатні не тільки реалізовувати політичні пріоритети, а й формувати довгострокове бачення розвитку, інтегроване з бюджетом та політикою. Для України це означає створення нової якості державності, яка дозволить одночасно виконати умови переговорного процесу та закласти основу для сталого розвитку в межах європейської спільноти. У цьому сенсі реформа публічного управління є водночас і технічним завданням, і політичним викликом, від успішності якого залежить підтримка легітимності держави та довіра суспільства до євроінтеграційного курсу.

Список використаних джерел

1. Ukraine 2024 Report. Commission Staff Working Document, SWD (2024) 699 final. Brussels : European Commission, 2024. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine+Report+2024.pdf
2. Готуючись до вступних переговорів з ЄС: що важливо знати Україні з досвіду інших країн. Київ : Центр «Нова Європа», 2022. URL: https://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/Preparing-for-Accession-Talks-with-the-EU_ukr.pdf
3. Роль реформи державного управління в процесі євроінтеграції. Портал «Реформа державного управління». URL: <https://par.in.ua/contents/rol-reformy-derzhavnoho-upravlinnia-v-protsesi-yevrointehratsii>

4. На шляху до європейської інтеграції: дослідження наявних проєктів та потреб зацікавлених сторін в Україні. URL: https://ednannia.ua/images/Zvit_EI_UKR_WEB.pdf

5. The Principles of Public Administration. SIGMA (OECD/EU). URL: https://www.sigmaweb.org/content/dam/sigma/en/publications/reports/2023/11/the-principles-of-public-administration_5e68f805/7f5ec453-en.pdf

6. Дорожня карта з питань реформи державного управління. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/UA_Dorozhnya_karta_z_pytan_reformy_derzhavnogo_upravlinny_a.pdf

7. Оцінка системи державного управління України. Київ : Центр політико-правових реформ, 2024. URL: https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2024/01/Dokument_SIGMA_67.pdf

8. About Government Office. *Government Office of Estonia*. URL: <https://www.riigikantselei.ee/en/organisation-news-and-contacts/government-office/about-government-office>

9. PlanAPP Presentation. *Centre for Planning, Policy and Prospective Analysis*. URL: <https://planapp.gov.pt/planapp-presentation/>

Андрій ЧЕРЕВКО

*студент першого курсу освітньо-наукової програми
«Суспільна політика і врядування»*

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО В УКРАЇНІ ЯК ПЕРСПЕКТИВА ВІДНОВЛЕННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ

Ключові слова: державно-приватне партнерство, промисловість, відновлення економіки, євроінтеграція, інвестиції, інноваційний розвиток, суспільна політика, врядування

Мета дослідження. Проаналізувати потенціал державно-приватного партнерства як ключового інструменту відновлення та модернізації промислового комплексу України в умовах євроінтеграційних процесів та післявоєнної відбудови.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан української промисловості характеризується серйозними викликами, спричиненими воєнними діями, що призвели до значних втрат виробничих потужностей. За оцінками фахівців, на початок липня 2023 року сума прямих збитків інфраструктурі держави становила \$150,5 млрд. У цих умовах державно-приватне партнерство (ДПП) набуває особливої актуальності як механізм

залучення приватного капіталу та досвіду для відновлення промислового потенціалу країни [1].

Законодавчим підґрунтям для розвитку ДПП в Україні є Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 1 липня 2010 року № 2404-VI, який визначає правові, економічні та організаційні засади реалізації такого партнерства. Згідно з ним, ДПП характеризується довготривалістю відносин (від 5 до 50 років), передачею приватному партнеру частини ризиків і внесенням інвестицій в об'єкти партнерства [2].

Аналіз сучасного стану реалізації ДПП в Україні свідчить про обмежену ефективність цього механізму. За станом на 01.01.2025 в Україні укладено 200 договорів ДПП, з яких реалізується лише 22 договори (9 концесійних договорів, 6 договорів про спільну діяльність, 7 інших договорів). Ця ситуація обумовлена низкою проблем, зокрема: нестабільністю податкової і інвестиційної політики, зарегульованістю процесу укладання договорів, відсутністю методології надання державної підтримки [3].

Водночас, міжнародний досвід демонструє високу ефективність ДПП у промисловій сфері. За період з 1990 по 2020 роки у країнах, що розвиваються, реалізовано 7784 проекти ДПП на загальну суму 1930 млрд дол. США. Особливо актуальним є досвід Європейського Союзу, де в 2014 році в проекти ДПП залучено 18,7 млрд євро [4].

Перспективи використання ДПП у відновленні промисловості України пов'язані з двома основними шляхами розвитку: реконструкцією на базі існуючих технологій та впровадженням європейських стандартів виробництва. Другий шлях, хоча і є дорогартісним, забезпечує довгострокову конкурентоспроможність та відповідає вимогам євроінтеграційних процесів.

Важливе значення для розвитку ДПП у промисловій сфері була підписана у 2024 році Програма зеленого відновлення промисловості України на 2024-2028 роки між Україною та UNIDO. Ця програма визначає стратегічне бачення трансформаційного та стійкого відновлення промисловості, охоплюючи три ключові сфери: створення можливостей для людей, підтримка бізнесу та залучення інвестицій, сприяння зеленій економіці [5].

Євроінтеграційні процеси створюють додаткові можливості для розвитку ДПП у промисловій сфері. Отримання Україною статусу країни-кандидата на вступ до ЄС відкриває перспективи модернізації української промисловості на нових технологічних засадах. Зокрема, залучення України до промислової політики Євросоюзу розглядається як один з найкращих шляхів забезпечення стратегічної автономії ЄС та підвищення ефективності європейської економіки.

Для дієвого впровадження ДПП у відновленні промисловості необхідно: розробити довгострокові стратегії розвитку основних сфер

економіки, стале законодавство, створити інституційну архітектуру підтримки проєктів ДПП, запровадити прозорий механізм оскарження дій державного партнера.

Висновки. Державно-приватне партнерство має значний потенціал для відновлення та модернізації промисловості України в умовах євроінтеграційних процесів. Однак є необхідним вдосконалення законодавчої бази, створення ефективних інституційних механізмів та забезпечення прозорості процедур. Орієнтація на європейські стандарти виробництва в рамках ДПП-проєктів сприятиме не лише відновленню промислового потенціалу, але й підвищенню конкурентоспроможності української економіки на міжнародному рівні.

Список використаних джерел

1. Державно-приватне партнерство в Україні. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Державно-приватне_партнерство_в_Україні
2. Державно-приватне партнерство. *Міністерство інфраструктури України*. URL: <https://mtu.gov.ua/content/erzhavnoprivatne-partnerstvo-publicprivate-partnerships.html>
3. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01 лип. 2010 р. № 2404-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>
4. Державно-приватне партнерство як інструмент відбудови України. *Transparency International Ukraine*. URL: <https://ti-ukraine.org/research/derzhavno-pryvatne-partnerstvo-yak-instrument-vidbudovy-ukrayiny/>
5. Повстати із руїн: як сьогодні Україна закладає фундамент зеленого відновлення промисловості. *Міністерство енергетики та захисту довкілля України*. URL: <https://mepr.gov.ua/povstaty-iz-ruyin-yak-sogodni-ukrayina-zakladaye-fundament-zelenogo-vidnovlennya-promyslovosti/>
6. Україна та UNIDO підписали Програму зеленого відновлення промисловості України на 2024-2028 роки. *Міністерство економіки України*. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/0dc30b91-d3dd-476e-bb79-8eb317ed4d4f>
7. Стан здійснення ДПП в Україні. *Міністерство економіки України*. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26>
8. Україна має бути інтегрована в промислове виробництво Європейського Союзу. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-maie-buty-intehrovana-v-promyslove-vyrobnytstvo-ievropeiskoho-soiuzu-iuliia-svyrydenko-u-briusseli>
9. Світовий досвід публічно-приватного партнерства. *Право та державне управління*. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2021/37.pdf

10. Перспективи модернізаційних зрушень у промисловості України в процесі євроінтеграції. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <http://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/perspektyvy-modernizatsiynykh-zrushen-u-promyslovosti-ukrayiny-v-protsesi>

Єгор ЧЕРКУН

*студент першого курсу освітньо-наукової програми
«Суспільна політика і врядування»*

УПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО КЕЙС-МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Ключові слова: інвалідність, реабілітація, соціальна політика, електронний кейс-менеджмент, міжвідомча координація, цифровізація.

Мета дослідження: проаналізувати можливості впровадження електронного кейс-менеджменту як інструменту підвищення результативності державної політики реабілітації осіб з інвалідністю, зокрема у контексті соціальної інтеграції, працевлаштування та зменшення залежності від пільг.

Виклад основного матеріалу. Внаслідок повномасштабної війни Україна зіткнулася з безпрецедентним викликом у сфері реабілітації: за останні роки кількість осіб з інвалідністю зросла до понад 3 мільйонів, з яких абсолютна більшість перебуває поза економічною активністю. Діючі моделі реабілітації базуються на фрагментованих повноваженнях МОЗ та Мінсоцполітики, що призводить до розриву між медичним лікуванням, соціальним супроводом і професійною інтеграцією. Ключовим рішенням виступає впровадження електронного кейс-менеджменту – цифрової системи, яка дозволяє фіксувати індивідуальну траєкторію реабілітації, координувати послуги різних відомств та забезпечувати персональний супровід кожної особи з інвалідністю. Порівняльний аналіз трьох варіантів державної політики (збереження статус-кво, створення мережі сертифікованих центрів, електронний кейс-менеджмент) засвідчує, що саме останній підхід є найбільш реалістичним і ефективним в умовах обмежених ресурсів [1]. Статус-кво має низьку ефективність. Він не додає нічого нового, тому не варто очікувати значного збільшення реабілітованих. Кількість працевлаштованих може навіть знизитись через зростання загального числа інвалідів. Вигоди будуть мінімальні і повільні

– хіба що реалізуються вже започатковані реформи (як МСЕК), що трохи покращить ситуацію [2].

Мережа центрів має високу потенційну ефективність щодо якості відновлення. Люди, що пройдуть реабілітацію в модернізованих центрах, отримують кращі результати. Це може істотно підвищити відсоток успішних реабілітацій, особливо фізичних (відновлення рухливості, самообслуговування). Однак вплив на інтеграцію (працевлаштування) менш прямий – він залежатиме від наявності соціальних заходів поза центрами, яких цей варіант не гарантує. Все ж, за рахунок якіснішої підготовки людей, їх шанси працювати зростуть. Отже, ефективність – висока в частині медико-функціонального відновлення, середня – в частині соціально-економічної інтеграції [3]. Е-кейс-менеджмент має високу ефективність у залученні більшої кількості людей до процесу реабілітації. Очікуємо значно більший відсоток виконаних ІПР, менше “втрачених” випадків.

Висновки. Електронний кейс-менеджмент є стратегічним інструментом трансформації державної політики щодо осіб з інвалідністю. Його впровадження дозволить перейти від фрагментарного надання послуг до цілісного, персоналізованого супроводу, підвищити ефективність витрат, посилити міжвідомчу взаємодію та сприяти соціально-економічній інтеграції бенефіціарів. У контексті євроінтеграційних процесів цей підхід також узгоджується з принципами Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, цифрового врядування та політики на основі даних.

Список використаних джерел

1. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я : Закон України від 03 груд. 2020 р. № 1053-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>
2. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
3. Дані МОЗ України щодо потреб у реабілітації (2023–2024). URL: <https://moz.gov.ua/uk/aktualna-informacija-z-reabilitacii>

*Дар'я ШУЛЬГА
бакалавр публічного управління та адміністрування*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ

Ключові слова: медичний туризм, публічної політика, публічне управління, сталий розвиток, інвестиції, нормативно-правове забезпечення, міжнародний досвід.

Мета дослідження – дослідити зарубіжний досвід реалізації публічної політики у сфері медичного туризму та виявити найкращі практики для застосування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Медичний туризм в Україні є перспективним сектором розвитку, що базується на низці правових, економічних та соціальних факторів. Україна має значний потенціал у цій сфері, особливо у репродуктивних, стоматологічних, косметичних та інших медичних послугах.

Для оцінювання медичного туризму на глобальному рівні використовується Індекс медичного туризму, розроблений Міжнародним дослідницьким центром з питань охорони здоров'я. Відповідно до цього рейтингу, провідні позиції займають Сінгапур із показником 74 %, Філіппіни – 70,7 %, Японія – 70,2 %, Республіка Корея – 70 %, Індія – 67,5 %, Таїланд – 65,5 % та Китай – 63,1 % [1].

Для нас найближчий приклад – це Польща. Вступ Польщі до ЄС та посилення її партнерства з країнами Європи, де вже в XXI столітті історично сформувалася індустрія приватних медичних послуг, надали новий імпульс для розвитку галузі медичного туризму. Завдяки цьому польська система охорони здоров'я за останні двадцять років зазнала значних змін, що дозволило їй зайняти важливе місце на ринку оздоровчих і лікувальних послуг та здобути міжнародне визнання як активний їхній постачальник. У цієї країни є декілька прийомів, які вона використовує, щоб інші їхали саме до неї – перша, це звісно, низька вартість – лікування у них це обходиться на 40 % дешевше, ніж середній чек на ці ж послуги в інших країнах Європи. Якщо дивитись, зі сторони наших країн, то на мою думку, друга причина – це не стільки вартість, як комфорт умов споживання, а також те, що їхня ціна за часту відповідає якості, і є можливість доступу до технологій лікування чи методик, що не доступні на батьківщині.

Основними причинами, чому клієнти обирали лікування в Польщі є: економія коштів, великий спектр послуг, час очікування [2].

Цінова політика польських медичних закладів не суперечить критеріям забезпечення належної якості медичного обслуговування. Висока ефективність медичних послуг, їх відповідність світовим стандартам, короткий час очікування пацієнтів, а також вигідне географічне розташування Польщі в центрі Європи є ключовими конкурентними перевагами, які приваблюють людей обирати цю країну для отримання медичних послуг, спрямованих на лікування конкретних захворювань [3].

Загалом, якщо говорити про країни Європи, то у багатьох її економічно розвинених держав медичні послуги є настільки дорогими, що не всі працюючі можуть собі дозволити медичні страховки, які покривають усі види необхідного лікування. Якщо взяти окрему категорію – складні операції (встановлення імплантів колінних суглобів, до прикладу, або кардіохірургічні втручання), то ціник неможливий для звичайних жителів, тому такі пацієнти просто змушені шукати альтернативи лікування за межами своєї країни. Також це питання дуже поширене у США [4].

Дуже відома та успішна є медицина Ізраїлю – вартість тут значно дешевша, ніж в США та Німеччині, є однаковою для громадян держави та туристів. Медичні заклади в Ізраїлі займають провідні позиції за якістю догляду та лікування пацієнтів. Основною причиною визнання ізраїльського медичного туризму є результативне лікування складних онкологічних захворювань, проблем у кардіохірургії та гінекології. Регулювання медичного туризму в Ізраїлі здійснюється відповідно до закону, прийнятого в січні 2019 року, який контролює діяльність медичних закладів та агентів медичного туризму, мінімізуючи негативний вплив на лікування та сприяючи збільшенню доходів економіки через медичний туризм.

Ізраїльський медичний туризм також виграє від сильної підготовки медичних кадрів та їхньої багаторічної практики в міжнародному середовищі. Це дозволяє пацієнтам отримувати не лише лікування, але й консультації та підтримку на високому професійному рівні.

Сінгапур беззаперечно лідує серед азіатських країн у сфері медичного туризму та не тільки. У глобальному рейтингу індустрії медичного туризму Сінгапур посідає авторитетне друге місце після Канади. Туризм є однією з найбільших і найдинамічніших галузей Сінгапуру, а уряд обрав напрям активного просування країни як одної з провідних центрів медичного туризму у світі. Цьому сприяють передова система охорони здоров'я, яка визнана однією з найбільш ефективних у

світі, сучасна інфраструктура та високий рівень обслуговування. Знову ж таки, якщо говорити про вартість – то вона значно доступніша, ніж в США, Швейцарії чи Канаді. Успіх Сінгапуру підтверджено 29 акредитованими JCI лікарнями, які знаходяться доволі близько одна від одної, що робить медичний туризм ще більш успішним, адже на не великій території можна отримати будь-яку медичну послугу. Для подальшого залучення більшої кількості медичних туристів та інвесторів уряд Сінгапуру підписує угоди з низкою країн Близького Сходу для надання медичних послуг. З 2003 року уряд активно співпрацює з приватними учасниками ринку, створивши ініціативу SingaporeMedicine, яка має на меті просування Сінгапуру як світового центру медичного туризму та зміцнення його репутації провідного медичного хаба Азії. Під керівництвом Міністерства охорони здоров'я SingaporeMedicine надає іноземним пацієнтам детальну інформацію — від довідників про медичні заклади й вартість лікування до даних про туристичні можливості в країні [5].

І ще одна країна, яка має високий прайс, але при цьому один з найширших спектрів послуг серед яких популярні ортопедичні операції, кардіохірургія, косметичні процедури, онкологічне лікування та репродуктивні технології. Вартість медичних послуг тут може бути на 30...60 % нижчою, ніж у США, що робить Канаду привабливим напрямком для багатьох пацієнтів [6].

Висновки. Значним стримуючим фактором є і недостатня інтеграція України у міжнародний ринок медичних послуг через відсутність єдиної акредитаційної системи та механізмів сертифікації, що відповідають світовим стандартам. У зв'язку з цим, для стимулювання розвитку медичного туризму необхідне прийняття комплексного законодавства, що регулюватиме питання захисту прав пацієнтів, якості медичних послуг та діяльності посередників у цій сфері.

Міжнародний досвід демонструє, що ключовими факторами успіху в медичному туризмі є доступність медичних послуг, їхня висока якість, комфортні умови лікування, розвинена інфраструктура та наявність державних програм підтримки. Польща, Ізраїль, Сінгапур та Канада є яскравими прикладами країн, які ефективно використовують свої конкурентні переваги, забезпечуючи відповідність світовим стандартам та активне залучення пацієнтів з-за кордону.

Список використаних джерел

1. Поворознюк М. Ю. Міжнародний медичний туризм у формуванні глобального сегменту медичних послуг. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2017. № 2-3. С. 16-24.

2. Medi-tur. *Turystyka medyczna*. URL: www.medi-tour.pl
 3. Kucharczyk, K. *Turystyka medyczna w Polsce rozkwita*. URL: <https://www.rp.pl/Biznes/308139914>
 4. Caballero-Danell S. *Medical tourism and it's entrepreneurial opportunities – a conceptual framework to entry into the industry*. URL: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/4671/1/2006_91.pdf
 5. Ganguli S., Husain Ebrahim A. *A qualitative analysis of Singapore's medical tourism competitiveness. Tourism Management Perspectives*. 2017. Vol. 21. P. 74-79.
 6. Savani N. *Canada medical tourism market analysis*. URL: <https://www.insights10.com/report/canada-medical-tourism-market-analysis/>
-

Дарина ЩЕРБАКОВА
*студентка першого курсу освітньої програми
«Суспільне і приватне врядування»*

ВИКЛИКИ НА РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ключові слова: ринок праці, безробіття, зайнятість, дефіцит, робота, заробітна плата.

Мета: проаналізувати структуру ринку праці в Україні в умовах війни та виявити виклики в умовах війни та повоєнного відновлення.

Виклад основного матеріалу. Повномасштабна війна спричинила багато проблем для людей, зокрема вплинула на зміну ринку праці. З початком вторгнення багато людей зіткнулися з втратою роботи. Відповідно зросла кількість безробітних.

Багато людей змушені були покинути свої домівки через бойові дії та окупацію. Частина людей стали внутрішньо переміщеними особами (ВПО), інша частина мігрувала за кордон. За статистикою: станом на кінець 2024 року кількість ВПО перевищила відмітку в 4,9 млн українців, а за кордоном залишилось понад 3 млн українців, які виїхали з 2022 до 2025 рік. Внаслідок цього відбувся регіональний дисбаланс – у західних областях зросло навантаження на місцеві ринки праці, тоді як у східних та південних регіонах дефіцит активного населення. Це викликало необхідність в адаптації місцевих економік, створення нових робочих місць та часткового перепрофілювання підприємств до необхідних умов.

Через мобілізацію чоловіків на ринку праці відбулись гендерні зміни. Жінки вимушено стали більше проявлятися в різноманітних професіях. У

першому кварталі 2024 року серед зареєстрованих ФОП 58,8 % були жінки, що на 7,8 в.п. більше, ніж у відповідному періоді 2021 року (статистичні дані).

“Попри скасування у 2017 році наказу МОЗ про заборону певних робіт для жінок, досі існують упередження щодо їх працевлаштування на «чоловічі» та керівні посади. Жінки часто зайняті у сферах з нижчою оплатою праці, таких як гуманітарні спеціальності та бюджетний сектор. За даними Держстату, у 2021 році заробітна плата жінок була на 15 % нижчою, ніж у чоловіків.”

Погіршення економіки, інфляція, підвищення податків впливають на пропонувану заробітну плату роботодавцями. Зазвичай вона є невелика, і люди, особливо молодь, не хочуть працювати. Молодь не завжди уникає роботи, але сучасні умови праці та очікування від роботи відрізняються від тих, що були раніше. Зараз часто тримаються не за заробітну плату, а за психологічний стан, який вони відчувають на роботі. Звісно, підставами для цього стають події, що оточують нас щодня, змінюючи нашу психіку та бачення оточуючого середовища. Навіть при наявності робочих місць багато людей відчувають стрес, нестабільність і втрату мотивації до професійного розвитку. Попри це, кількість безробітних помітно зменшилася, якщо порівнювати 2022 і 2024 роки (186,5 і 94,2 тис.).

Варто розуміти, що після закінчення війни виникне необхідність у створення нових сфер зайнятості або розширенні вже існуючих. Найперше зросте попит на фахівців з фізичної та психологічної реабілітації: психотерапевтів, реабілітологів, соціальних працівників. Багато ветеранів потребуватимуть перекваліфікації, адже не зможуть або не забажають повернутись до попередньої професії. З’явиться потреба у створенні нових робочих місць у сфері охорони, технічного обслуговування, логістики, ІТ, малого бізнесу. Також потрібно розвивати інфраструктуру інклюзивної зайнятості для людей з інвалідністю. Забезпечення професійної та соціальної адаптації військових – це ключ до сталого післявоєнного відновлення держави та її людського ресурсу.

Водночас, серед усіх труднощів, варто бачити і позитивні зрушення. Україна почала переосмислювати трудову політику. Уряд запустив програми «є-Робота», «Грант на власну справу», «Повернись і працюй» – тисячі громадян отримали фінансування (хоч і не велике) на створення бізнесу. У програмі «Власна справа» найпопулярнішими сферами бізнесу в 2024 році є оптова, роздрібна торгівля і ремонт автотранспортних засобів (35 %), тимчасове розміщення й організація харчування (16 %), переробна промисловість (13 %). Серед ветеранів та членів їхніх сімей найбільш популярні такі напрями бізнесу: торгівля і ремонт (27 %), виробництво (16 %), кафе й пекарні (15 %), послуги (8 %). Окремі громади самостійно

запроваджують ініціативи з підтримки молодіжної зайнятості, наставництва, кар'єрного консультування. Війна показала важливість розвитку людського капіталу і змінила фокус з «робочих рук» на «кваліфіковану гнучку людину».

У перспективі, після перемоги, ключовими завданнями залишатимуться: відновлення зруйнованих підприємств, модернізація професійної освіти, стимулювання інвестицій у нові виробництва, повернення фахівців з-за кордону, а також розвиток високотехнологічних секторів економіки. Водночас варто вже зараз будувати інклюзивний, цифровий і гнучкий ринок праці, який здатен витримувати не лише виклики війни, а й глобальної нестабільності. Потрібно займатись інноваціями та заохоченням людей до цього завдяки умовам праці, адже ми курсуємо в напрямку європейської інтеграції.

Список використаних джерел

1. Назаренко О. Виклики та можливості ринку праці в умовах війни. URL: <https://www.restartfuture.org/thoughts/vikliki-ta-mozhливosti-rinku-praci-ukrayini-v-umovah-povnomasshtabnoyi-viyni>
 2. Ринок праці в умовах війни: демографічні виклики для України. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3909003-rinok-praci-v-umovah-vijni-demograficni-vikliki-dla-ukraini.html>
 3. Кількість зареєстрованих безробітних (2000-2025). URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/register/>
-

Єлизавета ЮРЧЕНКО

*студентка першого курсу освітньо-наукової програми
«Суспільна політика і врядування»*

ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНІ ЦЕНТРИ ЯК ФАКТОР РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В МАЛИХ ГРОМАДАХ

Ключові слова: інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ), малі громади, регіональний розвиток, інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами (ООП), соціальна інтеграція, людський капітал, європейський досвід.

Метою дослідження є оцінити вплив діяльності інклюзивно-ресурсних центрів на розвиток малих громад в Україні, порівняти практики та європейський досвід.

Виклад основного матеріалу. Інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ) відіграють важливу роль у розвитку малих громад. Вони не тільки покращують доступ до освіти для дітей з особливими освітніми потребами (ООП), але й безпосередньо впливають на соціальну та економічну ситуацію в регіоні.

За станом на 1 січня 2025 року в Україні функціонує 700 ІРЦ центрів. В умовах воєнного стану продовжують працювати 674 ІРЦ, що надають послуги з проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку, корекційно-розвиткові послуги та здійснюють психолого-педагогічний супровід під час навчання дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з числа внутрішньо переміщених осіб [6]. 47 центрів знаходяться на тимчасово окупованій території, а 45 ІРЦ мають зруйновані або пошкоджені приміщення, що ускладнює їхню діяльність [5]. Це свідчить про значне розширення мережі ІРЦ в Україні, що є важливим кроком до забезпечення рівного доступу до освіти для дітей з ООП, навіть в умовах складної безпекової ситуації.

Леся Прохоренко аналізує актуальний практичний досвід функціонування ІРЦ в умовах війни, що підкреслює необхідність проведення емпіричних досліджень, узагальнення отриманих результатів та визначення критичних умов їх діяльності. Наприклад, брак деяких ресурсів негативно впливає на процес супроводу осіб з особливими потребами. Основними напрямками є: розробка новаторських підходів до комплексного кваліфікованого супроводу осіб з особливими освітніми потребами, надання психолого-педагогічних і корекційно-розвивальних послуг в умовах війни та відновлення після неї; удосконалення нормативно-правових, методичних та кадрових засад для роботи ІРЦ; оновлення послуг для дітей з особливими освітніми потребами у територіальних громадах, що включають потреби дітей і сімей, зокрема внутрішньо переміщених осіб [5].

Ці центри надають спеціалізовані послуги, включаючи корекційно-розвиткову допомогу та психологічну підтримку, що дозволяє дітям отримувати освіту без необхідності виїжджати з рідної громади. Це зменшує рівень соціальної ізоляції дітей з особливими потребами, що є важливим кроком до їхньої інтеграції в суспільство та розвиток інклюзивної культури в селищі [6].

Зокрема, ІРЦ також впливають на розвиток людського капіталу. Підвищення рівня освіти, яке відбувається через доступ до спеціалізованих послуг, стимулює професійний розвиток місцевої молоді. В результаті громади отримують більш кваліфіковані кадри. Водночас, дані установи сприяють соціальній інтеграції та рівності та допомагають дітям з ООП стати активними учасниками життя спільноти, що значно покращує їх соціальну адаптацію та забезпечує їм рівні можливості для розвитку, як і

їхнім ровесникам [6]. Цей процес важливий не тільки для самих дітей, але й для формування інклюзивного середовища, що в результаті сприяє розвитку більш гармонійного суспільства.

У свою чергу, європейський досвід чітко демонструє, що ІРЦ є не просто освітніми установами, а й ключовим фактором регіонального розвитку, в особливості для малих громад. Їхня ефективність полягає у комплексному підході до підтримки дітей з особливими освітніми потребами, що охоплює діагностику, індивідуальні програми, консультації та супровід [1].

Важливим аспектом європейських практик є міжсекторальна співпраця – ІРЦ виступають координаторами взаємодії між освітніми закладами, соціальними службами, медичними установами та родинами. Це створює цілісну систему підтримки, яка є особливо цінною у невеликих населених пунктах, де ресурси можуть бути обмеженими. Локалізація послуг безпосередньо у місцевості або в безпосередній близькості до них забезпечує доступність допомоги та долає географічні бар'єри, що є критично важливим для сільських та віддалених територій [3].

Крім того, ІРЦ відіграють суттєву роль у розвитку місцевих кадрових ресурсів, підвищуючи кваліфікацію педагогів та інших фахівців через навчання та обмін досвідом. Це не лише покращує якість освітніх послуг, але й сприяє загальному зростанню професійного потенціалу на певній території [2].

Зрештою, інклюзивна освіта, підтримана ефективною роботою ІРЦ, стає каталізатором соціальної згуртованості, підвищуючи толерантність та інтеграцію. Вона покращує якість життя дітей з ООП та їхніх сімей, відкриває нові можливості для економічного розвитку через підвищення участі батьків на ринку праці, а також стимулює інновації в освітніх методиках [2]. Таким чином, інвестиції в ІРЦ та інклюзивну освіту є стратегічними для сталого та гармонійного розвитку малих громад в Європі.

Висновки. Інклюзивно-ресурсні центри можуть стати не лише інструментами забезпечення рівних можливостей для дітей з ООП, а й факторами розвитку, створюючи нові можливості для економічного, соціального та культурного розвитку. Вони можуть стати двигунами соціальної змінності, розвитку інклюзивної культури, а також покращувати процеси інтеграції нових технологій і створенню сталих соціальних ініціатив. Незважаючи на значні досягнення, європейський досвід також виявляє виклики, особливо, щодо сталості фінансування ІРЦ та необхідності адаптації їхньої роботи до унікальних потреб кожної місцевої спільноти. Проте загалом, роль ІРЦ як ключового елемента в побудові

інклюзивного суспільства та фактора регіонального розвитку в малих громадах є беззаперечною.

Список використаних джерел

1. Changing Role of Specialist Provision in Supporting Inclusive Education: Final Synthesis Report. *European Agency for Special Needs and Inclusive Education*. URL: https://www.european-agency.org/sites/default/files/CROSP_Final_Synthesis_Report.pdf
2. Inclusive education for children with disabilities in Europe. *European Agency for Special Needs and Inclusive Education*. URL: <https://www.humanium.org/en/inclusive-education-for-children-with-disabilities-in-europe/>
3. Inclusive Education and European Educational Policy. *Oxford Research Encyclopedias*. URL: https://oxfordre.com/education/display/10.1093/acrefore/9780190264093.001.0001/acrefore-9780190264093-e-153?d=%2F10.1093%2Facrefore_%2F9780190264093.001.0001%2Facrefore-9780190264093-e-153&p=emailAgkz5ZkxXsRKw
4. Прохоренко Л., Стойка В., Йовдій В. Інклюзивно-ресурсні центри в умовах війни: окремі питання освіти дітей з особливими потребами. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2024. № 2 (23). С. 115-130. URL: <https://doi.org/10.33189/epsn.v2i23.234>
5. Статистичні дані. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>
6. Що з інклюзивною освітою в Україні під час війни? *Нова українська школа*. URL: <https://nus.org.ua/2023/02/02/shho-z-inklyuzyvnoyu-osvitoyu-v-ukrayini-pid-chas-vijny/>

Наукове видання

ПОЛІТИКА І ВРЯДУВАННЯ
В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ:
НАЦІОНАЛЬНИЙ І РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

Збірник наукових праць студентів, аспірантів
і молодих учених

Наукові редактори:
Наталія Малиш, Геннадій Рябцев

Тексти подано в авторській редакції

Київ
НаУКМА
2025